

Univerzita Pardubice

Fakulta restaurování

Ateliér restaurování a konzervace papíru, knižní vazby a dokumentů

Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

**Knižná väzba na českých tlačiach 18. storočia
z benediktínskej kláštornej knižnice v Broumove**

BcA. Eva Havlenová

Vedúci práce: Mgr. BcA. Radomír Slovík

Diplomová práca

2020

Univerzita Pardubice
Fakulta restaurování
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **BcA. Eva Havlenová**
Osobní číslo: **R16020**
Studijní program: **N8206 Výtvarná umění**
Studijní obor: **Restaurování a konzervace uměleckých a umělecko-řemeslných děl na papírových, textilních a souvisejících podložkách: Papír**
Téma práce: **Knižní vazba na českých tiscích 18. století z benediktínské klášterní knihovně v Broumově.**
Zadávající katedra: **Ateliér restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů**

Zásady pro vypracování

Teoretická část:

Cílem diplomové práce je předložit odborné veřejnosti práci, která se bude věnovat vazbě 18. století. Pro práci restaurátorů je nezbytná dokonalá znalost vývoje typologie historické vazby. V případě našeho prostředí máme v daném poznání veliké mezery a doposud nevyšla žádná odborná publikace, která by se vývoji a popisu historické knižní vazby věnovala. Vznikly pouze dílčí drobné výstupy. I když se bude jednat o zpracování jednoho konkrétního knižního fondu, věřím, že práce posune a obohatí naše dosavadní poznání o vazbách období 18. století. Časové omezení na 18. století a na knižní produkci, která vznikla v českých oficínách je ryze praktické z důvodu náročnosti zpracování a časových možností diplomantky. Po stručném úvodu do historie broumovského kláštera a jeho knihovny shme studentka na základě rešerše české odborné literatury dosavadní poznatky o knižní vazbě 18. století. Stěžejní část práce bude v duchu analytické studie, ve které studentka na příkladech vazeb z klášterní knihovny zaznamená vazby, jejich variace a proměny ve vytýčeném období. Vycházejíc z výsledků průzkumu (praktická část) popíše jednotlivé typy knih z 18. stol. z broumovské knihovny a sestaví popis jejich jednotlivých částí, který bude doprovázen grafickou a fotografickou dokumentací.

Praktická část:

Hlavní část diplomové práce bude spočívat v podrobném typologickém zpracování jednotlivých typů vazeb z období 18. stol. Za tímto účelem bude zpracován průzkum fondu v klášterní knihovně. Práce bude obsahovat nejen fotografie, ale i kresební a grafickou dokumentaci, která je pro studium a následné pochopení struktury vazby nepostradatelná. Budou zohledněny: knižní kování, způsob zpracování pokryvu, jeho výzdoba, způsob zpracování desek, organizmus šití, ... Součástí praktické části diplomové práce bude rovněž restaurování konkrétního rukopisu/tisku. Vytipování a výběr knihy k restaurování bude proveden na základě zhodnocení fyzického stavu zkoumaných knih a po dohodě s vlastníkem/správce daného fondu. Zpracován bude fond benediktínské knihovny v Broumově. Téma diplomové práce souvisí s probíhajícím projektem NAKI (Brána moudrosti otevřena. Barokní kulturní dědictví klášterů Broumov a Rajhrad: ochrana, restaurování, prezentace).

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**
Jazyk zpracování: **Slovenština**

Seznam doporučené literatury:

BÁRTOVÁ, Pavla. Knižní vazba na českých tiscích ze 17. a 18. století. Univerzita Pardubice, FR, Dipl. práce, 2014. BOHATCOVÁ, Mirjam a kol.: Česká kniha v proměnách staletí. Praha 1990. ĎUROVIČ, Michal a kol. Restaurování a konzervování knih a archiválií. Praha, Paseka 2002. HAMANOVÁ, Pavlína. Z dějin knižní vazby od nejstarších dob do konce 19. století. Praha, Orbis 1959. RŮŽIČKA, Jeroným. Dějepis kláštera břevnovského a broumovského. Praha 2013. SOJKOVÁ, Karina. Kovové prvky v knižní vazbě. Pardubice, Univerzita Pardubice 2011. VOIT, Petr. Encyklopedie knihy. Praha, Libri 2006. VLČKOVÁ, Ludmila. Benediktínská klášterní knihovna v Broumově. Hradec Králové, Kruh 1969.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. BcA. Radomír Slovík**
Ateliér restaurování papíru, knižní vazby
a dokumentů

Datum zadání diplomové práce: **15. listopadu 2019**

Termín odevzdání diplomové práce: **24. září 2020**

L.S.

Mgr. BcA. Radomír Slovík
děkan

MgA. Ivan Kopáček
vedoucí ateliéru

V Litomyšli dne 9. září 2020

Prehlasujem:

Túto prácu som vypracovala samostatne. Všetky literárne pramene a informácie, ktoré som v práci využila, sú uvedené v zozname použitej literatúry.

Bola som oboznámená s tým, že sa na moju prácu vzťahujú práva a povinnosti vyplývajúce zo zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, najmä so skutočnosťou, že Univerzita Pardubice má právo na uzatvorenie licenčnej zmluvy o užití tejto práce ako školského diela podľa § 35 odstavce 3 autorského zákona a tým, že pokiaľ dôjde k užitiu tejto práce mnou, alebo bude poskytnutá licencia o užití inému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávnená od mňa požadovať primeraný príspevok na úhradu nákladov, ktoré na vytvorenie diela vynaložila, a to podľa okolností až do ich skutočnej výšky.

Beriem na vedomie, že v súlade s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o zmene a doplnení ďalších zákonov (zákon o vysokých školách), v znení neskorších predpisov, a smernicou Univerzity Pardubice č. 7/2019. Pravidlá pre odovzdávanie, zverejňovanie a formálnu úpravu záverečných prác, v znení neskoršieho dodatku, bude práca zverejnená prostredníctvom Digitálnej knižnici Univerzity Pardubice a v tlačovej verzii v knižnici Fakulty reštaurovania v Litomyšli (Dislokované pracovisko).

V prípade, že nie je uvedený iný zdroj, je autorom všetkých fotografií, tabuliek a grafických nákresov zahrnutých v tejto práci autorka textu.

V Brne dňa

BcA. Eva Havlenová

Pod'akovanie

Veľmi rada by som chcela poďakovať všetkým, ktorí sa pričínili k vytvoreniu tejto práce a to predovšetkým vedúcemu práce Mgr. BcA. Radomírovi Slovikovi. Za odbornú pomoc pri vykonávaní chemicko-technologických analýz chcem poďakovať Ing. Jiřímu Kmoškovi a Ing. Marcele Pejchalovej, PhD. za pomoc pri vyhotovení chemicko-biologického rozboru.

Ďalej, moja vďaka za pomoc a trpezlivosť pri tvorbe práce patrí MgA. Ivanovi Kopáčikovi a MgA. Lucii Ulbríkovej. V rámci konzultácii by som rada poďakovala pánu Mgr. Jiřímu Kaše, Mgr. Vladislave Říhovej, PhD. a Mgr. Eve Vodochodskej za prínosné rady.

Téma

Knižná väzba na českých tlačiach behom 18. storočia z benediktínskej kláštornej knižnici v Broumove.

Anotácia

Cieľom práce je poskytnúť odbornej verejnosti nové poznatky o českej knihe a knižnej väzbe 18. storočia. Na základe možného prístupu ku knižnému fondu z benediktínskej kláštornej knižnici v Broumove bol realizovaný typologický a reštaurátorský prieskum. Podľa prieskumu bol v rámci diplomovej práce prevedený záznam údajov, spracovanie získaných informácií a prepracovanie súhrnu poznatkov. Praktická časť záverečnej práce popisuje reštaurovanie starej tlače z 18. storočia vytipovanej z daného knižného fondu, ako príklad konzervatívneho prístupu reštaurovania.

Kľúčové slová

Knižná väzba, 18. storočie, česká tlač, baroková knižná väzba, typológia knižnej väzby.

Title

The bookbinding used on Czech book press during the 18th century from the library of Broumov Benedictine monastery.

Annotation

The thesis focus is to provide a new knowledge concerning the bookbinding used on Czech book press during the 18th century. A typological and restoration research had been realized due to the book collection availability in the library of Broumov Benedictine monastery. The thesis practical part describes restoration of the book press taken from the given collection. The theoretical part reflects the practical one, its scope considers the following research workflow: data acquisition, processing of the gathered information leading to the new knowledge.

Keywords

Bookbinding, 18th century, Czech press, baroque bookbinding, typology of bookbinding.

Obsah

1	Úvod.....	12
2	Teoretická časť I.	13
2.1	Konventuálna knižnica benediktínskeho kláštora v 18. storočí	13
2.2	Knižná kultúra 18. storočia v Čechách a na Morave.....	19
2.2.1	Obchod a produkcia kníh	19
2.2.2	Česká knižná väzba	21
3	Praktická časť	24
3.1	Prieskum knižného fondu	24
3.1.1	Tvorba prieskumového formulára.....	24
3.1.2	Obrazové ukážky elektronického formulára	25
3.1.3	Preventívna ochrana knižného fondu	29
3.1.4	Analýza a spracovanie získaných údajov.....	30
4	Teoretická časť II.....	31
4.1	Typologický súhrn poznatkov	31
4.2	Typografia českej tlače z 18.storočia	32
4.3	Typy knižných väzieb	37
4.3.1	Celousňové väzby	39
4.3.2	Celousňové väzby s drevenými doskami	43
4.3.3	Celousňové väzby s drevenými dyhovými doskami.....	44
4.3.4	Celousňové väzby s lepenkovými doskami	45
4.3.5	Celopapierové väzby	46
4.3.6	Celopapierová väzba s lepenkovými doskami	50
4.3.7	Celopapierová väzba s drevenými dyhovými doskami.....	51
4.3.8	Brožúra	52
4.3.9	Brožúra s mäkkými doskami.....	53
4.3.10	Knihy bez väzby.....	56
4.3.11	Pergamenové väzby	57
4.3.12	Pergamenové väzby s prehybom- holandskou kantou	60
4.3.13	Textilné väzby	61
4.3.14	Väzby s kombinovaným pokryvom	63
4.4	Predsádky	66
4.4.1	Predsádka tvorená dvoma dvojlistami	67
4.4.2	Predsádky tvorené jedným dvojlistom.....	68
4.4.3	Vlepená predsádka	69

4.4.4	Predsádky tvorené dvoma dvojlistami	70
4.4.5	Obtáčaná predsádka	71
4.5	Záložky a čitateľské znamienka	72
4.6	Šitie.....	75
4.6.1	Ukážky šitia „ob zložkou“	75
4.6.2	Šitie skrz knižný blok.....	81
4.6.3	Šitie skrz knižný blok a okolo chrbta.....	82
4.7	Väzy a stehy	85
4.8	Chrbát knižného bloku a jeho úprava.....	88
4.8.1	Zguľatenie chrbta	91
4.9	Oriezka	92
4.10	Kapitálky.....	97
4.11	Dosky	99
4.12	Nasadenie knižných dosák.....	102
4.13	Úprava pokryvového materiálu	104
4.13.1	Useň	104
4.13.2	Zošľachtené papiere	108
4.14	Výzdoba pokryvu.....	111
4.14.1	Dominanta.....	122
4.14.2	Rastlinné motívy	126
4.14.3	Geometrické, figurálne a iné motívy.....	128
4.14.4	Zlátenie po hranách dosiek.....	129
4.15	Chrbát knižnej väzby a jeho úprava.....	132
4.16	Rozmiestnenie väzov	135
4.17	Uzatváranie knihy	138
4.17.1	Kovanie	138
4.17.2	Tkanice.....	143
5	Praktická časť II.....	145
5.1	Úvod	145
5.2	Identifikácia.....	146
5.3	Typografický popis.....	147
5.4	Typologický popis	148
5.5	Popis poškodenia	150
5.5.1	Poškodenie knižnej väzby	150
5.5.2	Poškodenie knižného bloku.....	150
5.6	Reštaurátorský zámer	151
5.7	Pracovný postup	152

5.7.1	Fotodokumentácia	152
5.7.2	Videozáznam.....	152
5.7.3	Prieskum fyzického stavu objektu	152
5.7.4	Meranie pH hodnoty papierovej podložky.....	153
5.7.5	Mechanické čistenie	153
5.7.6	Vyrovnanie a zaglejenie grafických listov	153
5.7.7	Zaistenie oslabených miest, trhlín a doplnenie papierovej podložky	154
5.7.8	Spevnenie knižných dosiek	154
5.7.9	Zaistenie poškodeného pokryvu a knižných dosiek.....	154
5.7.10	Vyhotovenie ochranného obalu.....	154
5.8	Doporučené podmienky uloženia diela	155
5.9	Záver.....	156
5.10	Zoznam použitých materiálov a chemikálií.....	157
5.10.1	Použité materiály.....	157
5.10.2	Pomocné materiály a zariadenia.....	157
5.10.3	Materiály a chemikálie použité pre výrobu ochranného obalu	157
5.10.4	Použité chemikálie a adheziva	157
5.11	Textová príloha I.....	158
5.11.1	Výsledky mikrobiologickej analýzy	158
5.11.2	Výsledky chemicko-technologického prieskumu	159
5.11.3	Tabuľka nameraných pH hodnôt papierovej podložky.....	161
5.12	Grafická príloha	162
5.12.1	Nákresy k reštaurátorskej dokumentácii	162
5.13	Obrazová príloha.....	164
6	Záver	191
7	Textová príloha II.	193
7.1	Väzby s kombinovaným pokryvom v 1. polovici 18. storočia.....	193
7.2	Väzby s kombinovaným pokryvom v 2. polovici 18. storočia.....	194
7.3	Rozmiestnenie väzov	196
8	Zoznam použitej literatúry a prameňov	198
9	Zoznam použitých symbolov a skratiek	200
10	Zoznam vyobrazení.....	201
11	Zoznam grafov	212
12	Zoznam tabuliek.....	213

13	Zoznam textových príloh I. a II.....	214
14	Grafická príloha	215

1 Úvod

Zámerom diplomovej práce je vytvoriť čo možno najkomplexnejší súbor poznatkov o typológií jednotlivých knižných väzieb spolu s knižným blokom počas celého obdobia 18. storočia. Práca je zameraná na knihy tlačené na území Čiech, Moravy a Slezka. Jej motívom je upriamiť pozornosť na vývoj knižnej produkcie, sledovať knihárske remeslo a technologický postup výroby. V poslednom rade, práca zahŕňa záznam fyzického stavu dochovaných zväzkov a je doplnená o reštaurovanie konkrétnej tlače z daného knižného fondu.

Záverečná práca je rozdelená na teoretickú a praktickú časť. Úvodné kapitoly obsahujú stručnú históriu broumovského kláštora a knižnice, vývoj knižnej kultúry v 18. storočí a kapitolu, ktorá opisuje postup a informácie o prieskume knižného fondu broumvskej konventuálnej knižnice.

Hlavná časť diplomovej práce zahŕňa spracované poznatky z prieskumu. Prvý zlomok je venovaný stručnému typografickému popisu, zameranému na súvislosti konkrétnej zbierky medzi vývojom knižnej tvorby a vznikom tlače (miesto, čas, grafická suita). Ďalej nasledujú jednotlivé podkapitoly, zaznamenávajúce typy knižných väzieb. Po nich pokračujú kapitoly, ktoré sú zoradené podľa knihárskeho postupu práce knihy. Začínajú od kapitol venujúcich sa predsádkam, záložkám a čitateľským znamienkam, šitím, väzom, chrbtu knižnej väzby a jeho úprave, oriezkam, kapitálikom, medziväzným prelepom, doskám, popisom nasadenia dosiek ku knižnému bloku, úpravám pokryvového materiálu, výzdobou, rozmiestnením väzov a možnostiam uzatvárania knihy.

Posledná kapitola spadá pod praktickú časť práce a je venovaná samostatnému reštaurovaníu starej tlače z broumvskej konventuálnej knižnice. Obsahuje dokumentáciu reštaurátorského zásahu doplnenú o textovú prílohu chemicko-technologických analýz, grafickú prílohu s nákresmi a fotodokumentáciu.

2 Teoretická časť I.

2.1 Konventuálna knižnica benediktínskeho kláštora v 18. storočí

Broumovský kláštor patrí medzi druhý najstarší benediktínským kláštor regiónu. Stavebné základy dnešnej barokovej dominanty siahajú do obdobia vlády Přemysla Otakara II., ktorý roku 1213 daroval broumovské územie benediktínom v Břevnově. Týmto gestom sa pôsobisko rehoľného rádu rozšírilo o ďalšie nové sídlo v Broumове, vybudované za veľkej pomoci opáta Bavora z Nečtin.¹

Naproti bohatej histórii je dnes situácia kláštora pomerne rozdielna. Neplní funkciu kláštora ako takého, ale jeho revitalizované priestory sú využívané pre kultúrno vzdelávacie účely. Kláštorňý komplex disponuje kostolom sv. Vojtecha, kláštorňými záhradami a ďalšími prospešne užívanými objektmi. Samotná budova kláštora obnovených opátsky sál s galériou, refektár so stálou expozíciou, historickú konventuálnu knižnicu a opátsku knižnicu. Ďalšie priestory sú využívané pre ubytovanie návštevníkov a v časti kláštora sídli i Múzeum Broumova.

Obr. 1 Veduta Antonia Birckharta, znázorňujúca broumovský kláštor pred rokom 1740

Počas minulosti, knižnica menila svoje umiestnenie i obsah knižného fondu. So zmenami je to pochopiteľne u celého objektu a jednou z príčin týchto stavebným zmien bolo aj niekoľko opakovaných požiarov v minulosti. Posledné správy o

¹ RŮŽIČKA, Jeroným. Dějepis kláštera břevnovského a broumovského. Praha: Benediktínské arcidiakonství sv. Vojtěcha & sv. Markéty, 2013. Pietas benedictina, sešit 20. ISBN 978-80-86882-19-2. Studie. str. 121

požiaroch pochádzajú z 10. apríla 1757 a druhý požiar zo 7. apríla 1779. Boli rozsiahle a zasiahli nie len kláštor ale i časť mesta Broumov. Z väčšej časti sa knižná zbierka týmto tragédiám vyhla.²

Knižný fond zahŕňa bohatú obsahovú zbierku v počte okolo 17 tisíc zväzkov.³ V dôsledku rôznych udalostí a premien kláštora bola situácia skladby a počtu zbierok dopĺňovaná a obmeňovaná až do 19. storočia. Knižnica má všetky typové segmenty zo skorej novovekej bibliotéky ako rukopisné knihy, prvotlače, paleotypy a zlomky (jedná sa zväčša o knižné väzby v pergamenových preväzbách).⁴ Po obsahovej stránke tvorí veľkú časť náboženskej ale i množstvo svetskej literatúry o histórii, filozofii a ďalších vedách. Keďže bola dlhú dobu zároveň i gymnaziálnou knižnicou, obsahuje taktiež zbierky pre výuku a vedecké štúdie.⁵

Osem zväzkov dochovaných dobových katalógov konventnej knižnice a štyri zväzky tzv. opátskej knižnice z konca 18. storočia a začiatku 19. storočia nám dáva prehľadnejšie povedomie o usporiadaní a stave knižného fondu. K detailnejším informáciám je možné nahliadnuť v článku od Zdeňka Zahradníka o Fonde benediktínskeho kláštora v Broumове a jeho evidencii na prelome 18. a 19. storočia.⁶ Najstarší dochovaný katalóg je z roku 1780 od knihovníka Ruperta Strahla. Obsahuje zoznam kníh, ktoré zaznamenávajú náboženské úkony, dvojité právo, knihy z oblasti cirkevných snemov a pápežských listín.⁷ Snaha zaznamenať štruktúru knižnice bola i v rannejšom období z roku 1754, kedy bol knihovník Florianus Fux (1705–1760)

---

² VLČKOVÁ, Ludmila. *Benediktínská Klášterní knihovna v Broumově*. Hradec Králové: KRUH, zájmový náklad pro Krajskou knihovnu v Hradci Králové, 1969. ISBN (brož.). str. 17

³ Úvod | Historie | Klášterní knihovna. [online]. Copyright © [cit. 29. 05. 2019] Dostupné z: <https://www.klasterbroumov.cz/cs/klasterni-knihovna>

⁴ BOLOM-KOTARI, Martina (ed.). *Knihovny Benediktínských Klášterů Broumov a Rajhrad: katalog k výstavě*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2019. ISBN 978-80-7435-740-4. Katalogy výstav. Broumovský klášter. str. 29

⁵ VLČKOVÁ, Ludmila. *Benediktínská Klášterní knihovna v Broumově*. Hradec Králové: KRUH, zájmový náklad pro Krajskou knihovnu v Hradci Králové, 1969. ISBN (brož.). str. 20 a 21

⁶ *Východočeské listy historické: Fond knihovny benediktínského kláštera v Broumově a jeho evidence na přelomu 18. a 19. století*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2017, 37. ISSN 1211-8184.

⁷ VLČKOVÁ, Ludmila. *Benediktínská Klášterní knihovna...* str. 32

poverený spísať nový katalóg. Žiaľ, táto úloha dopadla neúspešne a katalóg sa mu nepodarilo dokončiť.⁸

Obr. 2 Jeden z katalógov knihovníka Ruperta Strahla z roku 1780

Obdobie knižného rozkvetu zaštituje břevnovsko-broumovský opát Otmar Daniel Zinke činný v rokoch 1700 až 1737. Pokladá sa za významnú a výnimočnú osobnosť tej doby a svojim veľkým pričinením prispieval k rozvoju kláštora, zaujímal sa taktiež o kultúru a výtvarné umenie. Za jeho iniciatívy bola uskutočnená prestavba broumovského kláštora, vybudovanie kláštora v sliezskom Lehnickom Poli (Poľsko), ďalej výstavba hviezdicovitej kaplnky na broumoských skalách a deviatich barokových kostolov od stavitel'ov Kristofa a Kiliána Ignáca Dientzenhofrových.⁹ Počas výstavby v 20. a 30. rokoch 18.storočia bola knižnica presunutá do nového sálu prvého a druhého poschodia severného krídla.¹⁰ Výzdobu tvoria stropné fresky od pražského maliara Karla Kováře vyobrazujúce dvanásťročného Krista v chráme a premenenie Pána. Strop je doplnený o bohatú štukovú výzdobu od talianskeho sochára a štukatéra Bernarda Spinetti. Vďaka, za obnovu je pripisovaná opátovi Bennovi Löblovi (1738–1752).¹¹

⁸ BOLOM-KOTARI, Martina (ed.). *Knihovny Benediktinských Klášterů Broumov a Rajhrad: katalog k výstavě*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2019. ISBN 978-80-7435-740-4. Katalogz výstav. Broumovský klášter. str. 21

⁹ ZESCHICK, Johannes. *Benediktini a benediktinki v Čechách a na Moravě*. Praha: Benediktinské arcidiocésní ústředí sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2007. str. 105

¹⁰ *Východočeské listy historické: Fond knihovny benediktinského kláštera v Broumově a jeho evidence na přelomu 18. a 19. století*. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2017, 37, str. 102-103. ISSN 1211-8184.

¹¹ VLČKOVÁ, Ludmila. *Benediktinská Klášterní knihovna v Broumově*. Hradec Králové: KRUH, zájmový náklad pro Krajskou knihovnu v Hradci Králové, 1969. ISBN (brož.). str. 20 a 21

Neskoro barokový vzhl'ad knižnice aký sa doposiaľ zachoval je z druhej polovici 18. storočia.¹² Za pôsobenia Bedřicha Grundtmana od roku 1752 až 1772 sa kláštore nedoprialo dostatočnej obnovy a ani údržby, z dôvodu ťažšej finančnej situácie. Jeho snahy nezaháľali čo do intelektuálnosti benediktínskeho života. Záležalo mu na teologickej a kultúrnej vzdelanosti a on sám bol autorom niekoľkých diel o dejinách Čiech vtedajšej doby. Kláštor spolu s knižnicou zažíval dobré časy medzi rokmi 1773 až 1786, kedy prepošstvo zastrešovala významná osobnosť Štěpán František Rautenstrauch, profesor kanonického práva, filozofie a teológie, riaditeľ teologických štúdií na pražskej a viedenskej univerzite. Keďže pôsobil väčšinou vo Viedni alebo Prahe jeho spravovanie kláštora bolo prevádzané prostredníctvom korešpondencie. Nezabúdali ani na knižnicu a poskytoval knihy z vlastnej zbierky a nakupoval nové prírastky zo všetkým možných odborov. Toto obdobie malo aj svoje temné úskalia od interných sporov medzi mestským patriciátom a broumovskou kláštornou vrchnosťou až po hromadné rušenie kláštorov. Našťastie, benediktínsky kláštorný život v Břevnově spolu s ostatnými konventami zrušený nebol až na výnimku kláštora v Polici nad Metují a následne Lehnické Pole.¹³ Na popud zrušenia kláštora v Polici nad Metují došlo z dňa 14. februára 1786 ku politickému rozhodnutiu aby bol majetok spolu s knižným súborom presunutý do Broumova a tým došlo k ďalšiemu doplneniu knižného fondu. Za jeho pôsobenia bol zriadený archív, ktorý je dnes uložený v Národnom archíve v Prahe. Časť archívu o veľkostatkoch Broumova¹⁴ sa nachádza v Štátnom oblastnom archíve v Zámrsku a ďalšia časť je v Múzeu Broumova.¹⁵ Ďalším literárne činným opátom v zastúpení po nečakanej smrti Rautenstraucha bol Jakub Chmel (1786–1806). Obohacoval knižnicu o množstvo zbierok z pozostalostí i zbierok nových a sám vydal niekoľko teologických prác. Z čias jeho činnosti bol roku 1793 zriadený mobiliár knižných skriň a nová galéria v empírovom štýle „podopierajúca“ drevené stĺpy, ktoré svojím maliarskym prevedením pripomínajú mramor.¹⁶ Medzi ozdobnými piliermi galérie sa

---

¹² CEJPEK, Jiří, Ivan HLAVÁČEK a Pravoslav KNEIDL. *Dějiny knihoven a knihovnictví: v českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin*. Praha: Karolinum, c1996. ISBN 80-7184-163-3. str.: 105

¹³ VLČKOVÁ, Ludmila. *Benediktínská Klášterní knihovna...*str. 21 a 22

¹⁴ Badatelna Zámorsk | Seznam archivních souborů (SOA v Zámrsku). [online]. Copyright © [cit. 15. 07. 2019] Dostupné z: <https://vychodoceskearchivy.cz/zamorsk/velkostatek-broumov-1547-1948/>

¹⁵ ZESCHICK, Johannes. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*. Praha: Benediktínské arcipopatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2007. str. 106

¹⁶ VLČKOVÁ, Ludmila. *Benediktínská Klášterní knihovna v Broumově*. Hradec Králové: KRUH, zájmový náklad pro Krajskou knihovnu v Hradci Králové, 1969. ISBN (brož.). str. 23

nachádzajú oválne portréty broumovských opátov a ďalšie sú umiestnené na stene druhého poschodia dopĺňujúce štukovú výzdobu. Knižnica obsahuje tridsať tri skriň z toho desať je umiestnených na galérii a prvých dvadsať tri skriň je rozmiestnených na prízemí knižného sálu. Každá skriňa je rozdelená na sedem až jedenásť regálov, ktoré sú označované veľkými písmenami od A–I. Niektoré sekcie regálov tvoria ďalšie poličky vhodné pre rozmerovo menšie knihy označované prídavkovými gréckymi literami α – γ .

Obr. 3 Pohľad na galériu benediktínskej knižnice v Broumove. Autor fotografie: Kateřina Samková Mrovčová

V knižnici je zastúpených 1215 tlačí z 18. storočia vydaných na území dnešnej českej republiky. Prieskumom bol zistený nielen počet výtlačkov ale i obsahový rozsah bohemík. Fond českých tlačí z 18. storočia zahrňuje knihy z prírodovedeckého odvetvia ako napríklad spis od Franciska Dominika Almesla „*Curiosa naturae arcana inclyti Regni Boemiae, et appertinentium provinciarum Moraviae, et silesiae dissertationibus, et quaestionibus philosophicis indagata; admixtis thesibus ex Universa Aristotelis Philosophia, Quam...*” z roku 1724 (Praha, sig. XVIII. B. 11) alebo od Izáka Newtona „*Philosophiae naturalis principia mathematica...*” z 1783 (Praha, sign. XVIII. C. α . 3). Prevládajúce sú spisy v humanitnom odbore či už svetového alebo bohatého regionálneho charakteru. Po dejinách svetských a cirkevných nasleduje mnoho ďalších tlačí s tematikou cirkevného práva až po pedagogiku. Menšiu časť v porovnaní s ostatnými fondami tvoria zväzky

z náboženského prostredia.¹⁷ Ide hlavne o životopisné knihy svätcov, postili či biblie alebo samostatné časti Starého a Nového zákona. Knižnica obsahuje i dve oddelenia zakázaných kníh s českobratskými a luterskými tlačami a so spismi novokrstencov, ktoré sú tlačené Baltazarom Hubmaierom zo Štýru.¹⁸

---

¹⁷ VLČKOVÁ, Ludmila. *Benediktinská Klášterní knihovna...* str. 37

¹⁸ KNEIDL, Pravoslav, HLAVÁČEK Ivan a CEJPEK Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly y obecných dějin*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-163-3. str. 105

2.2 Knižná kultúra 18. storočia v Čechách a na Morave

2.2.1 Obchod a produkcia kníh

Úspešnosť knižného trhu, bez pochyb, siaha od dôb vzniku kníhtlače a postupne vzrastala skrz obdobie renesancie a humanizmu. Vývoj knihy so zmenami, ktoré sa podpísali pod knižnú tvorbu počas celého 18. storočia je ovplyvňované mnohými kultúrnymi, hospodárskymi a politickými okolnosťami. V zásade je však osvietenecská doba, dobou čitateľskou určujúcou spoločenský život, ktorý sa vie orientovať v literárnom svete a stáva sa spoločenskou nevyhnutnosťou.¹⁹

V rámci výraznejšej produkcie knižnej tlače bolo potrebné vytváranie zoznamov trhu kníh. Jeden z európskych trhov kníhkupectva bol trh frankfurtský, ktorý od roku 1598 vydával zoznamy v podobe katalógov usporiadaných podľa vied. Český kníhkupci, antikvári a nakladatelia vydávajú katalógy, ktoré zaznamenávali knihy vyskytujúce sa na trhu. Pre ich najlepší zisk vydávali zoznamy aukcií a katalógov hlavne pred obdobím veľkých sviatkov. Aby sa zamedzilo výskytu tlačí vydávaných na čierno, predávaním kníh pod cenu alebo ďalším nekalým praktikám, vydavatelia a kníhkupci boli združovaní do cechov. Pre tlač a vydanie knihy bolo potrebné privilégium od samotného štátu, ďalej právomoc prešla na provincie a následne až na samotné mestá. Žiaľ, ani tieto opatrenia nezasiahli všetky provincie a nedokázali ovplyvniť tvorbu kníh na čierno, v bežne vyskytujúcich sa knižných zbierkach akéhokoľvek územia.²⁰

Knižný vzostup začal doznievať od doby bělohorskej bitky až do začiatku 18. storočia. Medzi ďalšie negatívne dopady knižného obchodu patria i zmeny hospodárskej politiky zanechávajúce trvalejšie následky spôsobené merkantilizmom. Situácia s obchodovaním kníh bola obmedzenejšia a prevažne prebiehala v rámci územia Čiech a Moravy. Do trvalejšieho knižného obchodného spojenia s Lipskom sa krajina dostala až od druhej polovici 18. storočia. Nemecké katalógy kníh veľkonočného lipského trhu, každoročne vydával a predával kníhkupec a kníhtlačiar Ján Jakub Diesbach v Prahe.²¹ Niektoré obchodné pobočky pôsobiace na českom

---

¹⁹ Kniha 16. – 18. století. [online]. Copyright © [cit. 17. 07. 2019] Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2015/VIKBB50/um/KNIHA_16.-18._stoleti.pdf

²⁰ ENGELBRECHT, Wilken W. K. H a Gabriela ELBELOVÁ, ed. *Barokní knihkupectví světa: nizozemské tisky 16.-18. století ze sbírek Vědecké knihovny v Olomouci*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2015. ISBN 978-80-87149-95-9. str. 22

²¹ TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Kniha: její vznik, vývoj a rozbor*. Praha: Orbis, 1949. ISBN (brož.). str. 173-175

území vlastnil úspešný rakúsky typograf a nakladateľ Johann Thomas von Trattner. Bol dvorným kníhkupcom Márie Terézie, menovaný univerzitným tlačiarom, ďalej prevzal funkciu dvorného tlačiara a roku 1764 bol za svoje zásluhy povýšený do rytierskeho stavu.²²

Na vytváraní nových knižníc sa podieľa pozostalá katolícka šľachta a cirkev. K jej pomoci neodmysliteľne patrí i rakúsky štát pod nadvládou Habsburgovcov podporujúci katolícku cirkev.²³ Rozvoj knižníc je však značne individuálny a je závislý voči okolnostiam doby a záujmu.²⁴ Na základe osvietenскеj doby bolo snahou rozšíriť vzdelanosť do širších vrstiev verejnosti. Jednou z možností bolo zriadenie prvej štátnej knižnice. Od roku 1777 boli ku klementínskej knižnici pripojené ďalšie zrušené jezuitské knižnice, nová karolínska knižnica a prírastok knižných zbierok od Františka Kinského. Táto Univerzitná knižnica obsahovala a od roku 1782 i naďalej pravidelne prijímala početné množstvo vydaných kníh od všetkých pražských tlačiarov.²⁵

Záujem verejnosti o vzdelanosť bola i vo forme požičovní kníh a čítární kníh a novín. Týkala sa predovšetkým spoločnosti meštianskych vrstiev a to hlavne vo väčších mestách Čiech. Prvou čítárňou bol pražský podnik tzv. *Learned-Club*, založený kníhkupcom Wolfgangom Gerle, kde sa schádzali šľachtici, dôstojníci a intelektuálna elita.²⁶ Zástupcom Moravy bol obchodník Jakub Bianchi, ktorý otvoril čítareň v roku 1774. Knižný fond disponoval očakávaniam verejnosti a tvoril knihy náučné i zábavné, ďalej noviny a časopisy. Z obáv vlády a šírenia zakázanej literatúry danej doby, bolo od roku 1799 až 1811 vydané rozhodnutie o zrušení činnosti požičovní kníh. Ďalšou z možností s cieľom kultivovania spoločnosti, boli počiatky ľudových knižníc a to školské knižnice, knižnice českých čitateľských spolkov a spoločností, a nakoniec i zrod obecných knižníc miest a väčších obcí.²⁷

---

²² Tištěná kniha | Tiskaři, nakladatelé, knihkupci – osoby. [online]. Copyright © [cit. 14. 08. 2019] Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Johann_Thomas_von_Trattner

²³ HAMANOVÁ, Pavlína. *Z dějin knižní vazby: od nejstarších dob do konce 19. stol.* Praha: Orbis, 1959. ISBN (váz.). str. 142-143

²⁴ KNEIDL, Pravoslav, HLAVÁČEK Ivan a CEJPEK Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly y obecných dějin.* Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-163-3. str. 103

²⁵ KNEIDL, Pravoslav, HLAVÁČEK Ivan a CEJPEK Jiří. *Dějiny...* str. 127

²⁶ Tištěná kniha | Tiskaři, nakladatelé, knihkupci (CZ) – osoby. [online]. Copyright © [cit. 14. 08. 2019] Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Wolfgang_Kristi%C3%A1n_Gerle

²⁷ KNEIDL, Pravoslav, HLAVÁČEK Ivan a CEJPEK Jiří. *Dějiny...* 133-135

2.2.2 Česká knižná vazba

V porovnaní s českým a moravským územím je produkcia knižnej väzby v zahraničí odlišná. Zatiaľ čo typ barokovej knihy vo Francúzku vládol už od 17. storočia, v českej knihárskej tvorbe sa tieto znaky začali objavovať až od 18. storočia.²⁸ Zmena nastala vo výzdobe a voľbe ornamentu, v použití materiálov, v zhotovení menšieho formátu zrkadla sadzby v tlači a tým pádom menší formát knižného bloku a väzby.²⁹ Hlavným zdrojom vedomostí týkajúcich sa vizuálnej podoby kníh sú knižné zbierky z kláštorných a zámockých knižníc.

Typológia knižnej barokovej väzby obsahuje znaky z predchádzajúcich období, ale je doplnená i o nové kombinácie prvkov a nové použitie materiálov.

V tomto období sa stretávame s väzbami usňovými, pergamenovými, papierovými, ale aj väzbami s rôznym pokryvovým materiálom v rôznych kombináciách. V menšom počte a vzácnejšie, sú väzby z textilu napr. brokát alebo zamat.³⁰ Ďalším typom sú reliéfne väzby vyrobené z presekávajúceho a tepaného kovového plechu (najmä mosadz), ktorý pokrýval chrbát a drevené dosky knihy. Tieto väzby boli obvykle užívané na ľudových kancionáloch a modlitebných knižkách.³¹ Vzácnosťou sú i väzby, ktoré majú zhotovené dosky z tepaného striebra alebo strieborného filigránu.³²

Reprezentatívnym znakom vystihujúcim barokovú knižnú väzbu je použitie pokryvu z morenej usne, podľa literatúry *Z dejín knižní vazby* od Pavlíny Hamanovej je uvedený častý výskyt pokryvového materiálu jirch z bravčovej kože či pergamenových väzieb, čistých alebo s farebnou povrchovou úpravou. S touto povrchovou úpravou sa stretávame vo farbách zelená, červená či oranžová.³³

Bežná výzdoba knihy je použitím technológie zlátenia alebo samostatnej slepotlače. V tomto období sa stretávame aj s veľmi jednoduchou knižnou väzbou siahajúcou k dielam amatérskej práce. Vyskytuje sa prevažne na domácich príručkách, spevníkoch, nebokľúčoch a konvolutoch kramárskych piesní.³⁴ Ku spoločnosti

---

²⁸ HAMANOVÁ, Pavlína. *Z dejín knižní vazby: od nejstarších dob do konce 19. stol.* Praha: Orbis, 1959. ISBN (váz.). str. 128

²⁹ TOBOLKA, Zdenek. *Kniha. Její vznik, vývoj a rozbor.* Praha: Orbi, 1949. str. 200-201

³⁰ ĎUROVIČ, Michal. *Restaurování a konzervování archiválií a knih.* Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-383-6. str. 389

³¹ Tištěná kniha | Materiál a technologie. [online]. Copyright © [cit. 2. 9. 2020] Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Reli%C3%A9fn%C3%AD_vazba

³² HAMANOVÁ, Pavlína. *Z dejín knižní vazby...*str. 140

³³ HAMANOVÁ, Pavlína. *Z dejín knižní vazby...*str. 154

³⁴ BOHATCOVÁ, Mirjam. *Česká kniha v proměnách staletí.* Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-131-0. str. 322

uznávaným dielam patria väzby s prepracovanejšou výzdobou a použitím kvalitnejšieho materiálu vyššieho nákladu. V prípade ochrany je kniha doplnená uzatváraním, buď to pomocou kovových spôn, často dierkových hranových alebo v prípade použitia lepenkových dosiek, sú zvolené tkanice, ktoré sa objavujú už u tlačí zo 17. storočia.³⁵ Typické pre barokové obdobie je i výskyt ochranných puzdier pre usňové alebo polousňové väzby.³⁶ K zaujímavým knihárskym dielam od polovici 18. storočia patria väzby s barokovo historizujúcim prevedením. Poškodené stredoveké rukopisy a inkunábule boli nanovo previazané a doplnené buď to pôvodnými alebo napodobujúcimi prvkami. Ukážkové príklady preväzieb sú z dielni vyšebrodského kláštora za opáta Quirina Mickla a Heřmana Kurza.³⁷ Vzorovým príkladom sú i preväzby kníh z broumovského benediktínskeho kláštora. Jednou z nich je i polousňová väzba, ktorej tlač je datovaná roku 1515 a patrí medzi preväzby z 18. storočia. Z pôvodnej väzby obsahuje šitie na dvojité pravé väzy a oriezky knižného bloku ostávajú taktiež neporušené (pozri obr. 4).

Obr. 4 Polousňová väzba so škrobovým pokryvovým papierom, lepenkovými doskami. Väzba zdobená slepotlačou, na chrbte sa nachádza štítok zo zošľachteného papiera tvoreného slepotlačou so zláténím. Autor fotografie: Kateřina Samková Mrovčová.

Bohato zdobený chrbát väzby dominuje naproti jednoduchosti dosák a je ďalším prvkom určujúcim barokové a rokokové obdobie. K zaujímavosti patria knihy z kláštorných historických knižníc, ktoré majú pretreté chrbty bielou, hnedou alebo

³⁵ SOJKOVÁ, Karina. *Kovové prvky v knižní vazbě: terminologie, vývoj, výroba, restaurování a konzervace*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011. ISBN 978-80-7395-429-1. str. 114

³⁶ ĐUROVIČ, Michal. *Restaurování a konzervování archiválií a knih*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-383-6. str. 389

³⁷ BOHATCOVÁ, Mirjam. *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-131-0. str. 323

inou farbou. Výber farby mal symbolický význam a v prípade kláštorných knižníc záležalo na tom aká farba vystihovala daný rehoľnícky rád. Jeden z ďalších dôvod pretierania chrbtov kníh bolo docieľiť jednotného vzhľadu knižného fondu v historickom mobiliári.³⁸ Tento jednotlivý vzhľad barokovej knižnice dopĺňali i tzv. falošné väzby, ktoré zakrývali prázdne miesta v regáloch.³⁹

Výber knižných dosák bol obvykle z lepenkového materiálu a u formátovo väčších väzbách alebo väzbách s kovaním bolo použité spravidla drevo. Bežným nasadením dosiek ku knižnému bloku bolo nalepenie väzov na vnútornú alebo vonkajšiu stranu dosák.⁴⁰

Šitie knižného bloku je prevedené na motúzy alebo jirchové a pergamenové pružky. Blok je šitý buď to na pravé väzy alebo väzy zapustené v chrbte bloku, vyrezaním a vybraním papierového materiálu. Šitie knižného bloku je klasickým priamym spôsobom alebo zvolením tzv. šitia „ob zložku“. Po všetkých troch stranách je blok orezaný hoblíkom, chrbát je zguľatený a oriezky buď natierané alebo striekané. Objavujú sa však i mramorované, škrobové alebo zláténé.⁴¹

Kapitálky sa obšivali niťami na pruhy plátna, pergamenu alebo usne. Typickým kapitálikom v barokovom období sú tkané a pletené kapitálky.

Predsádky sú tvorené z čistého papiera alebo z máčaného, tlačeneho, razeneho, škrobového a farbeného papiera. Voľný predsádkový list zo zošľachtených predsádok je celoplošne podlepený s voľným listom bloku na jeho začiatku a konci. Bežným typom z mnohá ďalších objavujúcich, je predsádka tvorená z dvojlistu, ktorého jedna strana je lepená na prídoštie a druhá strana je voľným predsádkovým listom. Ďalej sa môže jedna o dva dvojlisty, jeden skrátene na krídelko, kedy krídelko a jeden list je nalepený na prídoštie.⁴² Ku koncu 18. storočia sa objavujú dvojlisty predsádok obtočených okolo zložky, ktoré môžu byť spevnené obtočeným krídelkom.⁴³

---

³⁸ BOHATCOVÁ, Mířjam. *Česká kniha v...* str. 324 a 329

³⁹ STAŇKOVÁ, Libuše, Lenka JANSKÁ a Jiří CÍSLER. *Dějiny knižní kultury a grafického designu*. Praha: Nakladatelství grafické školy, 2012. ISBN 978-80-86824-12-3. str. 130

⁴⁰ ĎUROVIČ, Michal. *Restaurování a...* str. 393

⁴¹ BÁRTOVÁ, Pavla. *Knižní vazba na českých tiscích ze 17. a 18. století*. 2014. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. str. 146

⁴² BÁRTOVÁ, Pavla. *Knižní vazba na českých tiscích ze 17. a 18. století*. 2014. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. str. 166

⁴³ ĎUROVIČ, Michal. *Restaurování a konzervování archiválií a knih*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-383-6. str. 394

3 Praktická časť

3.1 Prieskum knižného fondu

3.1.1 Tvorba prieskumového formulára

K tomu, aby bolo možné podrobne spracovať typológiu na jednotlivých knižných väzbách a zaznamenať ich dochovaný stav, bolo potrebné vytvoriť prieskumový formulár.

Tvorba formulára sa opierala o podobne vychádzajúce prieskumové formuláre z rôznych reštaurátorských pracovísk a archívnych pracovísk. Čo sa týka obsahu formulára, bol tvorený na mieru k danej téme prieskumu a jeho podoba bola zvolená v elektronickej forme. V praxi bol tento formulár aplikovaný ako vyplňajúci dotazník. Príprava elektronického dotazníku bola prevedená skrze aplikáciu, ktorú umožňuje americká spoločnosť Google, poskytujúca podobné aplikácie a služby bez finančných nákladov. Pri vyplňovaní je nutný prístup k internetovej sieti. Dotazník funguje v spolupráci s emailovým účtom a vyplnené dáta sú ukladané do aplikácie tabuliek Google Docs. K ďalšiemu spracovávaní získaných dát bolo možné tabuľky stiahnuť vo formáte Excel Microsoft (.xlsx).

Obsah dotazníku je rozdelený do štyroch hlavných sekcií. V prvej kategórii sa nachádzajú základné informácie o skúmanom diele, druhá kategória tvorí základný typografický popis, tretia je najhlavnejšou časťou formuláru, kde sa nachádzajú všetky údaje o typologickom popise a posledná sekcia popisuje stav poškodenia a jeho rozsah. Grafické znázornenie dotazníku spočíva v zaškrtavaní, kde sú v každej sekcii predpísané podkategórie zahrňujúce ďalšie stĺpce možných odpovedí. K zaškrtavacej metóde patria i odpovede v podobe nákresov, ktoré vyobrazujú údaje a umožňujú výstižnejšie vykreslenie danej problematiky než z textovej podoby. Ku každému nákrešu bol systematicky priradený, vlastný identifikačný kód.

Všetky získané údaje pomocou elektronického dotazníku sú zhromaždené v tabuľkovom programe Excel, kde bolo možné s poznatkami ďalej pracovať.

3.1.2 Obrazové ukázky elektronického formuláře

formulář

+celková fotografie knihy

Možnost 1

základní údaje

autor formuláře

Eva

Katka

Jiné: _____

název celkové fotografie knihy

Obr. 5 Pohľad na základné údaje

regál

Vyberte ▾

datace (tisk)

Vaše odpověď _____

datace (knižní vazba)

Vaše odpověď _____

provenience (česky)

Praha

Olomouc

Brno

Opava

Obr. 6 Pohľad na základné údaje

titul	
titul-název	Vaše odpověď _____
autor	Vaše odpověď _____
tiskař	Vaše odpověď _____
privilegium císaře	Vaše odpověď _____
odkazy ke knize (internet, literatura, atd.)	Vaše odpověď _____

Obr. 7 Pohľad na základné údaje v titulnom liste

formulář	
typologický popis	
rozměry knihy: výška (mm)	Vaše odpověď _____
šířka (mm)	Vaše odpověď _____
hloubka (mm)	Vaše odpověď _____
formát knižních desek: výška(mm)	Vaše odpověď _____

Obr. 8 Pohľad na údaje o typológii

KNIŽNÍ BLOK

materiál

papír

pergamen

Jiné: _____

verge

	kolmo	podél
předsádky	☐	☐
knižní blok	☐	☐

filigrán

ano

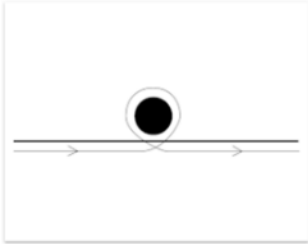
Obr. 9 Pohľad na údaje o knižnom bloku

počet vazů

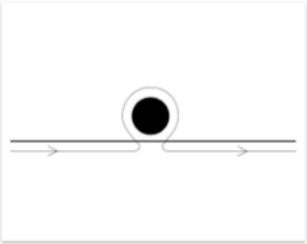
1   2   3   4   5   6   7   8   9   10

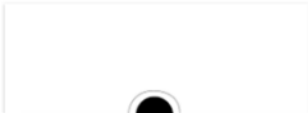
způsob obtáčení vazů

1a

1b

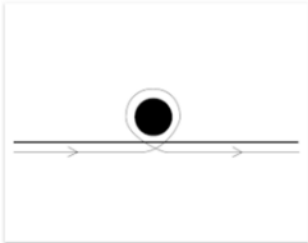

Obr. 10 Pohľad na údaje o knižnom bloku

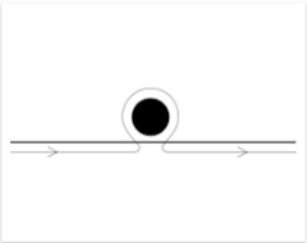
počet vazů

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

způsob obtáčení vazů

1a

1b

Obr. 11 Pohľad na údaje organizmu šítia

formulář

poškození

stav dochování

havarijní

pokročilý

částečné

dobrý

poškození

	hodně	středně	málo
vazba	☐	☐	☐
blok	☐	☐	☐

Obr. 12 Pohľad na údaje o rozsahu poškodenia knihy

3.1.3 Preventívna ochrana knižného fondu

V rámci prieskumu bolo po vytvorení formulára prístupné k ďalším nevyhnutným úkonom zameriavajúcim sa na ochranu knižného fondu. Počas skúmania fyzického stavu kníh bolo možné posúdiť stupeň a rozsah poškodenia. Pokiaľ dochádzalo u kníh k takému rozsahu poškodenia, že hrozili straty jednotlivých častí bolo potrebné pristúpiť k ambulantným opravám. Ide o zásah prvej pomoci, ktorý má dočasne ochrániť objekt ešte predtým než dôjde na samotné konzervovanie a reštaurovanie. Ku príkladom, potrebných zásahu, patria uvoľnené listy a zložky v knižnom bloku, upadnuté dosky či uvoľnené kovanie z väzby alebo akákoľvek časť z knihy u ktorej hrozí možná strata. Pri práci s knižným fondom bolo potrebné v rámci preventívnej ochrany zabezpečiť mechanické suché čistenie každého objektu. Ako pomocné nástroje boli použité štetce rôznych hrubostí a čistiace gumené obchodnej značky *Cleanmaster*, ktorá sa skladá zo 100% čistého a mäkkého latexového materiálu bez obsahu chemikálií, rozpúšťadiel a ďalších prísad.

Súčasťou prieskumu je aj špecializovaný dodatok v podobe obrazovej prílohy a fotodokumentácie. Fotografie sú vhodným doplnkom typologického popisu, hlavne v tých ťažšie opísateľných prípadoch. Nasledovne je zámerom obrazovej prílohy, zachytiť vizuálnu stránku jednotlivých knižných väzieb pre výsledok diplomovej práce a zdokumentovať súčasný stav s výhľadom možného porovnania do budúcnosti.

Prieskum prebiehal v priestoroch kláštora určených k bádaniu. Vizuálne zachytenie kníh bolo prevedené fotoaparátom CANON EOS 500D s použitím dvoch objektívov. Základný objektív EFS 18-55mm zaznamenával celkové pohľady kníh a druhý makro objektív EF 100mm f/2,8L Macro IS USM sa používal na detaily. Pri prácach bol využívaný i ďalší fotoaparát značky NIKON D5500 spolu s objektívom NIKKOR LENS AF-S DX Micro 85mm f/3,5-5,6G ED VR. Knihy boli dokumentované vo fotografickom stane s dvoma zábleskovými svetlami. Ku objektom bola počas fotografovania priložená farebná škála značky *Danes-Picta*, ktorá pomáha udržať korektný farebný výstup digitálneho zariadenia. K detailnejšiemu záznamu bolo používané pravítko udávajúce centimetre. Prítomnosť stupnice a škály v obraze pomáha rozpoznať a nastaviť farebnú zhodu fotografie a predmetu.

3.1.4 Analýza a spracovanie získaných údajov

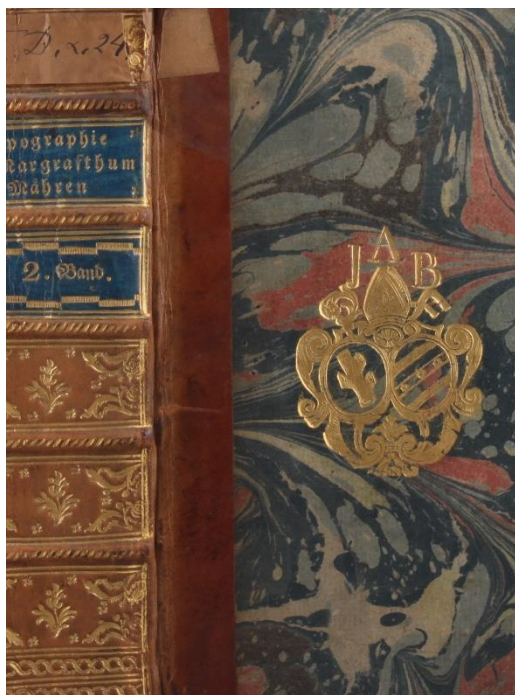
Počas práce na prieskume bolo potrebné paralelne pracovať s nadobudnutým materiálom. Spracovávanie získaných poznatkov zahŕňalo systematické triedenie fotografií a nákresov do požadovaných špecializácií. Každá kniha má podľa signatúry vlastnú označenú zložku, obsahujúcu fotografie. V prípade nákresov sú zaznamenávané jednotlivé znaky typológie knižnej väzby, ktoré by mali zreteľnejšie vykresliť skutočnosť vytvorenej knihy. Nákrasy spolu s fotografiami sú použité v kapitole typologického súhrnu poznatkov ako ilustračný zdroj sprevádzajúci text.

Jadrom tejto práce, sú zhromaždené poznatky získané skrze formulár. Analýza vyplnených formulárov prebiehala v programe *Excel*, ktorá nám uľahčila prácu so získanými informáciami. V rámci analýzy typologických poznatkov, sa postupovalo od hodnotenia knižnej väzby až po tvorbu knižného bloku a v rámci postupu s hodnotením znakov, od celku až k detailom. Jednotlivé znaky kníh boli hodnotené súhrne a vo vzájomnom vzťahu a prihliadalo sa ku každému zistenému detailu.

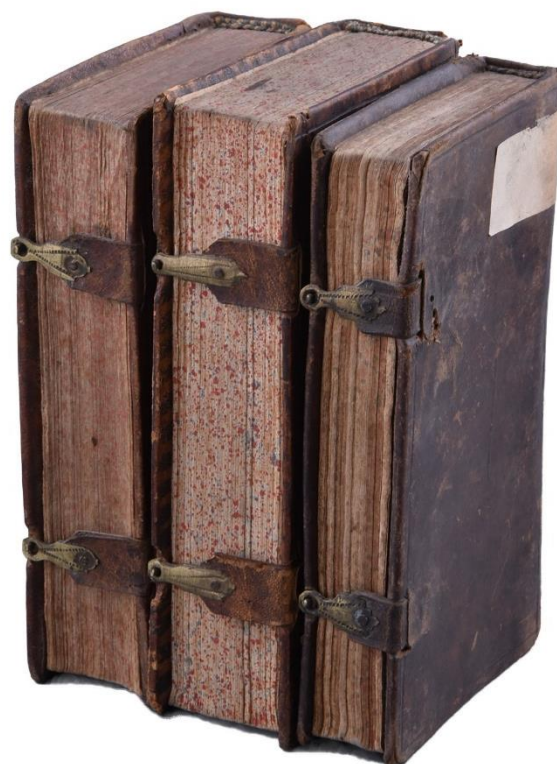
4 Teoretická časť II.

4.1 Typologický súhrn poznatkov

Táto kapitola sa venuje typologickému rozboru a hodnoteniu jednotlivých znakov a skupín znakov podľa určitých zásad s cieľom určiť typ väzby, doplniť slohové zaradenie a dobu vzniku. Obsahuje skupinu typologických znakov z materiálového, technického, štýlového alebo výtvarného hľadiska. Venuje sa kategóriám ako sú typ väzby, tvar a poňatie knižného bloku, materiál dosiek a pokryvu, technika výzdoby, kompozícia výzdoby, ornament, kovanie, spony atď.⁴⁴

Obr. 13 Ukážka polousňovej väzby s máčaným papierom. Vazba zdobená zlátenou slepotlačou.

Obr. 14 Ukážka celousňových väzieb opatrených dierkovými sponami s trňom v hrane dosky.

⁴⁴ NUSKA, Bohumil, ed. *Historická knižní vazba: sborník příspěvků III-IV*, 1964-1965. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1970. str. 59

4.2 Typografia českej tlače z 18.storočia

Umelecko-remeselná činnosť zameraná na výtvarné usporiadanie a grafickú úpravu tlačených kníh má svoje miesto i v barokovom období. Vzhľad sadzby u tlačiach bežnej produkcie je v porovnaní baroka so stredovekom jednoduchší. Titulný list býva rozsiahly až o niekoľko ďalších stránok s minimalistickým dekórom v podobe vlysov a liniek. Od druhej štvrtiny 18. storočia je meniaci sa vzhľad typografie viditeľnejší. Text na titulnom liste býva menej rozsiahly a k výzdobe sa častejšie objavujú vinety a fámy.⁴⁵ Font textu v zrkadle sadzby je ustálený a švabach sa strieda s fraktúrou a antikvou. Typ liter sa líši v rámci zmeny cudzieho jazyka. Meniaci sa vzhľad je dominujúci u iniciál a verzálok a ich typografický dekór má mnoho podôb. Iniciála môže byť kontúrovaná alebo plná, s ozdobou alebo bez ozdôb.

V prípade damaskovaného⁴⁶ pozadia iniciály, môže obsahovať i naratívny výjav.

Obr. 15 Kontúrová iniciála s rastlinným ornamentom. Sig. VIII E a 10

Obr. 16 Kontúrová iniciála s kaligrafickým ornamentom. Sig. XVI B 25

Obr. 17 Majuskula vsadená do rokajového a rastlinného ornamentu. Sig. VIII C a 17

Obr. 18 Majuskula vsadená do ornamentu z typografických ozdôbok. Sig. XIV G a 13

Obr. 19 Kontúrová iniciála s figurálnym a rastlinným ornamentom. Sig. XVI D B 16

Obr. 20 Kontúrová iniciála s rastlinným ornamentom. Sig. VIII C B 27

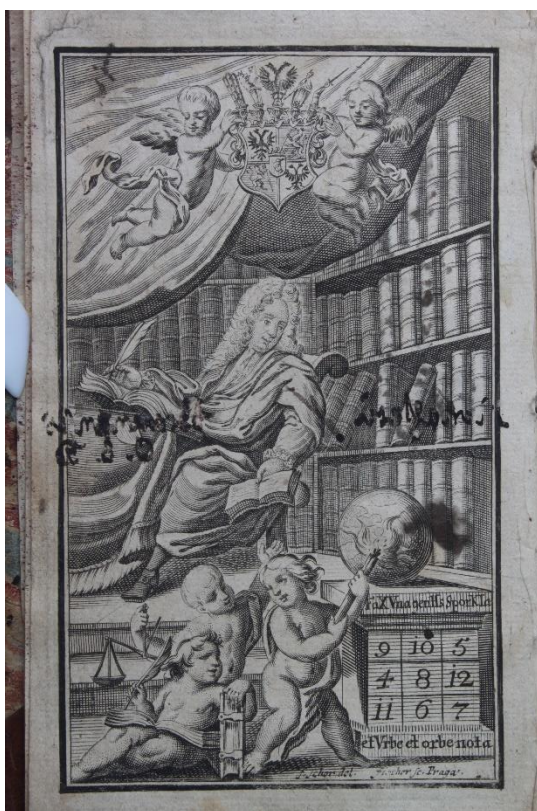
Obr. 21 Majuskula sprevádzaná pastorálnou scénou. Sig. XVI D a 22

⁴⁵ Figurálna a symbolická ilustrácia.

⁴⁶ Vyplnená plocha rastlinným, figurálnym alebo geometrickým motívom závislým na iniciatíve autora.

K prvotnému upútaniu čitateľa bol do knižného diela pridávaný frontispis ako list pred titulom, ktorý mal niekoľko funkcií a vystihoval vznik, zámer alebo obsah knihy. Delí sa na portrétny (autor či hlavná postava diela), ilustračný alebo výjavový, holdovací, ďakovací a sakrálny. V baroku bol k frontispisu pridávaný i dodatok k vysvetleniu výjavu. Medzi začiatkové stránky diela bol vtláčaný signet predstavujúci grafickú značku tlačiara a zároveň nakladateľa a kníhkupca. Signet pokrýva väčšiu časť stránky a je bohato dekorovaný.

Obr. 22 Frontispis s vyobrazením Františka Antonína Šporka v diele „Institutio Syntactica Emmanuelis Alvari Sententiis, Proverbiis Et Exemplis Maxime Historicis Ab Orbe Conditio Usque Ad Nostram Aetatem Instructa...1725“sig. XXXI. F. 19

Obr. 23 Frontispis s portrétom Karla IV. v diele „Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen : Mit Kupfern Erster Theil, enthält die Jahre 1316-1355, nebst einem Urkundenbuche von zwey hundert sieben und funfzig isst erst gedruckter Diplomen und Briefe, 1780“ , sig. XXII. F. a. 4

Ďalším sprievodným materiálom kníh sú beletristické a vedecké ilustrácie za pomoci medirytinovej grafickej techniky. V knižných blokoch sa objavujú i grafické listy s nadrozmerným formátom, ktorý je zložený do požadovanej veľkosti knihy.

Obr. 24 Signet Karla Frantisska Rosenmüllera z diela „Trinitas dominicalis, To gest: trojice nedělnj, anebo kázanj troge na každau neděli,...1741“, sig. VII B 4

Obr. 25 Signet Tlačiarňi normálnej školy – Praha s funkciou faktora Václava Piskáčka v diele „Topographie des Königreichs Böhmen: darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlösser,...1. zväzok, 1785“, sig. XX C B 28

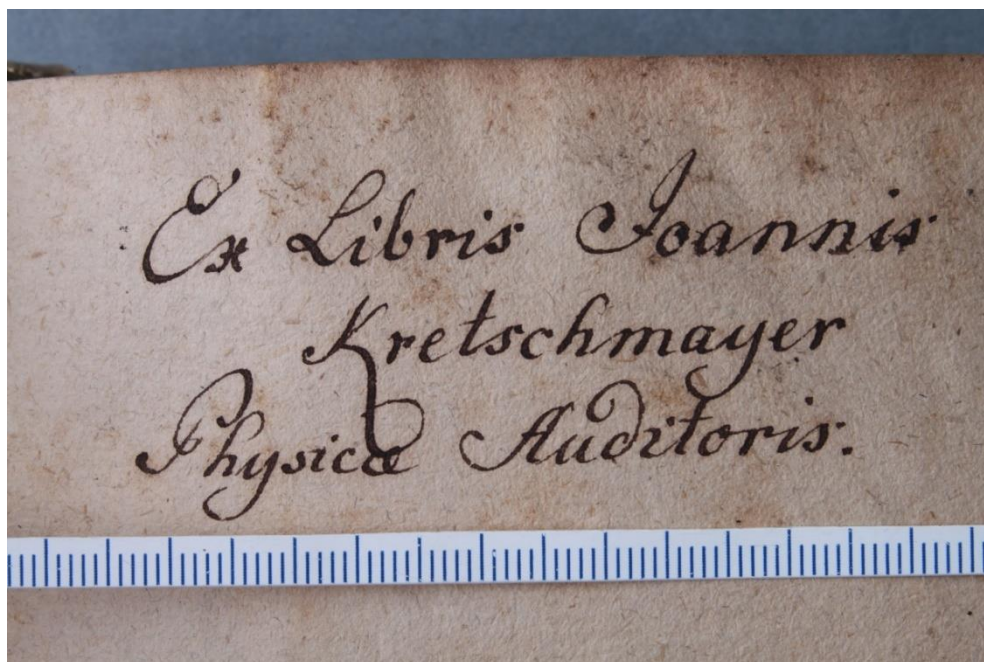
Prevažujúca časť kníh zo skúmaného fondu je tlačená v Prahe. Vzniknuté pražské tlače pochádzajú z dielni od Jozefa Emanuela Diesbacha (1766-1792/94), Wolffganga Wickharta (1717-1726), Jozefa Antonína Schilharta (1723-1727), Jana Jozefa Hoffmanna (prelom 17. a 18. storočia), Mateja Adama Hőgra (1728-1739), Jana Norberta Fického (1727-1745), Františka Karla Hladkého (1746-1758), Bohumíra Lange (1745-1746), Jakuba Schweigera (1746-1770).

Ďalšími hlavnými centrami odkiaľ pochádza zostávajúca malá časť tlačí je z Brna a Olomouca. Brnenské tlače vznikali v dielni Františka Ignáca Sinapi a Jakuba Maximiliána Svobody, ktorá bola neskôr predaná Janovi Silvester Siedlerovi. Ďalšie tlače boli vytvorené pod nakladateľstvo Josefa Jiří Trasslera a po ňom pokračovala výroba u Jana Jiří Gastla. Z prostredia Olomouce to boli tlačiarenské dielne u pražského rodáka Františka Antonína Hirnle patriaceho pod Tiskáren městskou, ďalej u Josefa Ignaca Kiliana a rodiny Ignaca Rosenburga a Anny Elizabet Rosenburgovej.

Ostatné výtlačky v malom množstve pochádzajú z regionálnych miest, ako je Hradec Králové a tlačiareň Jána Klimenta Tibelliho (1711-1744), Opava, Jihlava, Znojmo, Litoměřice, Břeclav a Litomyšl u Jána Kamenického (1677-1715) spolu s jeho vnukom Antonom Vojtechom Kamenickým (1751-1775), ktorý pôsobili až do požiaru mesta do roku 1775, kedy bola ukončená ich produkcia a remeslo bolo prevzaté rodinou Václava Turečka (1779-1815).⁴⁷

V knižných zbierkach sa objavujú exlibrisy označujúce vlastníka či už súkromnej osoby alebo inštitúcie. Častým prevedením exlibrisu bolo grafické stvárnenie značky majiteľa. Druhým typom vlastníckej značky bol rukopisný záznam na okraji prídoštia.⁴⁸

Obr. 26 Ex Libris v diele „Francisci Tessanek S. J. Philosophiae Doctoris, Professoris, & Examinatoris Regii Elementa Physicae Pars I., 1768“, sig. XVIII D B 44 1

⁴⁷ VOIT, Petr. *Knihtisk 17. a 18. století*. Verze 1.0, Praha, 2008. str. 36-45.

⁴⁸ Vnútna strana dosiek vylepená predsádkovým listom.

Obr. 27 Exlibris broumovského kláštoru v diele „Verisimilia humaniorum disciplinarum, seu Judicium privatum de omni litterarum...“, 1701“, sig. XXXIII I 13

Obr. 28 Ex Libris vyšebrodského opata Quirina Mickla v diele „Enchiridion Humanae Malitiae Seu Haeresum Et Haeresiarcharum Qui ab ipso Christi...“, 1764, IV E a 3.

Obr. 29 Ex Libris tepelského premonštránskeho kláštoru v diele „Oleum Sapientiae Theologicae Sedulo expressum ... 1725“, sig. XXVII A 1

Obr. 30 Ex Libris olomouckého arcibiskupstva v diele „Auszerlesene Biblische Historien Des alten Testaments, ...1739“, sig. VII D a 12

4.3 Typy knižných väzieb

Pojem knižná väzba označuje kovanie, pokryv, knižné dosky, organizmus šitia, kapitáliky a predsádky.

Knižná väzba 18. storočia z benediktínskej knižnice v Broumове zastupuje rôzne typy väzbových variant. K najčastejším sa objavujúcim typom patria papierové a usňové (celousňová) väzby. Polopergamenové a textilné väzby v knižnom fonde sa nachádzajú len ojedinele. Ostatné zostúpenie tvoria knihy v pergamenových a polousňových väzbách alebo knihy respektíve knižné bloky, ktoré sú opatrené papierovým pruhom v chrbte knihy. V knižnom fonde sa nachádzajú knihy, ktoré neobsahujú knižnú väzbu už od jej vzniku. U niektorých kníh došlo v minulosti k stratám knižnej väzby.

Formát barokovej knihy je oproti predchádzajúcemu storočiu podstatne menší. Veľkosť kníh sa odvíjala od zmenšovania tlačového písma. Počas prieskumu sme sa stretávali prevažne s výškou kníh od 150 mm až 300 mm (4°kvart a 8°osmerka). U kníh zošitového typu presahovala výška do 150 mm (16°šestnásťterka). Knihy s väčším formátom presahujúcim výšku od 300 mm až 400 mm (2°folio) vykazovali najmä katalógy, inventáre, či politické a cirkevné spisy.

Knižná väzba vznikala na zákazku alebo priamo u kníhtlačiarov, ktorý boli zároveň kníhviazači. Počas prieskumu sme narazili na príklad dvoch kníh, ktoré majú rovnaké knihárske prevedenie väzby, ale vznik tlačí má odlišnú lokáciu.⁴⁹ Jedná sa pravdepodobne o kúpu kníh v provizórnych väzbách, ktoré si nechal majiteľ zviazať dodatočne u jednej a tej istej knihárskej dielni (pozri Obr. 31).

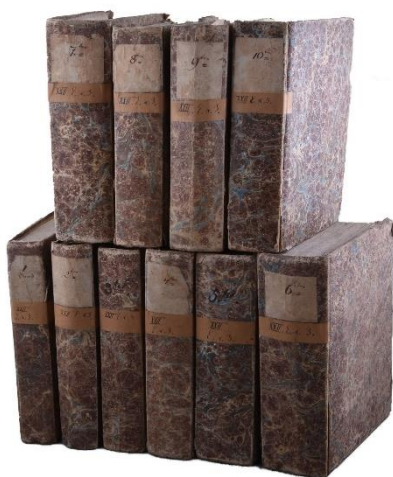
Obr. 31 Knižné väzby z druhej polovice 18. storočia, sig. II F 10 a II F 11

⁴⁹ Gennadius De Praedestinatione Latinitate Donatus et Commentariis Illustratus, 1681, Vratislav, In Haeredum Baumannianorum Typographia

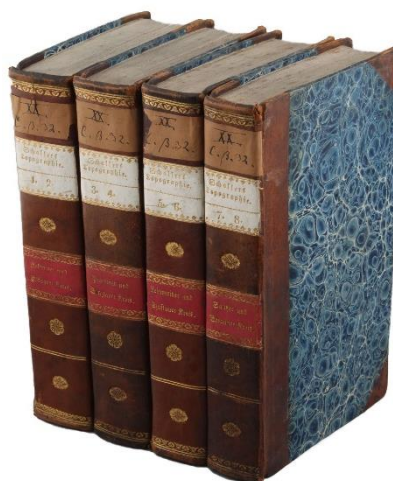
V knižnom fonde sa taktiež nachádza početné množstvo kníh na seba nadväzujúcich a sú viazané v rovnakom type knižnej väzby.

Obr. 32 Celousňová nasadzovaná väzba s dyhovými doskami. Sig. IV G 34–42, 9 zväzkov.

Obr. 33 Celopapierová zavesovaná väzba s lepenkovými doskami. Sig. XXII E a 3, 10 zväzkov.

Obr. 34 Polousňová nasadzovaná väzba s máčaným papierom a s lepenkovými doskami. Sig. XX C B 32, 4 zväzky.

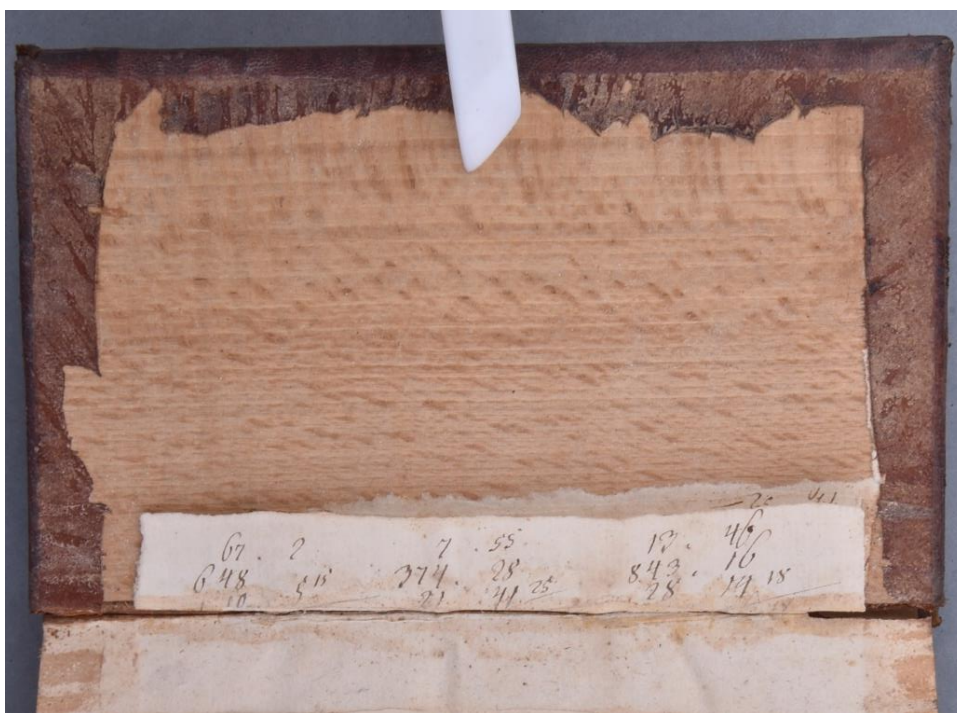

Obr. 35 Celousňová nasadzovaná väzba s lepenkovými doskami. Sig. XXII F B 2, 5 zväzkov.

4.3.1 Celousňové väzby

Za celousňovú knižnú väzbu sa pokladú väzby, ktoré majú opatrené dosky a chrbát usňou. Celousňová väzba patrí medzi kvalitný a nákladný spôsob prevedenia knižnej väzby. Podľa spôsobu nasadenia dosiek ku knižnému bloku, ide o typ nasadzovanej knižnej väzby. Cez vydlabané otvory drevených dosiek sú prevlečené a zakolíčkované väzy z organizmu šitia, u lepenkových a dyhových drevených dosiek sú motúzové väzy rozstrapkané a nalepené na vnútornú alebo vonkajšiu stranu dosiek. Ďalej sa na prídoštie vylepujú presahy papierových, pergamenových alebo plátenných prelepov chrbta. Potom nasleduje pokrývanie usne na knižné dosky a chrbát knihy. Na záver sa na prídoštia vylepujú krídelka predsádkových listov alebo predsádky. Z bežnej produkcie kníh v období baroka bola používaná lacnejšia obmena celousňovej väzby, ktorú vystihovala skromná výzdoba a menší formát knihy. Knižné dosky sú pokryté vyčinenou usňou prevažne trieslovinami alebo menej častým síranom hlinito-draselným.

Pred začiatkom pokrývania bola useň na záložkách tenčená, aby pri pokrytí dochádzalo k čo najplynulejšiemu prechodu usne do plochy prídoštia dosky a aby v miestach jej založenia na rohoch mohlo dôjsť k lepšiemu spracovaniu. Odstránenie materiálu z rubovej strany usne po celej dĺžke bolo tenčené špeciálnym nožom na tenčenie usni.

Obr. 36 Pohľad na usňové záložky a odkryté prídoštie vnútornej strany dosky.

V posledných desaťročiach 18. storočia bolo možné u skúmaných knihách pozorovať zmenu pri spracovaní celousňovej nasadzovanej väzby. Pri pokrývaní väzby usňou nebol materiál lepený priamo na chrbát ale na dutinku. Vytváranie dutinky na chrbte bloku obmedzovalo poškodzovanie pokryvu, zlátenia a poprípade štítku. Väzy sú zapustené do chrbta knižného bloku.

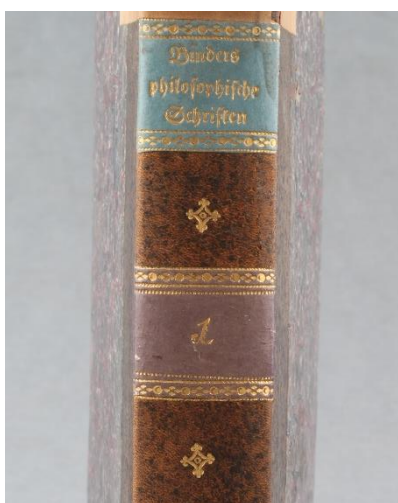
Záložky u hlavíc boli spracované zastrihnutím alebo vyrezaním na šikmo, zastrihnutím alebo vyrezaním rovno a bez zastrihovania záložky, ktorá bola vložená pod chrbát bloku.

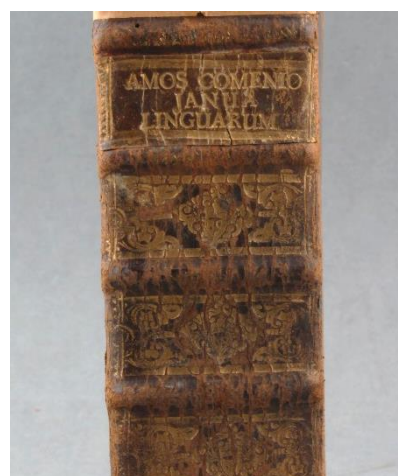
Obr. 37 Detail na celousňovú väzbu so spevnením chrbta dutinkou. Sig. XVII E a 28.

Obr. 38 Detail na celousňovú väzbu bez spevnenia chrbtu dutinkou. Pokryv je nalepený priamo na chrbát bloku. Sig. XXXI D 3.

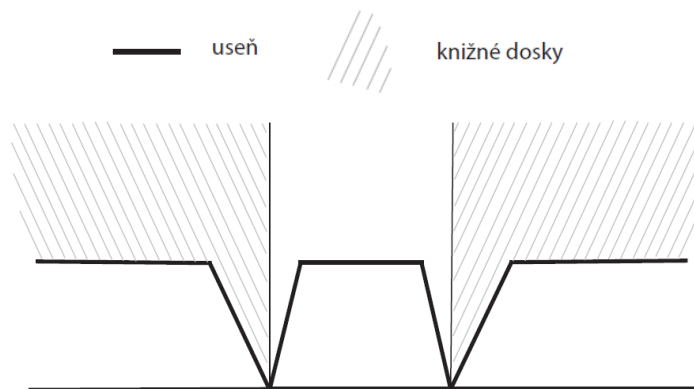
Obr. 39 Pohľad na chrbát celousňovej väzby so spevnením chrbta dutinkou. Sig. XVII E a 28.

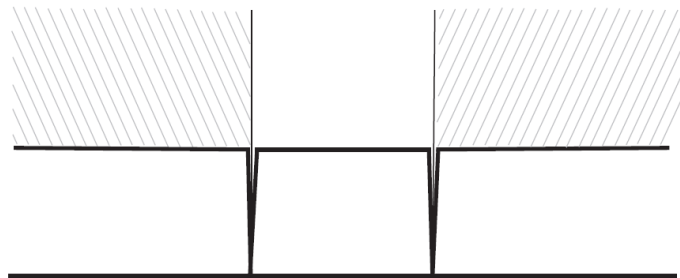
Obr. 40 Pohľad na chrbát celousňovej väzby bez spevnenia chrbtu dutinkou. Pokryv je nalepený priamo na chrbát bloku. Sig. XXXI D 3.

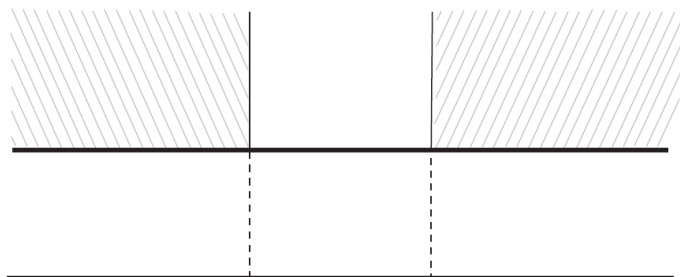
Obr. 41 Pohľad na spracovanie záložiek u hlavíc na šikmo.

Obr. 42 Spracovanie záložky u hlavice zastrihnutím na šikmo.

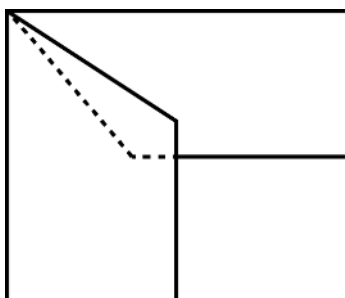
Obr. 43 Spracovanie záložky u hlavice rovným zastrihnutím.

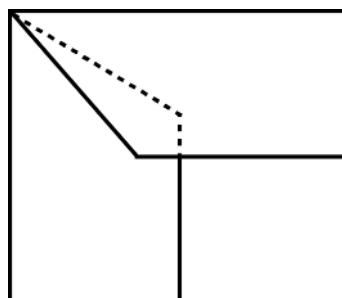
Obr. 44 Spracovanie záložky u hlavice založením.

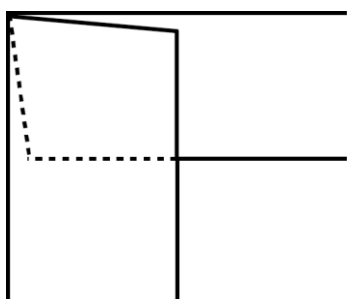
Obr. 45 Detail na spracovaný roh pokryvu.

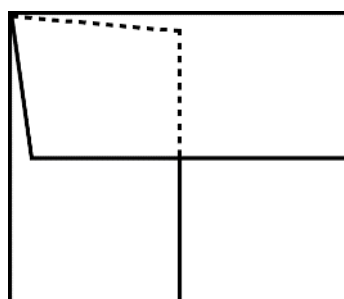
Obr. 46 Založenie cez seba (najskôr dlhšia strana, potom kratšia).

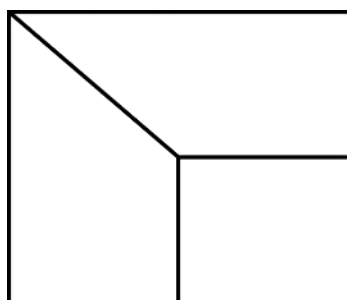
Obr. 47 Založenie cez seba (najskôr kratšia strana, potom dlhšia).

Obr. 48 Založenie cez seba až po okraj (najskôr dlhšia strana, potom kratšia).

Obr. 49 Založenie cez seba až po okraj (najskôr kratšia strana, potom dlhšia).

Obr. 50 Založenie na steč k sebe.

4.3.2 Celousňové väzby s drevenými doskami

Obr. 51 Celousňová väzba uzatváraná pomocou dvoch trňových mosadzných spôn s trňom v hrane dosky. Pokryv z ovčej usne, povrch zdobený tzv. mramorovaním, slepotlač jednoduchou linkou, drevené dosky a obšívajúci kapitálok na pergamenovom jadre. Sig. XVII G B 51.

SENSTLEBEN, Johann. *Philosophia Aristotelica: Commentarijs Doctorum Societ: Jesu illustrata, selectis Thesibus Proposita, expositaque, Svazek 2.* Pragæ: Univers. Carolo-Ferdinandee in Coll. Soc. Jesu ad S. Clem., 1702.

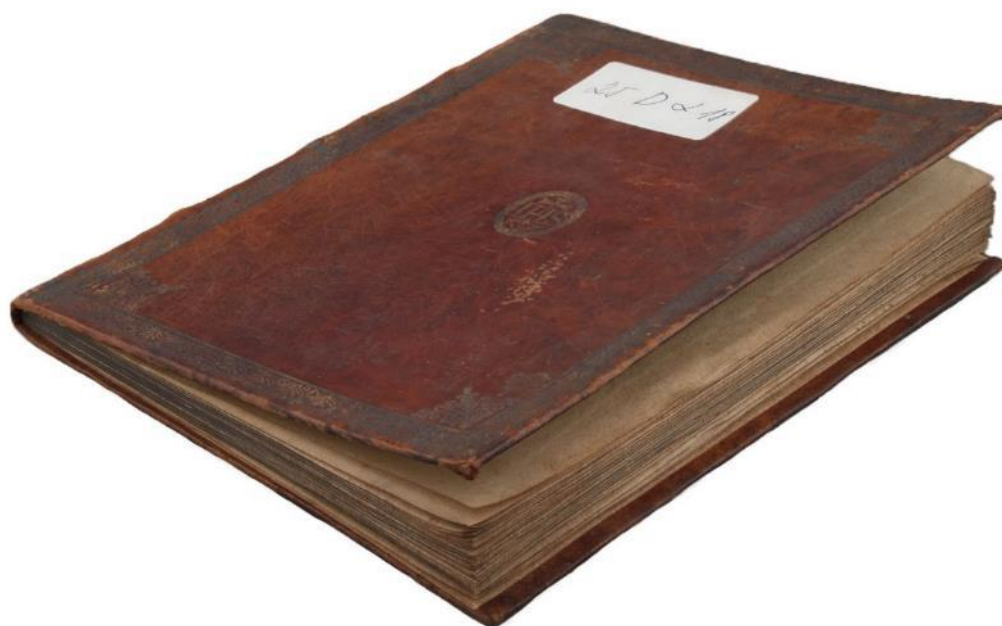

Obr. 52 Celousňová väzba uzatváraná pomocou dvoch trňových mosadzných spôn s trňom v hrane dosky. Pokryv z ovčej usne, povrch zdobený slepotlačou jednoduchými linkami s dominantovou kompozíciou, drevené dosky a obšívajúci kapitálok na pergamenovom jadre. Sig. XIX C a 12.

WIETROWSKY, Maximilianus. *Historia de Arriana Haeresi, in Compendium Reducta. et Tomis Quatuor Comprehensa.* Vetro-Pragæ: Wolfgang Wickhart 1723.

4.3.3 Celousňové vazby s dřevěnými dyhovými deskami

Obr. 53 Celousňová vazba. Pokryv z ovčej usne, povrch zdobený tzv. mramorováním, slepotlačou s dominantovou kompozicí, dřevěné dyhové desky. Sig. XXV D a 18

DOBROVSKÝ, Josef. *Böhmische Litteratur auf das Jahr 1779: Ersten Bandes Erstes Stück*. Prag: 1779.

Obr. 54 Celousňová vazba. Pokryv z ovčej usne, povrch zdobený tzv. mramorováním, slepotlačou s jednoduchými linkami, dřevěné dyhové desky. Sig. XXVII C B 4.

DREWS, Johannes. *Fasti societatis Jesu res et personas memorabiles ejusdem societatis per singulos anni dies repraesentantes*, Svazek 1. Pragæ: Universitat. Carolo-Ferdinand. Collegii S. J. and S. Clementem, 1740

4.3.4 Celousňové vazby s lepenkovými deskami

Obr. 55 Celousňová vazba. Pokryv z ovčej usne, povrch zdobený tzv. mramorovaním, slepotlačou s jednoduchými linkami, lepenkové dosky. Sig. II G a 52.

HANAPO, Nicolao. *Exempla Biblica in Materias Morales*, Pragæ: Jan Josef Diesbach, 1753.

Obr. 56 Celousňová vazba. Pokryv z bravčovinovej usne, povrch zdobený slepotlačou s jednoduchými linkami, lepenkové dosky. Sig. IV D 11.

Widerlegung Der Atheisten Deisten Und Neuen Trveyffler. Pragæ: Wolfgang Wickhart, 1712.

4.3.5 Celopapierové väzby

Ide o typ väzby, ktorá je pokrytá papierom. Celopapierová väzba patrí do kategórie nízko nákladových kníh. Je jednoduchá ale stále spĺňa úžitkovú funkciu. Podľa spôsobu nasadenia knižných dosák a knižného bloku sa jedná o väzbu zavesovanú. Pri tomto type väzby boli pokryv a dosky tvorené zvlášť a až nakoniec zavesené na knižný blok. Knihári používali ako pokryv najrôznejšie druhy zošľachtených papierov. Knižný blok bol šitý na motúzové väzy, čo zaručovalo súdržnosť a ochranu celej knihy.

Nevýhodou celopapierových väzieb je menšia odolnosť voči mechanickému poškodeniu. K najčastejšiemu poškodeniu pokryvu dochádza v drážkach a v chrbtovej časti. V druhej polovici 18. storočia sa u papierových väzbách začínajú objavovať chrbátniky. Spevnenie chrbta knižnej väzby chrbátnikom malo minimalizovať poškodzovanie a zároveň predĺžiť životnosť papierového pokryvu. Dosky a chrbátnik bol nalepený rovno na pokryvový papier. Dĺžka chrbátnika odpovedala šírke knižného bloku, kedy chrbátnik bol od hrany prednej dosky k hrane zadnej dosky. V druhom prípade bolo tvorené odsadenie medzi doskou a chrbátnikom. Objavujú sa však aj varianty, kedy šírka chrbátnika presahovala na časť vonkajšej alebo vnútornej strany dosky. Pokiaľ chrbátnik presahoval na vonkajšie strany dosiek, tak k pokrytiu zošľachteným papierom došlo až po prilepení dosiek a chrbátnika. Ako materiál chrbátnika bol použitý papier alebo vrstvenie niekoľkých papierov do požadovanej hrúbky. Ku sklonku 18. storočia sa objavuje chrbátnik i na usňových väzbách.

Obr. 57 Pohľad na chrbátnik z kartonu.

Obr. 58 Pohľad na chrbátnik z kaširovanej lepenky.

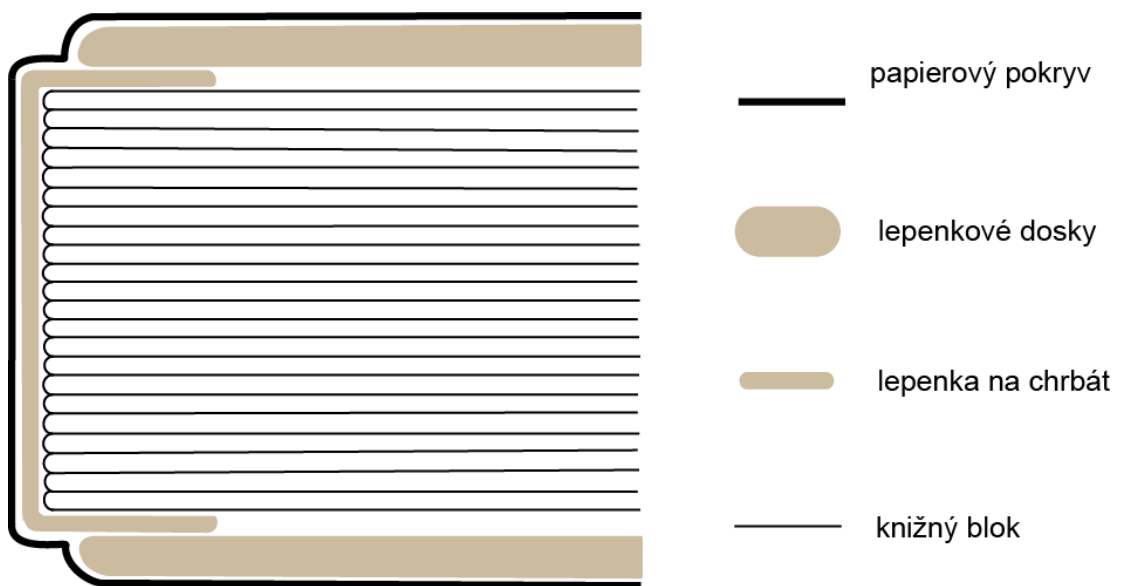

Obr. 59 Pohľad na päta a roh knihy s detailom na odhalený chrbátnik z kartónu.

Ďalej sa u papierových väzbách s chrbátnikom objavuje dvojité pokrytie chrbta rovnakým pokryvovým materiálom, ktorý v prvej vrstve presahuje len na časť prednej a zadnej dosky. Z knihárskeho hľadiska je podlepenie zbytkom zošľachteného papiera dané tým, že si knihár „pred zavesil“ dosky a chrbátnik, aby pri následnom spracovaní pokryvu nemusel sledovať odstup dosiek od chrbátnika. Dvojité prekrytie materiálu mohlo znamenať i umocnenie pevnosti v oblastiach chrbta.

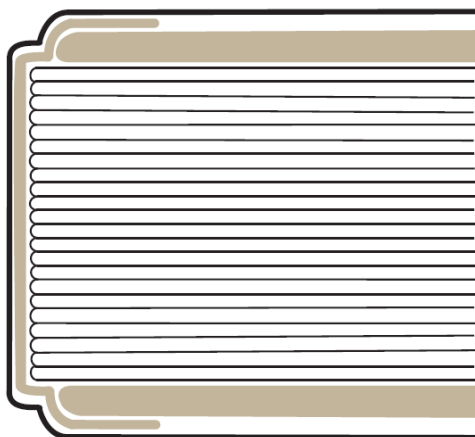

Obr. 60 Detail hlavice celopapierovej väzby s chrbátik siahajúcim až na pridoštie dosiek.

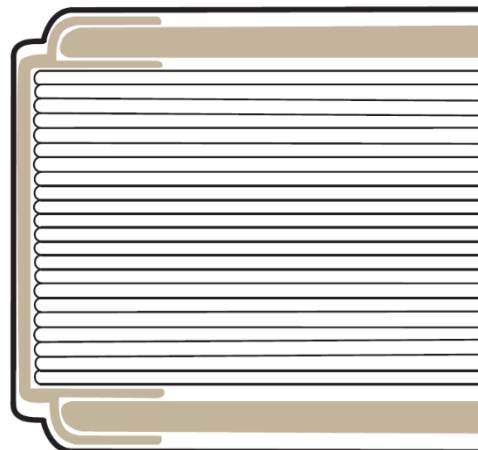

Obr. 61 Priečny rez varianty celopapierovej väzby s chrbátikom siahajúcim na pridoštie dosiek.

XX

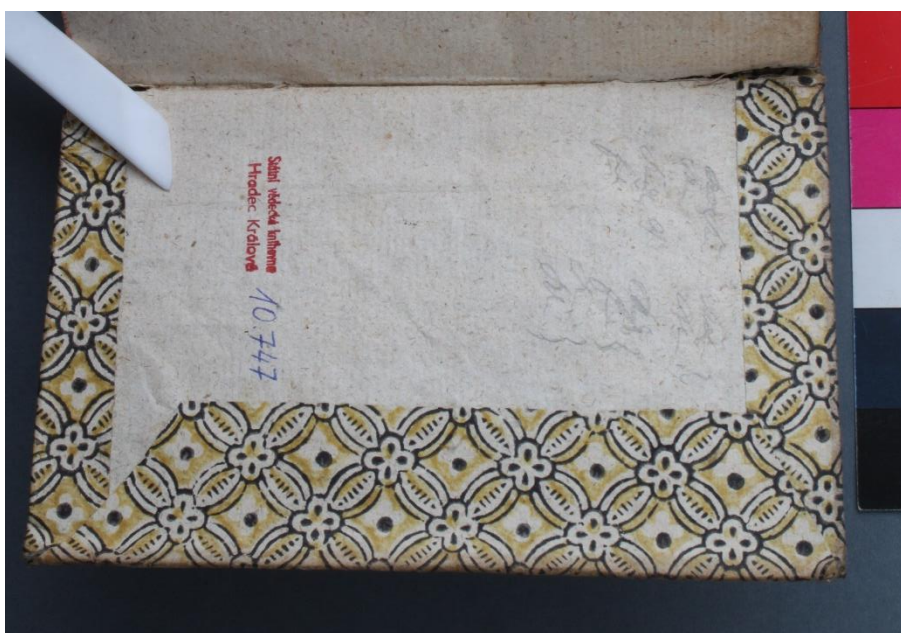
Obr. 62 Pričný rez varianty celopapierovej väzby s chrbátnikom siahajúcim na vonkajšiu stranu

Obr. 63 Pričný rez varianty celopapierovej väzby s chrbátnikom siahajúcim na pridoštie a vonkajšiu stranu dosky.

Obr. 64 Pričný rez varianty celopapierovej väzby s doskami tvorenými z jedného kusu pokrývajúce chrbát knižného bloku.

Obr. 65 Pohľad na pridoštie dosky celopapierovej väzby so záložkami pokryvu rôznych širok.

4.3.6 Celopapierová väzba s lepenkovými doskami

Obr. 66 Celopapierová väzba. Pokryv zo zošľachteného papiera, lepenkové dosky. Sig. XX E B 31.

LEGIPONT, Olivier. *Monasticon Moguntiacum Sivè Succincta Veterum Monasteriorum in Archi - Episcopatu Moguntino, vicinisque locis,...* Pragæ: Joannis Julii Gerzabek, 1745.

Obr. 67 Celopapierová väzba. Pokryv zo zošľachteného papiera, lepenkové dosky. Sig. XXV A 20.

MAULBERTSCH Anton, Franz. *Historico-philosophica Descriptio picturae novae Bibliothecae fornici inductae in Canonia Strahoviensi canonicorum Praemonstratensium Pragae in monte Sion. Pragæ: Vidua Eisenwanger, Factore Antonio Petzold, 1797.*

4.3.7 Celopapierová väzba s drevenými dyhovými doskami

Obr. 68 Celopapierová väzba. Pokryv zo zošľachteného papiera, dyhové drevené dosky. Sig. III B ρ 20.

NÖSSELT, August Johann, *Vertheidigung der Wahrheit und Klarheit der Christlistlichen Religion*. Prag, 1785.

Obr. 69 Celopapierová väzba. Pokryv zo zošľachteného papiera, dyhové drevené dosky. Sig. XXVIII E 1.

ARCHENHOLZ, Wilhelm, Johann. *Sammlung der besten Reisebeschreibungen*, Svazek 1. Troppau: Joseph Georg Traszler, 1784.

4.3.8 Brožúra

Vyznačuje sa rýchlim a ekonomicky najmenej náročným spôsobom opatrenia knižného bloku, a to papierovým dvojlistom. Brožúra nahradzuje drahšie a honosnejšie spracované nakladateľské väzby na zákazku nakladateľa.⁵⁰ Typ korpusu knihy bol v celku provizórny. V prípade majiteľovho želania mohla byť kniha opatrená novou väzbou. Brožúra bola využívaná pre distribúciu krátkych príležitostných tlačí, ktoré sa po prípade nechávali neskôr, viazať do konvolútov.

Papierová brožúra sa podľa techniky prevedenia delí na lepenú a šitú. Lepená brožúra zvykne mať neorezaný knižný blok. Chrbát zložiek je zaglejený a zavesený na papierovú modrú alebo žltú obálku. Od 18. storočia začali vznikať tlačené obálky obsahujúce údaje z titulného listu tlače.⁵¹ V prípade šitej brožúry sme sa stretli s ušitým knižným blokom na zapustené alebo pravé motúzové väzy s dvoma zapošivacími stehmi. U jednoduchšieho šitia sa objavujú brožúry šité prevlečením motúzov alebo nití skrz knižný blok a skrz knižný blok a okolo chrbta (Pozri obr. 133, 134, 135, 138 a 141).

Obr. 70 Celkový pohľad na lepenú brožúru so signaturou III C B 4

RIEGGER, Emanuels, Karls. *Anleitung für geistliche Konkurskandidaten zur Gelangung auf Pfarr- und Kuratbenefizien*. Prag: Kaspar Widtmann, 1787.

⁵⁰ Tíštěná kniha | Materiál a technologie. [online]. Copyright © [cit. 08. 04. 2020] Dostupné z: [https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Nakladatelsk%C3%A1_vazba_\(tit%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha\)](https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Nakladatelsk%C3%A1_vazba_(tit%C5%A1t%C4%9Bn%C3%A1_kniha))

⁵¹ Tíštěná kniha | Morfologie a umělecká výzdoba. [online]. Copyright © [cit. 14. 02. 2020] Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Ob%C3%A1lka>

4.3.9 Brožúra s mäkkými doskami

Radí sa medzi brožúry s papierovými doskami. Papierový pokryv je poťahovaný na chrbát a mäkké dosky. Pokryvanie je bez založenia a kopíruje rozmery dosiek. Spracovanie dosiek na knižný blok bolo možné niekoľkými spôsobmi. Jednou z možných variant je použitie prvého listu predsádky k celoplošnému podlepeniu, tak ako to koniec koncov u prvého listu predsádky bežne poznáme. Došlo tak k spevneniu zošľachteného papiera. Ďalšou možnosťou sú dosky vytvorené vrstvením papiera do podoby tenkého kartónu. Tretím prípadom spevnenia brožúry je podlepenie zošľachteného pokryvu z papiera tuhým papierom z jedného kusu. To znamená, že dosky nie sú z dvoch samostatných kusov ako obvykle, ale tuhý papier kopíruje knižný blok a je ohýbaný v oblasti drážok. Na vnútornú plochu dosiek je vlepovaná predsádka. U všetkých zmienených spôsobov je na chrbát lepený i papierový pokryv.

Zložky bývajú šité na motúzové väzy a zapošívacie stehy, skrz knižný blok alebo skrz knižný blok a okolo chrbta (pozri obr. 131, 132, 134, 136 a 139). Knižný blok býva i bez šitia a chrbát bloku je lepený.

Medzi vyskytujúce papierové brožúry patria aj také, ktoré sú kvôli ochrane chrbta, druhotne opatrené prúžkom papiera, presahujúcim na prednú a zadnú stranu knižného bloku.

Obr. 71 Detail na brožuru, ktorej pokryv zo zošľachteného papiera je spojený zlepením prvého a posledného listu z knižného bloku.

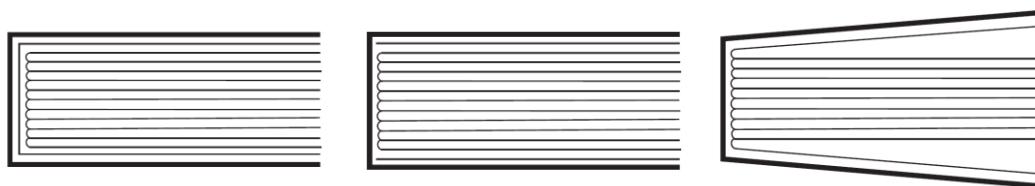

Obr. 72 Detail na brožuru s pokryvom, ktorý je podlepený papierom v jednom kuse.

Obr. 73 Prierez štruktúry brožovanej väzby s mäkkými doskami.
a) väzba s kartónovými doskami

Obr. 74 b) väzba s kartónovými doskami v jednom kuse

Obr. 75 c) pokryv podlepený papierom v jednom kuse

Obr. 76 d) väzba s papierovými doskami

Obr. 77 e) väzba u ktorej je pokryvový papier podlepený prvým listom predsádky

Obr. 78 Celopapierová brožura s podlepeným zošľachteným pokryvom predsádkovým listom. Sig. XIV F α 12

LUDEGER, Anton, Franz. *Disceptationes Juridicae, de Jure Episcopatus, et Jure Consistorio. Rum Episcopatum. In Duobus Tractatibus Congestae*. Vetro-Pragæ: Georg Andreae Labaun, 1720.

Obr. 79 Celopapierová brožúra s podlepeným zošľachteným pokryvom predsádkovým listom a s prelepením chrbta zošľachteným pruhom papiera. Sig. XXV D B 30.

ŠERŠÍK, Leopold, Jan. *De Doctis Reginae-Hradecensibus Commentarius...* Pragæ: Joannis Norberti Fitzky, in Aula Carolina, 1775.

Obr. 80 Celopapierová brožúra s podlepeným zošľachteným pokryvom predsádkovým listom a s prelepením chrbta zošľachteným pruhom papiera, bez orezania oriezok. Sig. XXV D B 43.

KINSKÝ, Josef, František. *Erinnerung über einen wichtigen Gegenstand von einem Böhmen.* Prag: Wolfgang Christian Gerle, 1773.

4.3.10 Knihy bez väzby

V knižnom fonde sa nachádzajú i tlače, ktoré sú bez knižnej väzby a sú decentne opatrené ochranným pruhom papiera presahujúci na prednú a zadnú stranu knižného bloku. Na prúžok, ktorý kryje chrbát a šitie je použitý zošľachtený papier. U knihách bez väzby je šitie zložiek prevedené rôznymi spôsobmi. Zložky sú šité bez väzov, retiazkovým stehmi a priamo cez každú zložku. Knižný blok býva ušitý i skrz knižný blok alebo skrz knižný blok a okolo chrbta Pozri obr. 133, 134, 135, 138 a 141).

Obr. 81 Pohľad na knihy bez väzby a bez signatúr. Knižné bloky sú opatrené pruhom zošľachteného papiera..

Obr. 82 Celkový pohľad na knihu bez väzby. Knižný blok je opatrený pruhom zošľachteného papiera. Sig. XIV F α 20.

Jus Patronatus Canonicum Quod Sub Auspiciis. Augustissimi & Invictissimi Romanorum Imperatoris Caroli VI. Germaniae, Hispaniarum, Hungariae, Boemiae, &c. &c. Regis Potentissimi, Archi-Ducis Austriae, &c. &c. Pij, Felicis, Incltyti, Victoris, ac Triumphatoris Gloriosissimi.... Vetero-Pragæ: Joannes Wenceslaus Helm, 1718.

4.3.11 Pergamenové väzby

Druh knižnej väzby pokrývajúci povrch väzbovým a i druhotne použitým písacím pergamenom, ktorý je vyrábaný z kože oviec, kôz, teliat a hoväd. Ide o typ zavesovanej knižnej väzby bez lepenia pokryvu na chrbát knihy. Bloky boli šité na jirchové alebo pergamenové väzy, ktoré boli buď to nalepené na prídoštie alebo najprv prevlečené skrz pokryv v oblasti drážok pri hranách chrbta a až na záver nalepené na prídoštie. Niektoré pergamenové väzby majú zahnutý pokryv po hranách u prednej oriezky smerom ku knižnému bloku. V knihárskej terminológii sa hranové prehyby v prednej časti oriezky nazývajú „holandské kanty“.

Väzbový pergamen bol použitý buď čistý alebo doplnený o úpravy. Pergamen bol tradične natrený kriedou z rubu a podlepený papierom. Tieto úpravy mali docieľiť belostnému efektu naprieč prirodzene nažltkavému a popripade mierne transparentnému materiálu. Na niektorých pergamenových väzbách sa objavujú povrchové úpravy farbením. U skúmanej časti knižnej zbierky sa vyskytujú len pergamenové väzby farbené na červeno. Na rozdiel od bielych pergamenových väzieb, ako jediné obsahujú decentnú výzdobu v podobe zlátenia linkami a náročným ornamentom na ploche dosiek (pozri obr. 88).

Podľa prieskumu bolo zistených 25 pergamenových a polopergamenových väzieb z 1215 zväzkov.

Obr. 83 Detail na zavesovanú pergamenovú väzbu s pohyblivým chrbtom a pevnou drážkou.

Obr. 84 Detail na poškodený pokryv a napriek poškodeniu, pohľad na úpravu pergamenového pokryvu.

Obr. 85 Pohľad na usňový väz v oblasti drážky, vychádzajúci prvým a vchádzajúci druhým zárezovým otvorom skrz pokryv.

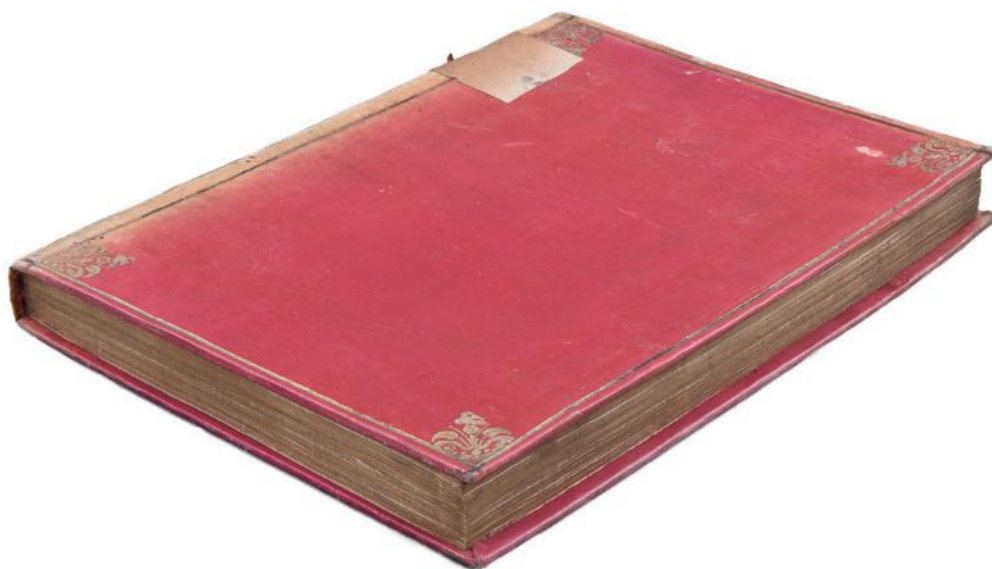

Obr.86 Bočný pohľad a detail na holandské kanty.

Obr. 87 Pergamenová väzba s dyhovými doskami, tkaným kapitálikom a červenou striekanou oriezkou. Sig. XXVI C 6.

DETNHAMMER, Franciscus. *Selectarum quaestionum encycliae, ad libri III. decretalium Gregorii IX. Pontificis Maximi titulum XXIX. De jure parochorum...* Vetro-Pragæ: Matthiam Höger, Archiepiscopalem typogr., 1732.

Obr. 88 Pergamenová väzba natieraná červenou farbou s dyhovými doskami, zdobená zlátením. Oriezka je zlátená. Sig. IV E a 31.

ZAHRÁDKA, Jan. *Beautitudo Homis Per Varias Quaestiones Discussa, Cum Annexis Thesibus ex Universa Theologia Scholastica.* Olomucii: Francisci Antonii Hirnle, 1737.

4.3.12 Pergamenové väzby s prehybom- holandskou kantou

Obr. 89 Pergamenová väzba s lepenkovými doskami a obšivaným kapitálikom na pruh pergamentu. Oriezka je natieraná na modro. Sig. XVII G a 24.

DE AGHRIM, D. O'Kelly, William. *Philosophia aulica, juxta veterum, ac recentiorum philosophorum placita: Compendiose, ac methodo parisiensi pertractata, et illustrioribus* ...Neo-Pragæ: Typis Hampelianis, Impressit J.G. Hofaeker, 1701.

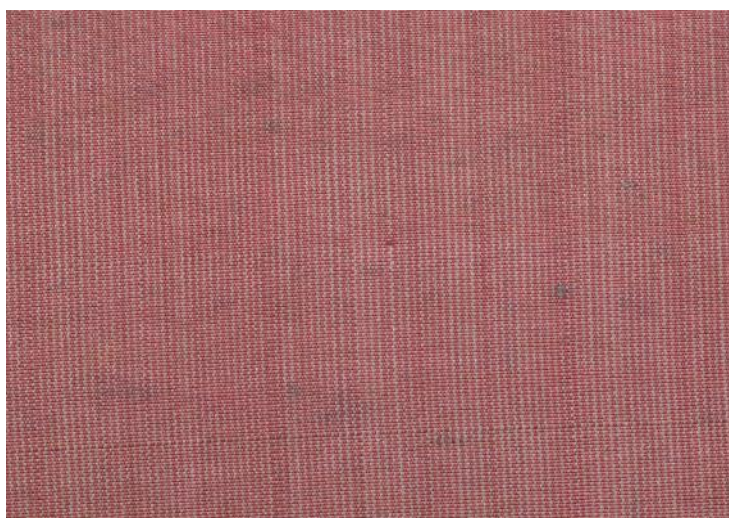
Obr. 90 Pergamenová väzba s lepenkovými doskami, na chrbte opatrená d'alším pergamenovým pruhom. Sig. XVI D B 10.

CARTAGENA, Bartolomé. *Enchiridion Juris Utriusque: Breviter Et Perspicue Explanans Definitionibus, Distinctionibus, Et Quaestionibus Infinitis Omnes Tit. Decretalium Et Institutionum Imperialium...*Pragæ: Conradum Mullem, 1701.

4.3.13 Textilné väzby

Medzi ojedinele vyskytujúce väzby, s ktorými sme sa stretli boli väzby textilné zo saténu v rôznych farbách, buď to zelenej, žltej, svetlo rúžovej alebo ražnej. Sú jednoduché a bez akejkoľvek sprievodnej výzdoby či doplnenej výšivky. Satén je zhotovený metódou atlasovej väzby s hustou osnovou, ktorá na lícovej strane vyvoláva dojem lesklej a hladkej plochy.⁵² V rámci prieskumu sme sa stretli s textilnými väzbami šitými na zapustené jednoduché motúzové väzy a dve zapošívacie stehy.

Obr. 91 Detail na pokryv zo saténového textilu.

Obr. 92 Pohľad na detail poškodeného chrbta textilnej väzby.

---

⁵² VÁCHA, Jiří. *Vzorované tkaniny 16.-18. stoloří z chrámových sbírek Českobudějovické diecéze*. Publikace vychází v rámci projektu Grantové agentury Univerzity Karlovy v Praze, České Budějovice 2016. str. 192.

Obr. 93 Textilná väzba s drevenými dyhovými doskami. Oriezka je zlátená. Sig. XXXII D 46.

Artaserse Dramma Per Musica Da Rappresentarsi Nel Reggio Teatro Di Praga, ... Praga: Carlo Giuseppe Jaurnich, 1767.

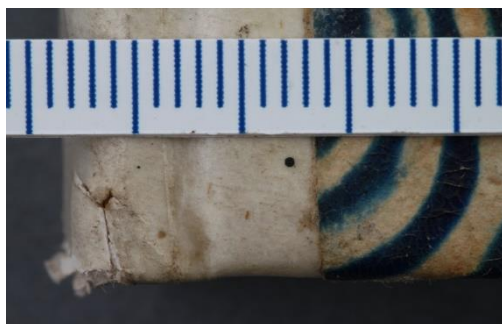
Obr. 94 Textilná väzba s drevenými dyhovými doskami. Oriezka je zlátená. Sig. XXXII D 44.

BORONI, Antonio. *Siroe Re Di Persia Dramma Per Musica Da Rapresentarsi Nel Regio Teatro Di Praga...* Prag, 1767.

4.3.14 Vázby s kombinovaným pokryvom

Jedná sa o polousňové a polopergamenové väzby. Druh väzby kombinuje dva pokryvové materiály, ktoré mali znížiť náklady na jej výrobu, ale nie na úkor kvality a vzhľadu knihy. Useň alebo pergamen pokrýva chrbát knihy a rohy dosiek, poprípade iba chrbát knihy s presahom na dosky. Druhým materiálom je ručný zošľachtený papier, aplikovaný na zvyšok plochy dosiek. Väzby s kombinovaným pokryvom boli obľúbené najmä v druhej polovici 18. storočia.

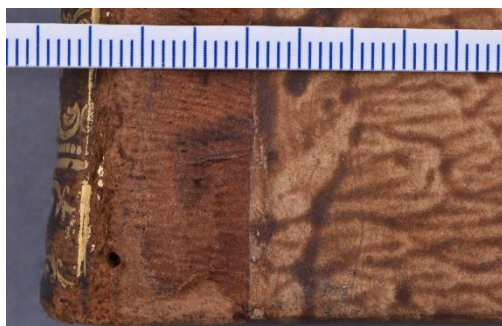
Rozmery presahu usne u chrbta a na rohoch dosiek boli počas prieskumu zaznamenané u každej väzby s kombinovaným pokryvom. Výsledky bádania nám ozrejmujú, že rozmery častí z pergamenu alebo usne je rôzna. Pomer medzi rozmermi dosiek a vystuženými časťami pokryvového materiálu je nepravidelný. Avšak u pomeru medzi vystuženými časťami, bolo možné zaznamenať nejaké známky zvyklostí. Materiál z chrbta, často presahuje na dosky do jednej štvrtiny alebo polovice dĺžky materiálu z vystužených rohov. S istotou je možné potvrdiť, že dĺžka vystužených rohov je väčšia, poprípade rovnaká, než dĺžka materiálu z chrbta, ktorá presahuje na plochu dosky (pozri Textová príloha II., Graf 1 - 4).

Obr. 95 Detail na pokrytý chrbát pergamenom, sig. IX. E. a. 11.

Obr. 96 Detail na pokrytý roh dosky pergamenom, sig. IX. E. a. 11.

Obr. 97 Detail na pokrytý chrbát usňou, sig. XVIII. B. 11.

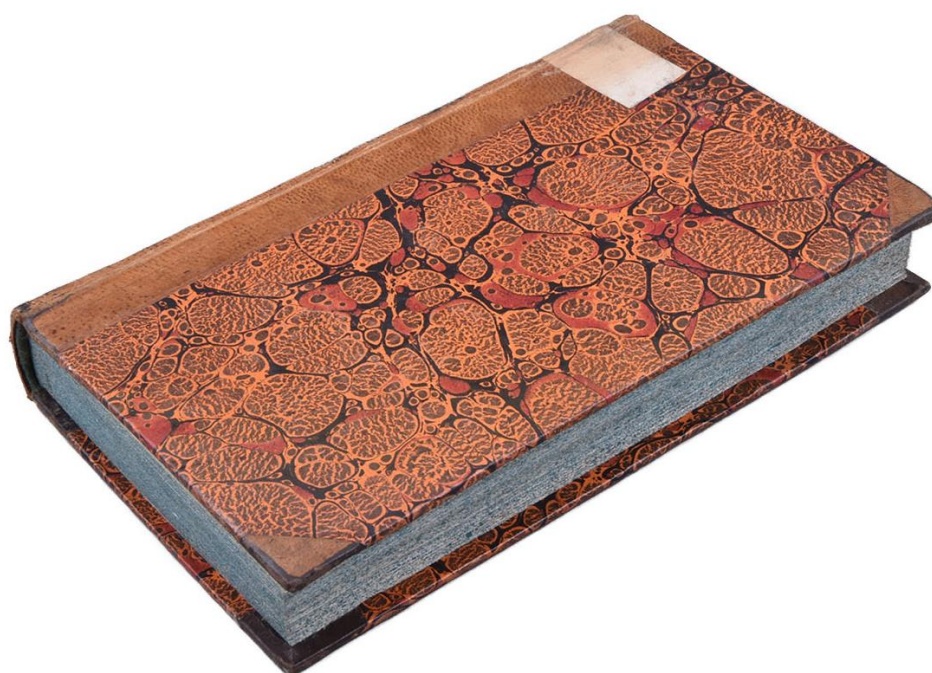

Obr. 98 Detail na pokrytý roh dosky usňou, sig. XVIII. B. 11.

Obr. 99 Polousňová väzba so škrobovým papierom a dyhovými doskami. Sig. XXV D B 5.
Krátky weyklad malýho Katechysmusu... W Hradci Králowé: Jan Kliment Tybelli, 1770.

Obr. 100 Polousňová väzba s máčaným papierom a dyhovými doskami. Väzba s tkaným kapitálikom a striekanou oriezkou na modro. Sig. XXII E a 18.
BECKER, Rupert. *Geschichte der Regierung Ferdinand des katholischen, Königs von Spanien*, Svazek 1. Prag, Leipzig: Schönfeld=Meißnerischer Buchhandlung, 1790.

Obr. 101 Polopergamenová väzba s máčaným papierom a lepenkovými doskami. Väzba s obšívanejším kapitálom a striekanou oriezkou na červeno. Sig. XVI G a 12.

VRBA, Ferdinand, Jakub. *Krátky Weytah Práv Městských Králowstwi Českého. Pro snadnejssij nalezeni/ w čem se tak tijž Práva Městská/ s Obnoweným Zřízenim Zemským/ Novellami/ Declaratorijemi/ Rescripty Cýsařskými/ a Instructi Městskau srownáwaji...* Staré Město Pražské: w Welké Karlowé Rollegi Nákladem Jiřího Labauna, 1700.

Obr. 102 Polousňová väzba so škrobovým papierom, zdošená zlátením, tvorená lepenkovými doskami a máčanou oriezkou. Sig. XVIII B 11.

ALMESA, Dominik, Francisko. *Curiosa Naturae Arcana Inclyti Regni Boemiae, Et Appertinentium Provinciarum Moraviae, Et Silesiae Dissertationibus...* Vetero-Pragæ: Univer: Carolo- Ferd: in Collegio Societatis Jesu ad S. Clementem, 1724.

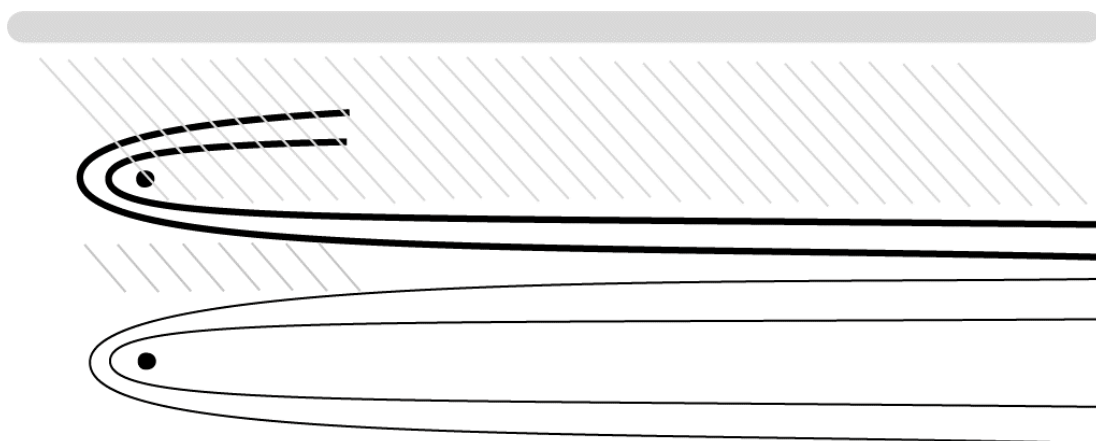
4.4 Predsádky

Pojem predsádka označuje dvojlist zo silnejšieho papiera alebo pergamenu umiestnené medzi knižný blok a dosku. Slúžia ako ďalší fixačný spoj medzi väzbou a knižným blokom. Predsádka patrí za k najviac namáhanej časti knihy, preto by sa pri výbere mal zvolit' kvalitnejší a silnejší materiál. V knihe sa spravidla nachádzajú dve predsádky - predná a zadná. Prídoštie je časť predsádky, ktorá sa vlepuje na vnútornú stranu dosky u druhého listu hovoríme o voľnom predsádkovom liste.

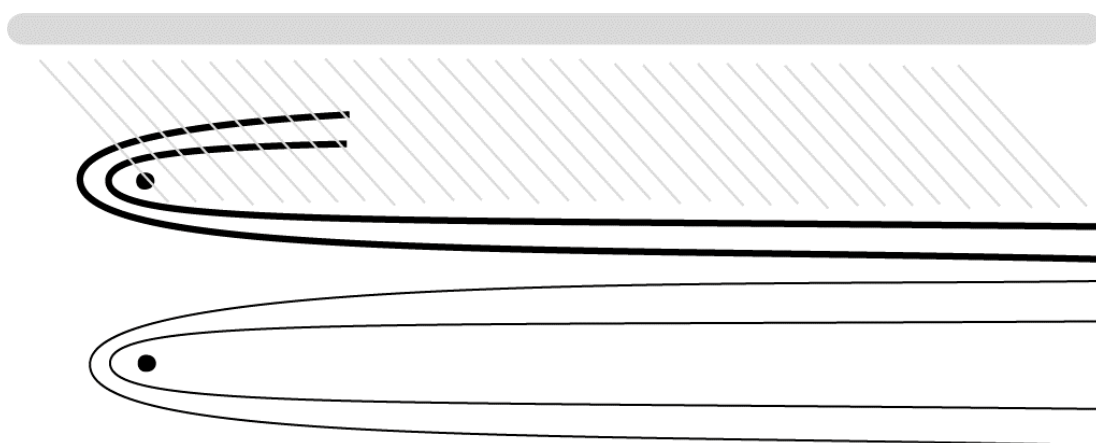
Pri prieskume bolo zistené veľké množstvo predsádkových druhov a ich upravených variácií. Kapitola zahŕňa ukážku predsádok ktoré sa vyskytujú na českých tlačiach prvej a druhej polovici 18. storočia.

4.4.1 Predsádka tvorená dvoma dvojlistami

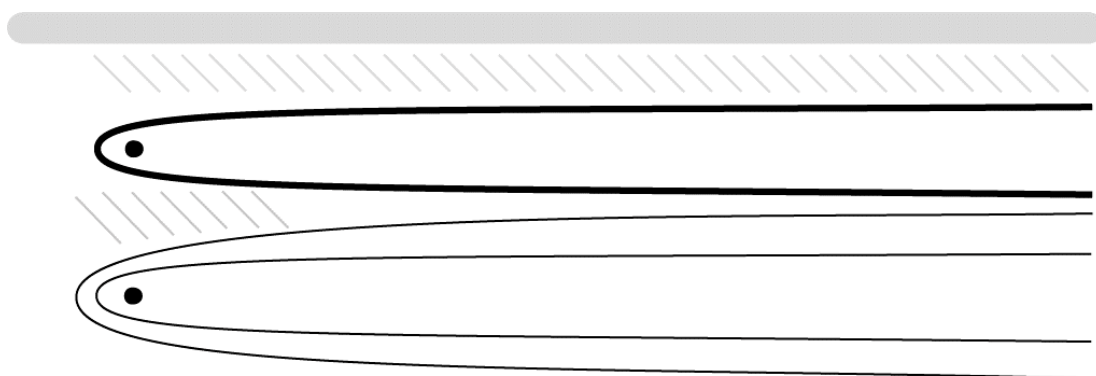
Obr. 103 Predsádka tvorená dvoma dvojlistami.

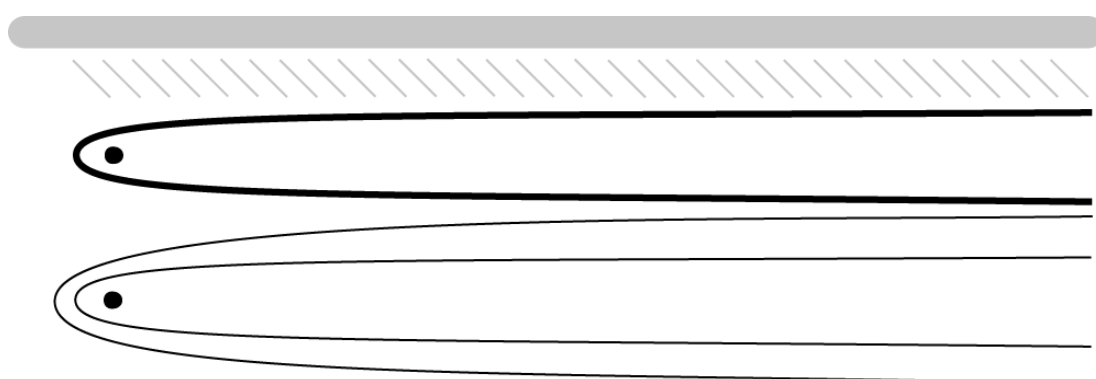
Obr. 104 Predsádka tvorená dvoma dvojlistami.

Najčastejšie užívaným typom predsádky sú dva v strede prešité dvojlisty spolu s blokom. Prvé dva listy sú skrátené na krídelko a spolu s tretím neskráteným listom sú prilepené na prídoštie. Štvrtý posledný list tvorí voľný predsádkový list, ktorý je ku prvému listu knižného bloku prilepený v tenkom pruhu v oblasti šitia. Táto predsádka sa objavuje i bez lepenia voľného listu v tenkom pruhu ku knižnému bloku.

4.4.2 Predsádky tvorené jedným dvojlistom

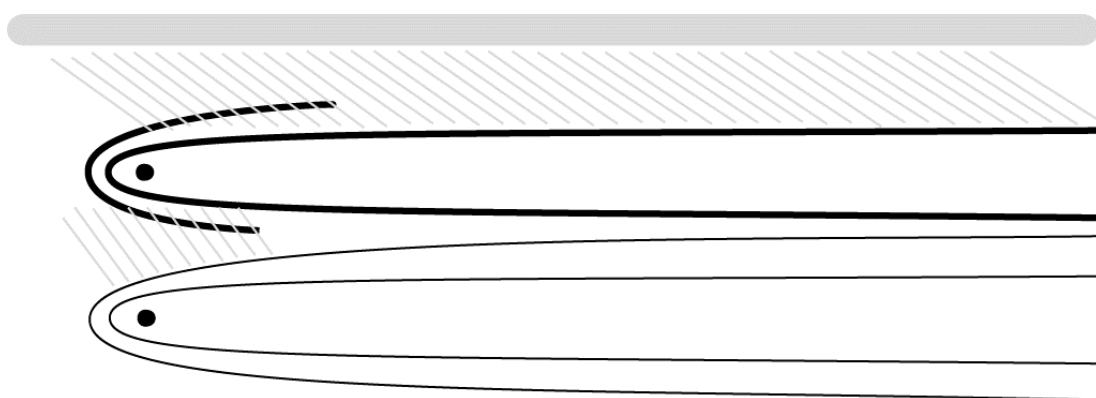

Obr. 105 Predsádka tvorená jedným dvojlistom.

Obr. 106 Predsádka tvorená jedným dvojlistom.

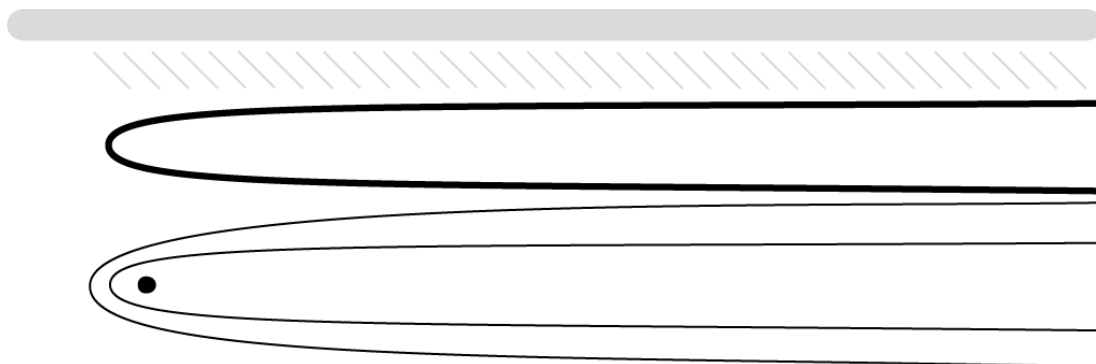
Medzi jednoduché typy patrí predsádka tvorená prešitým jednolistom, ktorého krajný list je nalepený na prídoštie. Predsádka je u niektorých kníh upravená prelepením v tenkom pruhu v oblasti šitia voľného listu ku listu v knižnom bloku.

Obr. 107 Predsádka tvorená jedným dvojlistom.

Predchádzajúca predsádka je modifikovaná a doplnená o jedno krídelko obtáčajúce jeden dvojlist.

4.4.3 Vlepená predsádka

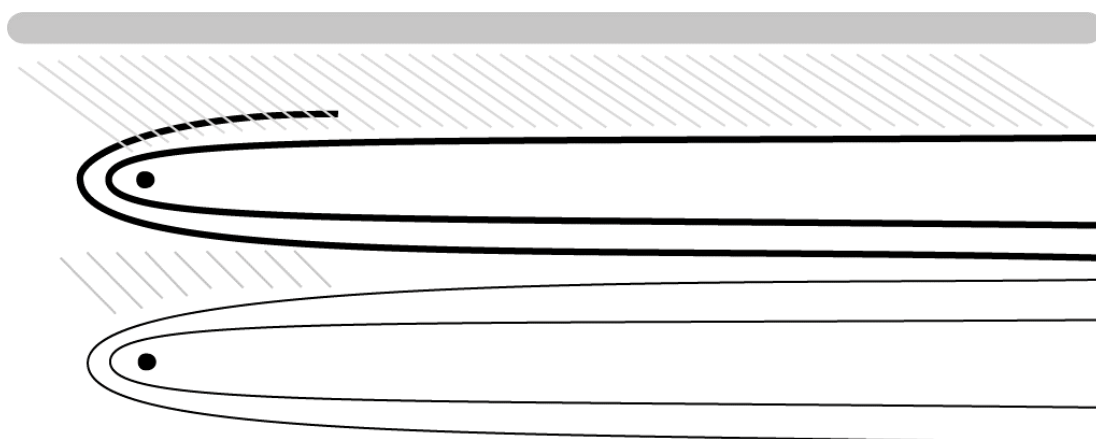

Obr. 108 Vlepená predsádka.

Patrí medzi predsádky, kedy dvojlist nie je prešitý s knižným blokom ale je k nemu vlepovaný v tenkom pruhu v oblasti chrbta a prvý list je celoplošne lepený na vnútornú stranu dosky. U typoch vlepených predsádok sú obvykle aplikované zošľachtené papiere.

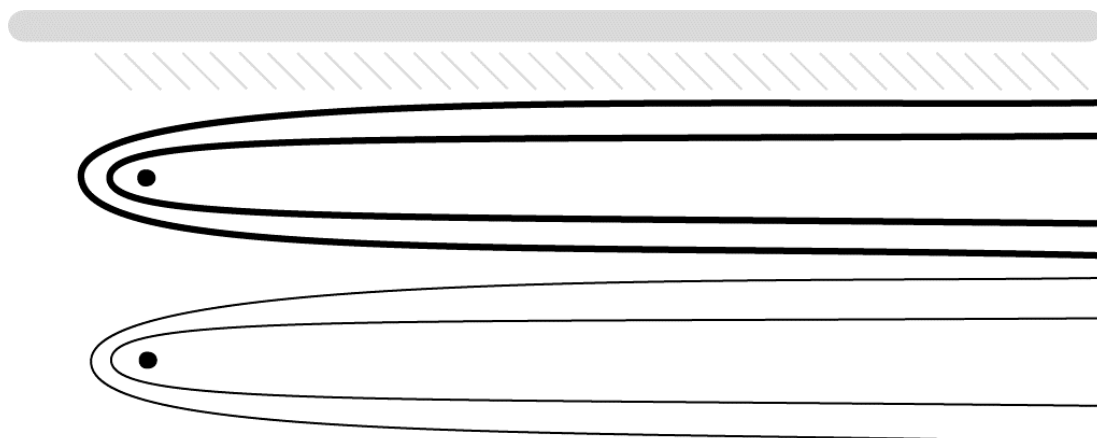
K objavujúcim vlepeným predsádkam patrí i jeden dvojlist opatrený ďalším dvojlistom skráteným na dva krídelká. Prvé krídelko a druhý list sú lepené na prídoštie a tretí list a druhé posledné krídelko je lepené v tenkom pruhu oblasti šitia ku prvému listu knižného bloku.

4.4.4 Predsádky tvorené dvoma dvojlistami

Obr.109 Predsádka tvorená dvoma dvojlistami.

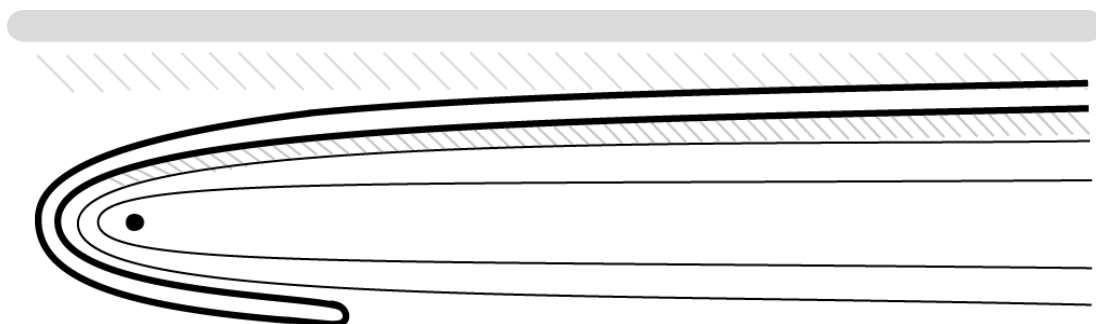
Tvorba predsádky spočíva v dvoch prešitých dvojlistoch spolu s blokom. Prvý list je skrátený na krídelko a prilepený na prídoštie. Ďalej je i druhý list prilepený na prídoštie v celej jeho ploche a posledné dva listy sú voľnými predsádkovými listami. Aj v tomto prípade predsádky sa objavuje typ lepenia v tenkom pruhu medzi posledným predsádkovým listom a prvým listom v knižnom bloku.

Obr. 110 Predsádka tvorená dvoma dvojlistami.

K ďalšiemu typu predsádok patria dva prešité dvojlisty bez skrátenia na krídelko. Prídoštie je vylepené prvým listom a ostatné tri listy sú voľné.

4.4.5 Obtáčaná predsádka

Obr. 111 Obtáčaná predsádka.

K poslednej vyskytujúcej predsádke je obtáčaný dvojlist okolo jedného dvojlistu. Predsádka je šitá ku prvej zložke knižného bloku. Prvý list z obtočeného dvojlistu je vylepený na prídoštie a druhý list je celoplošne zlepený s prvým listom bloku.

4.5 Záložky a čitateľské znamienka

Knihy vzniknuté v priebehu 18. storočia sú doplnené o záložky a čitateľské znamienka, ktoré uľahčujú orientáciu pri čítaní. V prípade materiálu sme sa s čitateľských znamienok stretli s pergamenom aplikovaným v knižnom bloku dvojakým spôsobom. Objavujúcim znamienkom je preložený pruh čistého alebo označeného pergamenu, vlepeného na okraj listu prednej oriezky (pozri Obr. 112).

Druhým spôsobom je ušitý alebo lepený pruh pergamenu spolu so zložkami knižného bloku. To znamená, že čitateľské znamienka boli vkladané do knižného bloku pri jeho šití. Pruh je dlhý v šírke listu a presahuje skrz prednú oriezku (pozri Obr. 113).

Obr. 112 Pergamenové čitateľské znamienka nesúce orientačné značenie. Prúžok pergamenu preložený a prilepený na okraj listu. Sig. V A 6.

Obr. 116 Textilná záložka na celopapierovej väzbe z roku 1789, sig. XVIII. F. a. 37.

Obr. 117 Textilná záložka na polousňovej väzbe z roku 1787, sig. XXIII. F. a. 3.

Obr. 118 Motúžová záložka na celousňovej väzbe z roku 1761, sig. XXXI. F. 15.

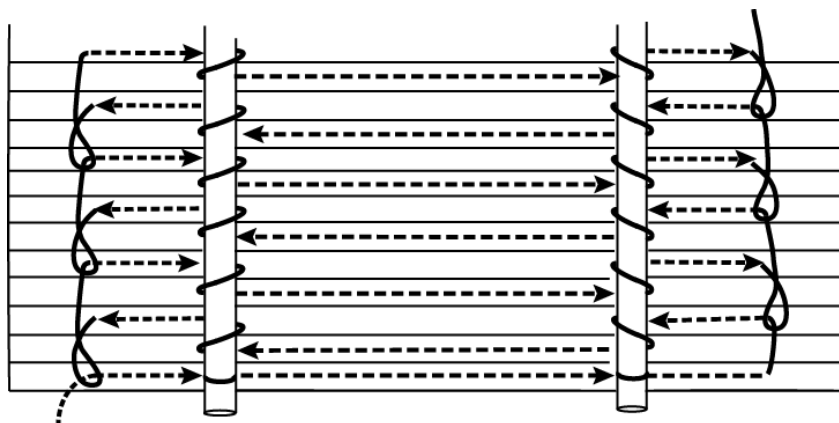
4.6 Šitie

Základnou štruktúrou knižného bloku je organizmus šitia, udržiavajúci pevnosť a súdržnosť.

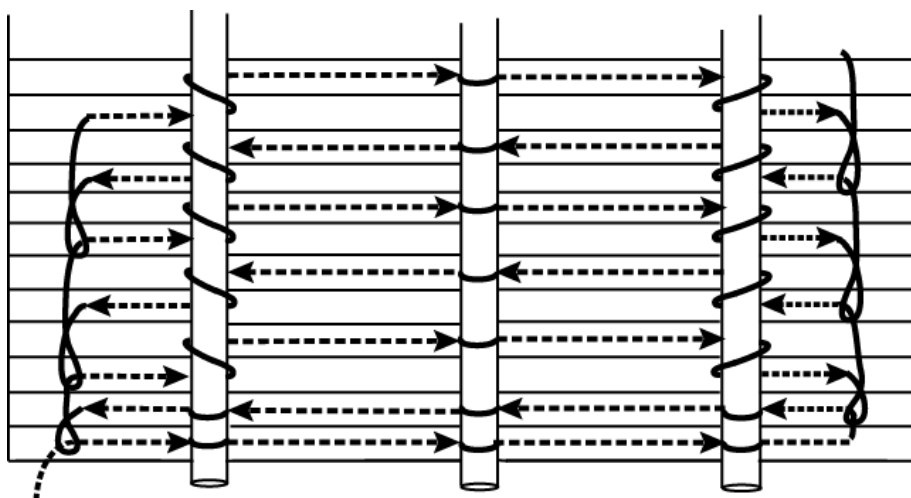
Počas celého 18. storočia v danom knižnom fonde bolo rozšírené najčastejšie šitie spôsobom „ob zložku“, kedy dochádzalo k obšívaniu dvoch zložiek naraz. Šitie „ob zložkou“ má mnoho podôb a variácií nachádzajúcich sa na konkrétnych českých tlačiach. Dôvodom, prečo sa začalo šiť „ob zložku“ bola snaha zamedziť veľkému nabitíu knižného bloku v chrbte. Pri tomto spôsobe šitia boli prvé a posledné štyri zložky šité priamym stehom. Stretli sme sa aj s väzbami v malom počte, ktoré boli šité klasickým priamym spôsobom, a to šitím zložku po zložke.

V rámci bežného knihárskeho šitia bolo možné sledovať i iné ušité spôsoby. Knihy rôznych hrúbok boli šité motúzmi alebo niťami skrz knižný blok, prešitie skrz blok a okolo chrbta prevlečením nití alebo motúza. Za dôsledkom týchto prevedení stoja tlače jednozložkových blokov alebo kníh o malom počte zložiek, na ktoré bolo rýchlejšie a menej nákladnejšie vyrobiť jednoduchý typ väzby než klasickú väzbu.

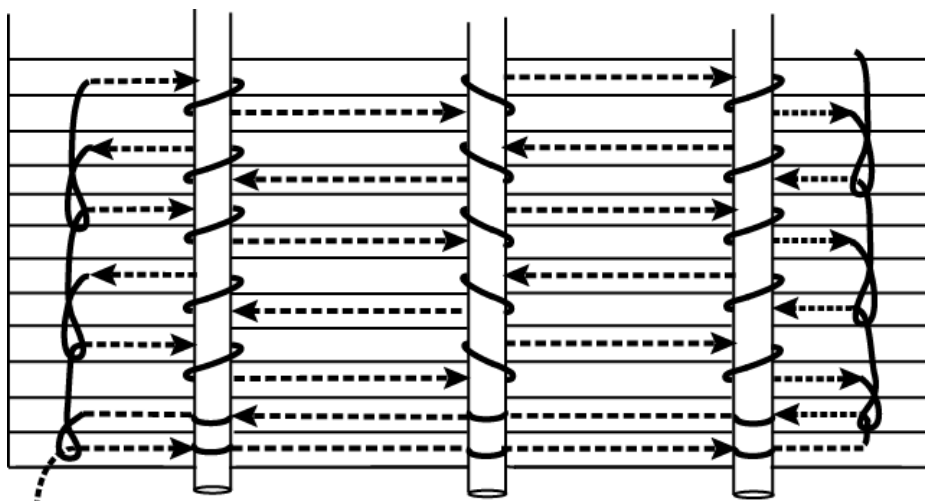
4.6.1 Ukážky šitia „ob zložkou“

Obr. 119 Nákres šitia na dva väzby a dva zapošívacie stehy.

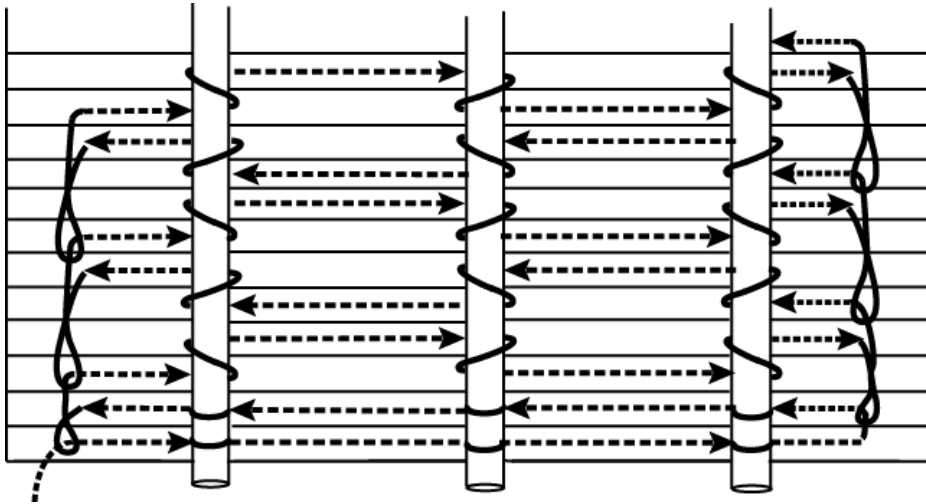

Obr. 120 Nákres šitia na tri väzy a dva zapošivacie stehy.

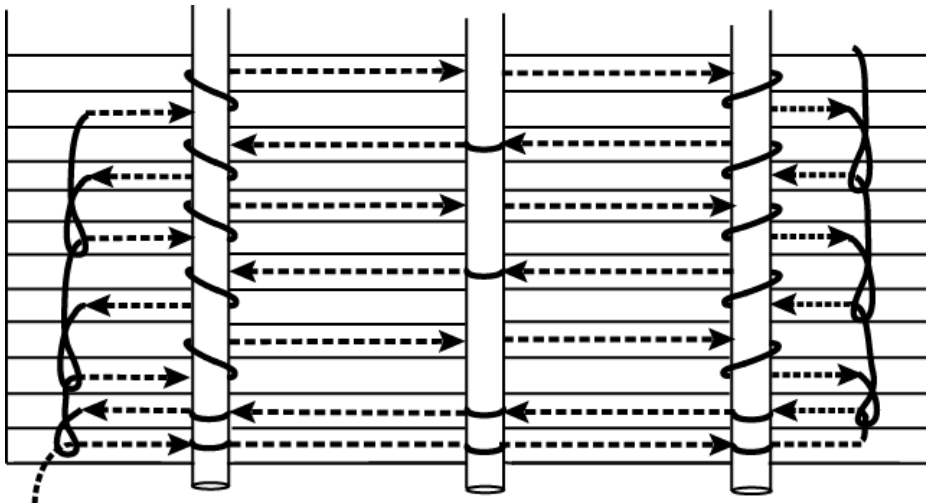

Obr. 121 Nákres šitia na tri väzy a dva zapošivacie stehy.

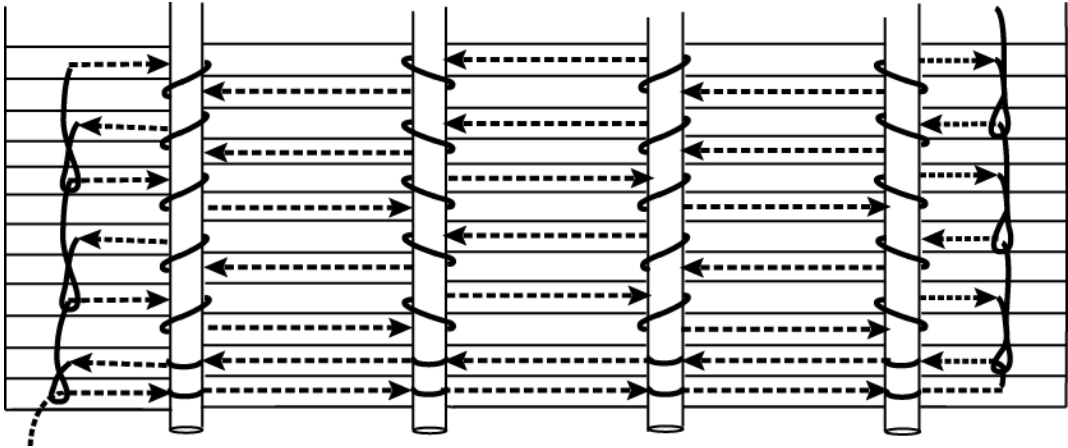

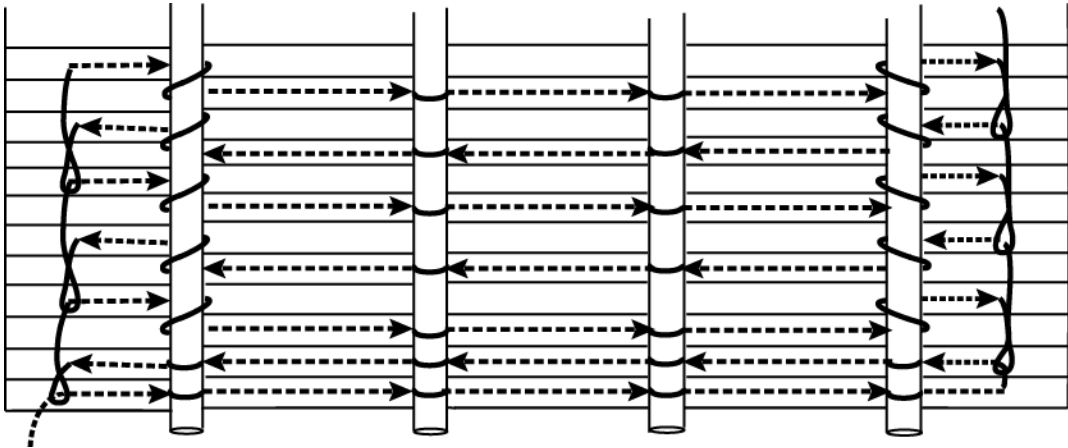
Obr. 122 Nákres šitia na tri väzy a dva zapošivacie stehy.

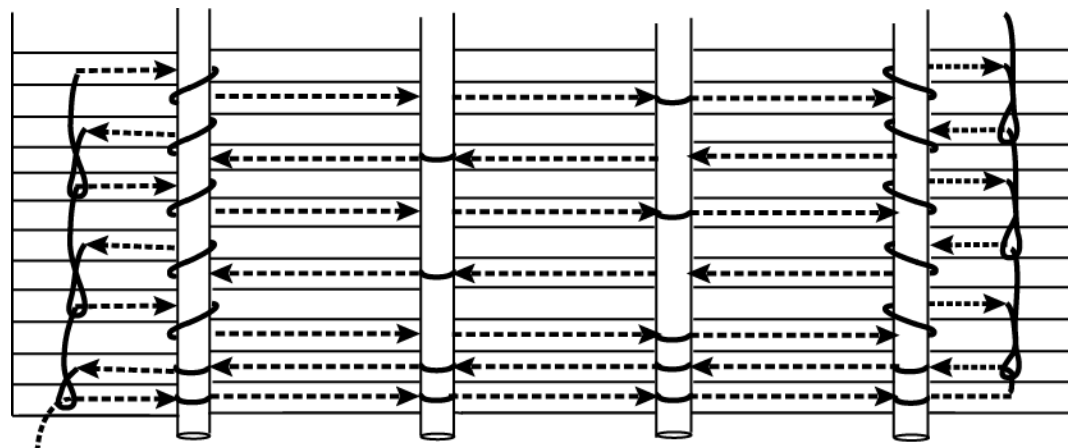
Obr. 123 Nákres šitia na tri väzy a dva zapošivacie stehy.

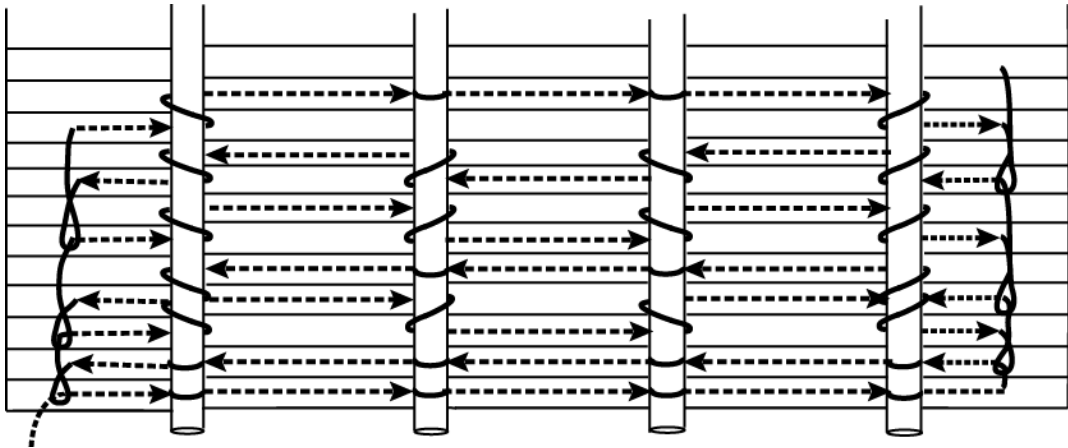
Obr. 124 Nákres šitia na štyri väzy a dva zapošivacie stehy.

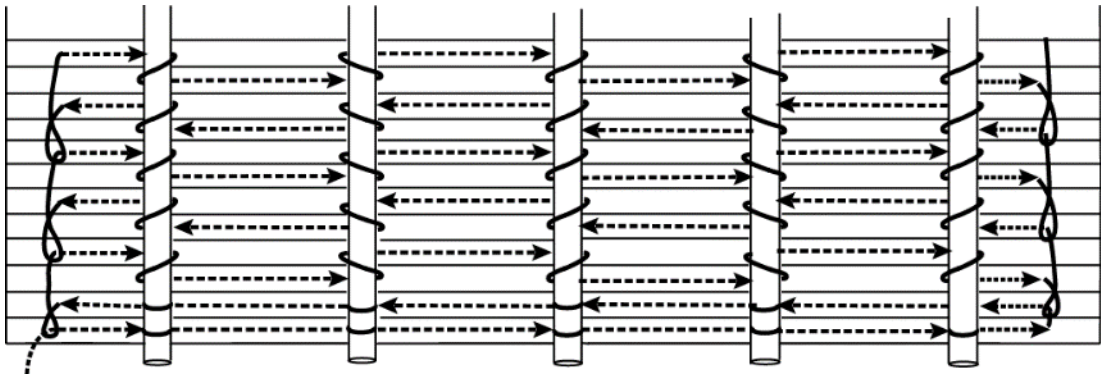
Obr. 125 Nákres šitia na štyri väzy a dva zapošivacie stehy.

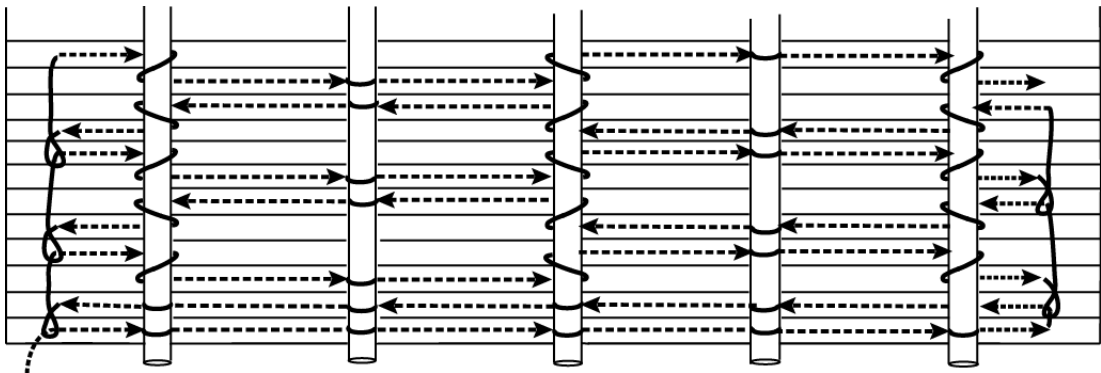
Obr. 126 Nákres šitia na štyri väzy a dva zapošivacie stehy.

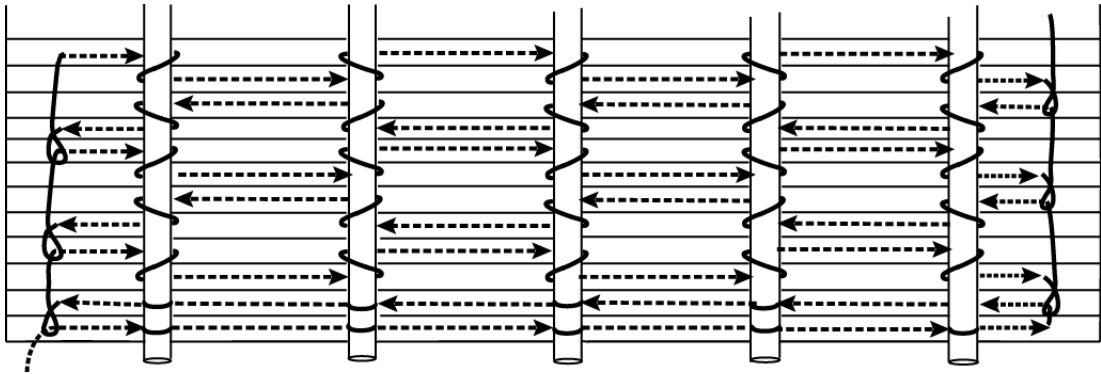
Obr. 127 Nákres šitia na štyri väzy a dva zapošívacie stehy.

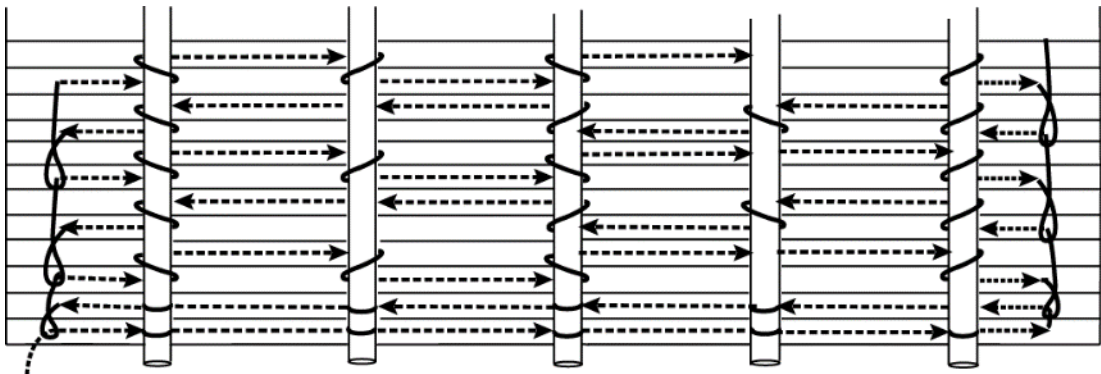
Obr. 128 Nákres šitia na päť väzov a dva zapošívacie stehy.

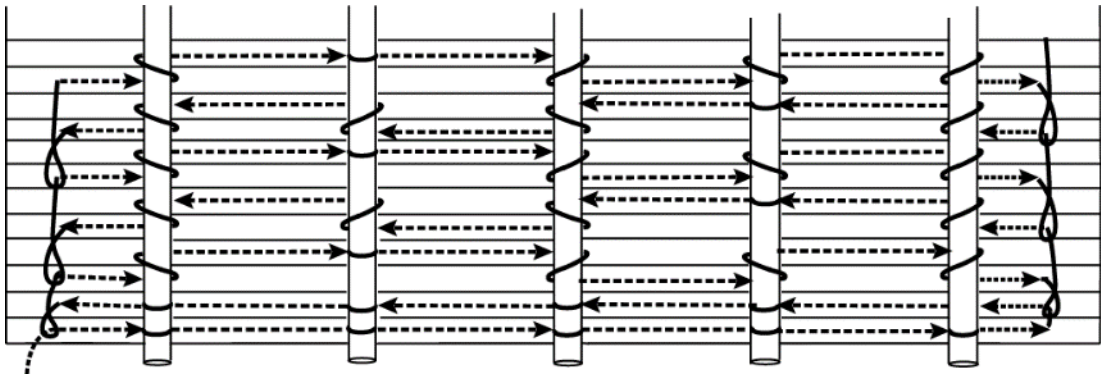
Obr. 129 Nákres šitia na päť väzov a dva zapošívacie stehy.

Obr. 130 Nákres šítia na päť väzov a dva zapošívacie stehy.

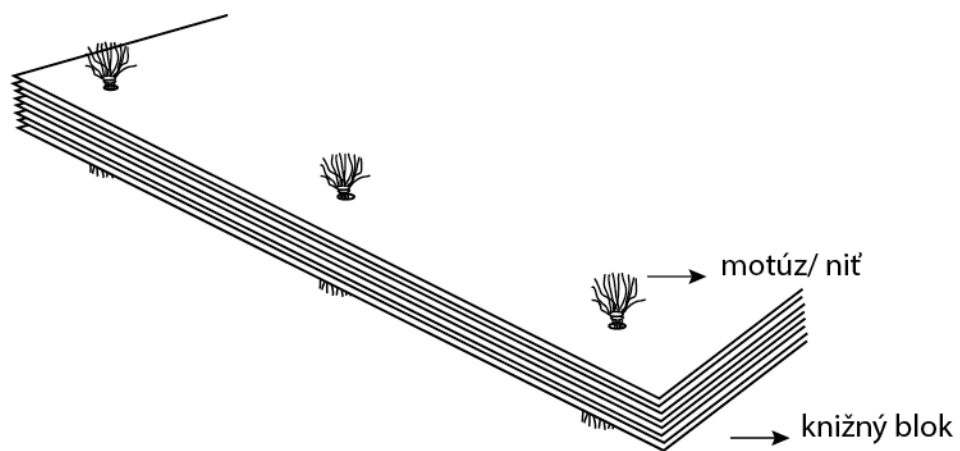

Obr. 131 Nákres šítia na päť väzov a dva zapošívacie stehy.

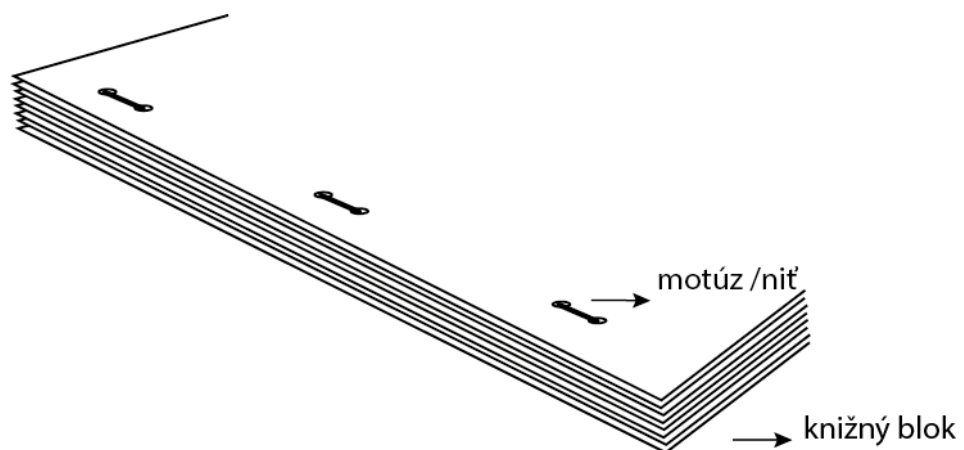

Obr. 132 Nákres šítia na päť väzov a dva zapošívacie stehy.

4.6.2 Šitie skrz knižný blok

Obr. 133 Nákres šitia skrz knižný blok.

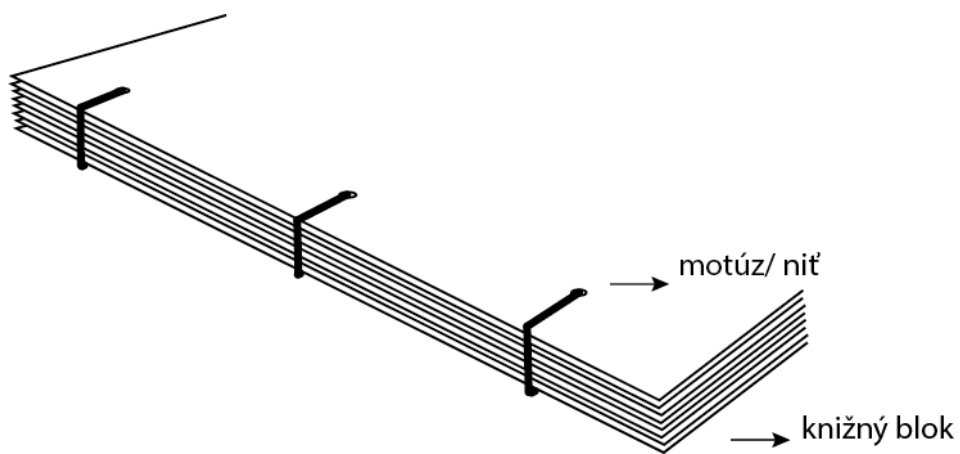
Obr. 134 Nákres šitia skrz knižný blok.

Obr. 135 Detail šitia motúzmi prevlečenými skrz knižný blok.

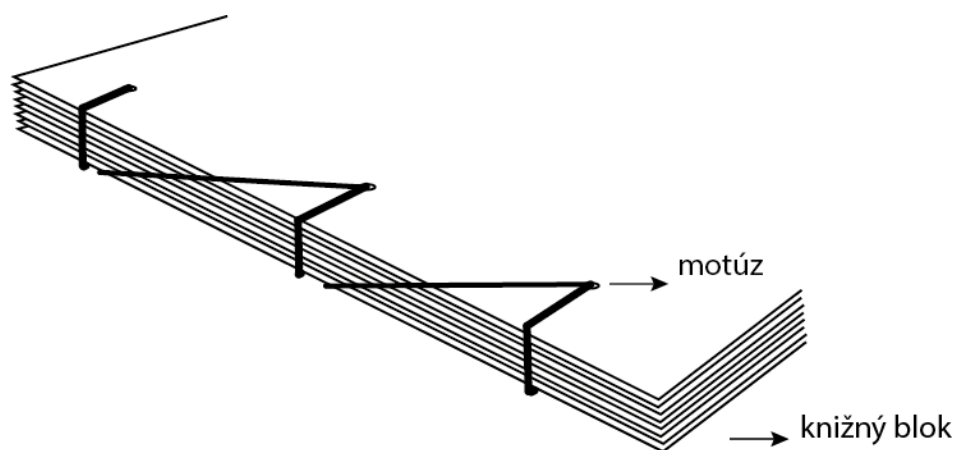
4.6.3 Šitie skrz knižný blok a okolo chrbta

Obr. 136 Nákres šitia skrz knižný blok a okolo chrbta.

Obr. 137 Detail šitia motúzmi prevlečenými skrz knižný blok.

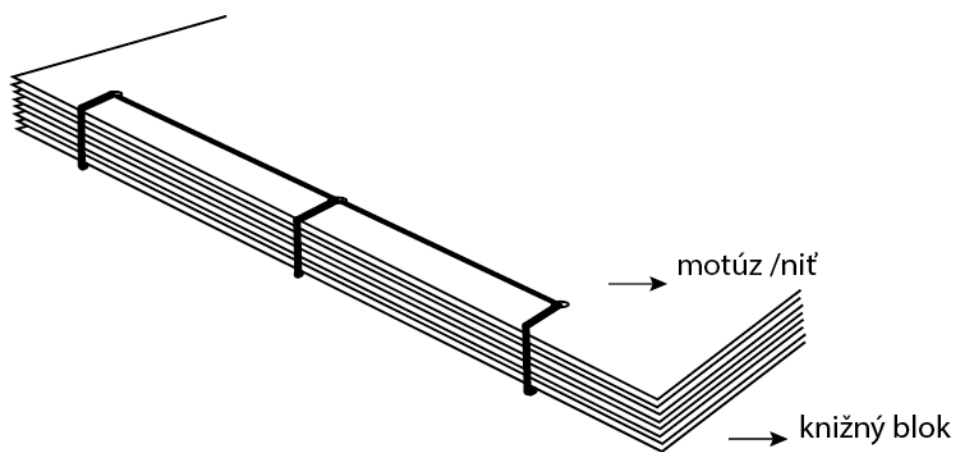
Obr. 138 Nákres šitia skrz knižný blok a okolo chrbta.

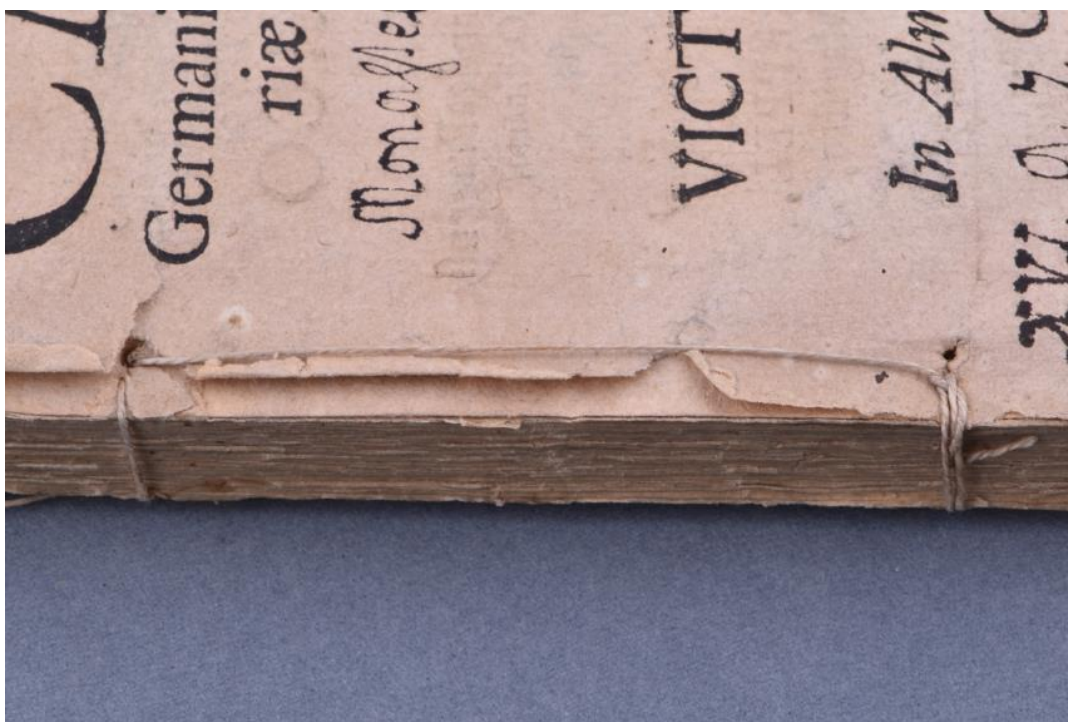
Obr. 139 Pohľad na šitie motúžom prevlečeným skrz knižný blok a okolo chrbta.

Obr. 140 Detail šitia hrubou niťou prevlečenou skrz knižný blok a okolo chrbta.

Obr. 141 Nákres šitia skrz knižný blok a okolo chrbta.

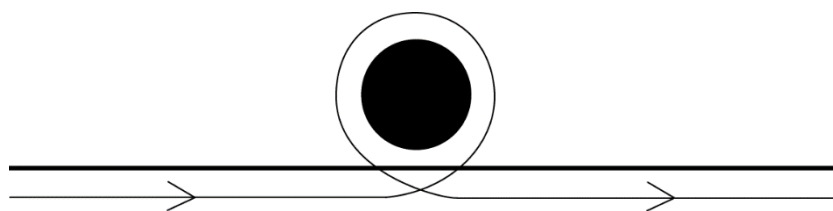

Obr. 142 Detail šitia hrubou niťou prevlečenou skrz knižný blok a okolo chrbta.

4.7 Väzy a stehy

Ako opora samotného systému šitia a záchytný bod chrbta pri šití knižného bloku sú využívané hlavne väzy z motúzových prameňov. Druhým materiálom bývajú použité tenké pruhy jirchy.⁵⁴ Pri menších a tenkých formátoch knihy sa objavujú väzy z nití alebo slabších motúzov.

Prevedenia, akými sú knižné bloky šité, majú rôzne spôsoby, ktoré konkrétnejšie vyobrazujú schémy. Bežne používané je šitie na jednoduché a pravé alebo zapustené väzy so zapošivacím stehom. V prípade, kedy nebol počas šitia použitý žiaden väz je šitie prevádzané na retiazkové stehy a po krajoch zapošivacie stehy. Obtáčanie väzov je volené podľa toho, či sú väzy zapustené alebo pravé. Pravý väz je obtáčaný smerom doprava a niť vychádza z ľavej strany väzu. Zapustený väz je obtáčaný zľava a niť vychádza z pravej strany väzu.

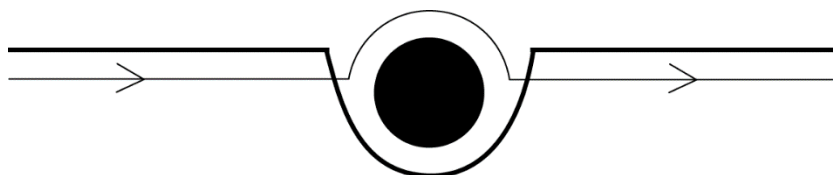
Obr. 143 Spôsob obtáčania väzu.

Obr. 144 Detail na knižný blok ušíty na pravé väzy a retiazkové stehy.

⁵⁴ Zvieracia koža spracovaná minerálmi za pomoci roztoku z kamenca (síranu draselno-hlinitého). Vzniknutý vzhľad je charakteristický svetlými odtieňmi hnedej usne.

Obr. 145 Spôsob obtáčania zapusteného väzu.

Obr. 146 Detail chrbta knižného bloku, šitého na zapustené väzy a retiazkové stehy.

Obr. 147 Detail v otvorenom bloku na zapustený väz medzi zložkami.

Obr. 148 Spôsob obtáčania väzu.

Obr. 149 Detail na knižný blok ušitý na pravé väzy tvorené z pruhu pergamenu.

4.8 Chrbát knižného bloku a jeho úprava

Klasickým knihárskym postupom pri výrobe knihy je ušitie, zaglejenie chrbta, orezanie a zguľatenie knižného bloku. Tento postup je bežný a vyskytuje sa i u skúmaného knižného fondu. Stretávame sa však i s väzbami ktoré tieto postupy nezahŕňajú do úplnosti. Týka sa to prevažne u jednoduchšie a lacnejšie prevedených knižných väzbách.

V prípade, kedy knihár zamýšľal ušiť knižný blok na zapustené väzy, boli na chrbte bloku, v miestach väzov, narezané zložky. Pokiaľ boli väzy šité na pravé väzy, narezanie zložiek bolo vynechané. Po ušití knižného bloku a zaglejení chrbta nasleduje jeho orezanie po všetkých stranách a zaguľatenie v chrbte knižného bloku. blok mohol byť orezaný pred zaguľatením alebo až po zaguľatení. V skúmanom fonde broumvskej knižnici sa našli i prípady zaguľatenia bloku s tzv. hlbokou drážkou (pozri obr. 159), ktorá vznikla z dôvodu našitia bloku. Ako ďalšou úpravou chrbta je prelepenie medziväzných polí pruhmi pergamenu, papiera alebo textilu. Vo fonde broumvskej knižnice sme sa stretli napríklad s medziväznými prelepami z červeného ručného papiera presahujúce k vnútorným stranám knižných dosiek. Našli sa i väzby, ktoré boli bez prelepov. Konkrétny druh materiálu prelepov bolo možné zistiť na väzbách poškodených v oblasti drážok.

Obr. 150 Detail na zárezy a gledený chrbát knižného bloku s chýbajúcim organizmom šitia.

Obr. 151 Detail na chrbát ušitého knižného bloku bez glejenia.

Obr. 152 Detail na glejený chrbát knižného bloku so zárezmi a bez ušitia.

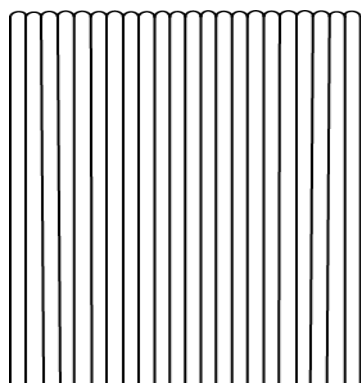

Obr. 153 Detail vnútornej strany dosky s prelepmi z ručného papiera.

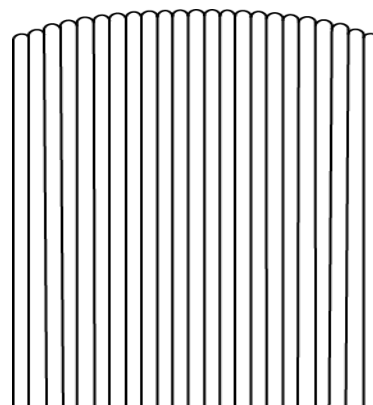

Obr. 154 Detail vnútornej strany pokryvu v oblasti chrbta s prelepmi z ručného papiera.

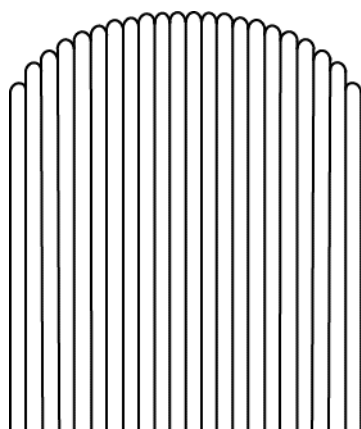
4.8.1 Zguľatenie chrbta

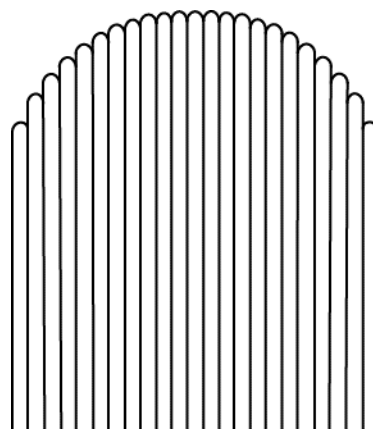
Obr. 155 Nákres rovného chrbta.

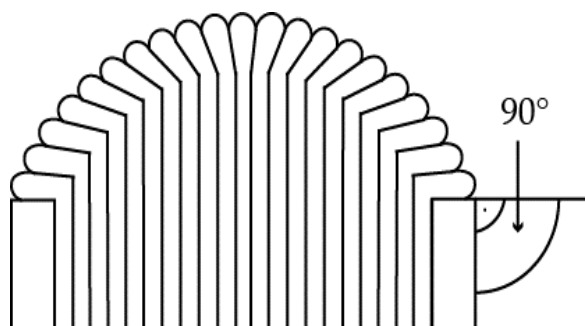
Obr. 156 Nákres mierne zguľateného chrbta.

Obr. 157 Nákres zguľateného chrbta.

Obr. 158 Nákres zguľateného chrbta.

Obr. 159 Nákres zguľateného chrbta s ohybom zložiek do pravého uhlu smerom k drážkam.

4.9 Oriezka

Termínom oriezka označujeme časť zatvoreného knižného bloku, ktorá vytvára hornú, dolnú a prednú stranu zložených a ušitých listov. Štvrtá zo strán obsahuje organizmus šitia a nazýva sa chrbát knižného bloku. Ak je blok orezaný a tvorí hladkú plochu, tak je schopný chrániť listy knihy pred prenikaním prachu, nečistôt a vlhkosti.

Zošľachtované oriezky patria medzi bežnú povrchovú úpravu knižného bloku v období baroka. U jednoduchších a väzbovo nenáročných typoch väzieb sa stretávame s oriezkami bez akejkoľvek úpravy alebo u brožúrach v ktorých je knižný blok bez celkového orezania. Najčastejší typ zošľachtenia je červená striekaná alebo natieraná oriezka, škrobová alebo máčaná oriezka najmä v modrej farbe a v neposlednej rade, u nákladnejších väzbách sú oriezky zlátené. Spôsob zlátenia je prevedený na predom pripravenú brúsenú a spojivom natrenú oriezku. Ako spojivo pre lepenie plátkového zlata sa zvykne používať vaječné bielko. U niektorých zlátených oriezkach vo fonde broumvskej knižnice bolo možné pozorovať pigmentovú vrstvu ako bolusový podklad nad odlúpenou vrstvou zlátenia. Po zavädnutí plátkového zlata bola plocha oriezky preleštená achátom. U niektorých zlátených oriezok sa objavuje i doplnujúca výzdoba puncovaním a cizelovaním.

K vyskytujúcim sa prevedeniam oriezok patria striekané oriezky v rôznych farebných kombináciách ako je červená a modrá, hnedá a červená, žltá a červená ale aj oranžová a zelená. V druhej polovici 18. storočia sa stretávame s oriezkami natretými žltou farbou v kombinácií so striekanou červenou.

Obr. 160 Vrchná strana neorezaných listov knihy.

Obr. 161 Oriezka bez farebnej úpravy.

Obr. 162 Striekaná oriezka na červeno.

Obr. 163 Striekaná oriezka červenou a modrou farbou.

Obr. 164 Striekaná oriezka zelenou farbou.

Obr. 165 Natieraná oriezka červenou farbou.

Obr. 166 Natieraná oriezka žltou farbou.

Obr. 167 Žltá natieraná oriezka a striekaná červenou farbou.

Obr. 168 Škrobová oriezka v zelenej farbe.

Obr. 169 Máčaná oriezka modrou farbou.

Obr. 170 Zlátená a puncovaná oriezka.

Obr. 171 Zlátená oriezka na bolusový podklad s puncovaním.

Obr. 172 Detail na puncovanie zlatenej oriezky.

4.10 Kapitálíky

Kapitálok je ďalší prvok knižnej väzby, ktorý kombinuje funkčnosť a estetika. Nachádza sa a zakončuje horný a dolný okraj chrbta knižného bloku.

Vo fonde broumvskej knižnice sa nachádzajú knihy, ktoré obsahujú rôzne druhy kapitálikov. Patria k nim najmä tkané typy kapitálikov ale i klasické jednoduché kapitáliky s pergamenovým alebo plátnovým pruhom, ktoré sú obšívajú dvomi farbami nite. K vyššie uvedeným typom spadajú i modifikácie, ako je preložený tkaný pruh alebo obtočené jadro pruhom plátna s obšitím na retiazok.

Medzi zriedkavo vyskytujúce sa kapitáliky patrí typ tkaného alebo plátnového pruhu vyšívajúceho niťou alebo pruh šraubovane stáčaného papiera, doplneného o maľovanú výzdobu.

Obr. 173 Obšívajúci kapitálok dvomi farbami nite.

Obr. 174 Obšívajúci kapitálok dvomi farbami nite.

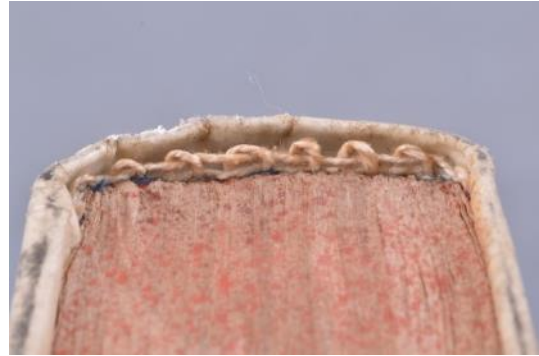
Obr. 175 Obšívajúci kapitálok jednou farebnou niťou.

Obr. 176 Obšívajúci kapitálok dvomi farbami nite na jedno jadro.

Obr. 177 Tkaný kapitálok.

Obr. 178 Tkaný kapitálok s vytiahnutou jednou niťou.

Obr. 179 Preložený pruh tkaného kapitálku.

Obr. 180 Preložený pruh tkaného kapitálku.

Obr. 181 Motúzové jadro obtočené plátnovým pruhom zdobeným červeným pigmentom.

Obr. 182 Motúzové jadro obtočené textilným pruhom.

Obr. 183 Motúzové jadro obtočené pruhom dekoratívneho papiera.

Obr. 184 Motúzové jadro obtočené pruhom dekoratívneho papiera.

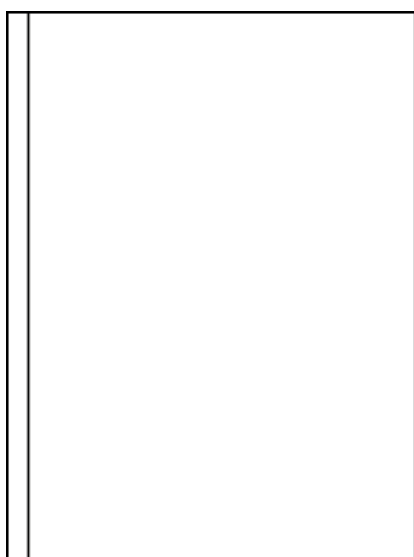
4.11 Dosky

Dosky tvoria dôležitú úlohu knižného korpusu. Chránia knižný blok pred poškodením a vytvárajú nadstavbu pre pokryv. Sú základným prvkom pre knižnú väzbu, ktorá so sebou vedie výzdobné a informačné prvky.

Bežne používaným materiálom knižných dosák je drevo. Avšak v období baroka sa k výberu tohto materiálu postupne upúšťalo a drevo sa nahradzoval lepenkou. Počas prieskumu sme sa stretávali s rôznymi hrúbkami lepeniek a to od 1-4mm. U kníh najmä s malým počtom listov neboli aplikované buď to žiadne dosky alebo dosky ktoré boli vytvorené splením niekoľkých papierov. Ďalším možným spôsobom materiálového opatrenia knižného bloku bola aplikácia papiera prilepeného na pokryv a lepeného na chrbát bloku s presahom na prednú a zadnú stranu predsádkového listu. Objavujúcim sa prípadom, ktorý nahradzoval knižné dosky, je nalepený predsádkový list (často dvojlist skrátenej na krídelko a obtočený okolo prvej a poslednej zložky bloku) rovno na pokryv.

Jeden z používaných materiálov, ktorý je zastúpený v ďalšom množstve väzbách knižného fondu je dyha. Tento materiál je z dreva a vďaka tenkému pásu o hrúbke 0,3-1mm bol vhodným pevným materiálom pre knižnú väzbu. Z pozorovania fyzického stavu knižného fondu počas prieskumu boli spozorované nevýhody použitia dyhy v porovnaní s napríklad lepenkovými doskami. Keďže klimatické zmeny minulosti vplývali na materiáli knižných objektov do takej miery, že dochádzalo k ich poškodzovaniu bolo možné odpozorovať deformácie dyhových dosák v podobe mierneho vlnenia. Tento jav pravdepodobne nastal pri rapidnom klimatickom výkyve, kedy bol objekt vystavený vysokej vlhkosti a nasledovne ohrozený suchým prostredím. Poškodenie bolo ďalej podporené u väzbách s usňovým či pergamenovým pokryvom, kedy dochádzalo k zmršťovaniu ich materiálu a tým aj k tlaku na tenké dyhové dosky. V porovnaní s dyhou sú lepenkové dosky výrazne v lepšom stave a nepodľahli tak značným deformáciám.

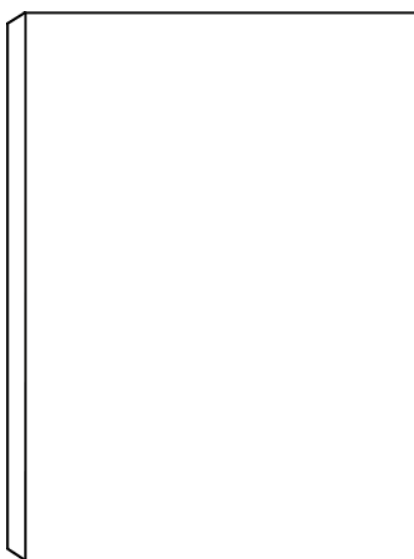
Úprava knižných dosák na českých tlačiach v celom období 18. storočia je v súhrne pochabá. Výraznejšie zhranenie a spracovanie dosák sa objavuje len u väzbách s drevenými doskami a kovaním pre uzatváranie. Tento typ väzieb sa nachádza v spracovanom fonde len málo. Od druhej polovice daného storočia, sa objavuje na niektorých väzbách s lepenkovými doskami priečne zhranenie rohov v chrbtovej časti knižného bloku. Tento typ zhranenia sa vyskytuje u remeselne prepracovanejších väzbách napodobňujúcich väzby francúzskeho typu.

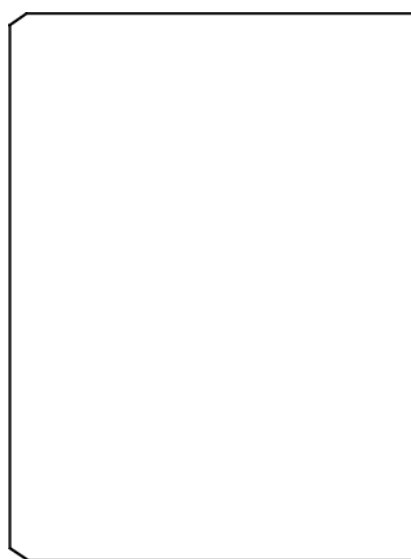
Obr. 185 Zhranenie vonkajšej strany dosky.

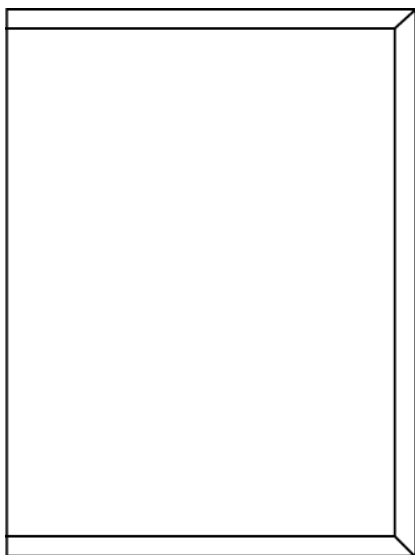
Obr. 186 Zaoblenie vonkajšej strany dosky.

Obr. 187 Zhranenie vonkajšej strany dosky.

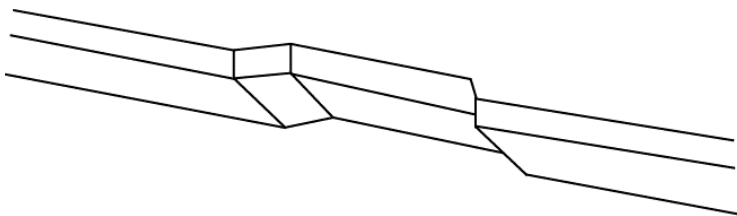
Obr. 188 Zhranenia na zadnej a prednej doske.

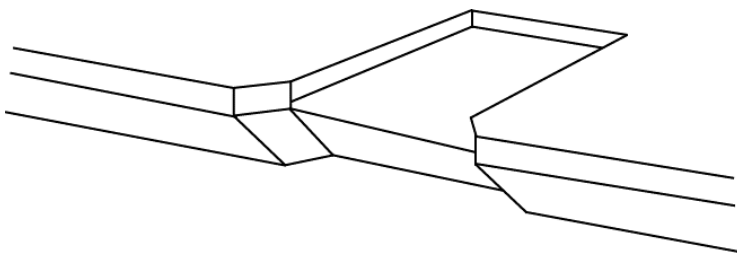
Obr. 189 Zhranenie vnútornej strany dosky.

Obr. 190 Prierez zhranenia dosky.

Obr. 191 Vybranie materiálu na prednej doske určené pre trň spony, ktorý zapadal do hrany dosky a bol chránený.

Obr. 192 Žliabok a vybranie materiálu na zadnej doske určený pre fixovanie spony a remienku.

4.12 Nasadenie knižných dosák

Kapitola opisuje rôzne spôsoby nasadenia knižných dosiek na knižný blok. Na základe zrýchlenia a nižšieho nákladu výroby knihy dochádza k zmenám i v nasadení knižných dosiek.

Bežne vyskytujúce sa typy nasadenia spočívajú v rozstrapkaných motúzových väzoch, nalepených na vnútornú stranu dosky alebo väz z nite alebo pergamenu prilepený na vnútornej strane dosky. Vo fonde broumovskej knižnice sme sa stretli i s nasadením väzov prevlečených a zakolíčkovaných skrz drevené dosky (pozri obr. 195). U kníh bez dosiek a väzov (brožúry s mäkkými doskami) dochádzalo k prelepeniu prvého a posledného listu na vnútornú stranu pokryvu, ktorý prelepoval i celú časť chrbta. K zriedkavejšie objavujúcim sa nasadeniam dosák ku knižnému bloku je rozdelenie väzov na dva mierne rozstrapkané pramene prilepené na vnútornú stranu dosák. Prelepenie rozstrapkaných väzov na vonkajšiu stranu dosiek sa v skúmanom fonde broumovskej knižnice objavuje až v druhej polovici 18. storočia.

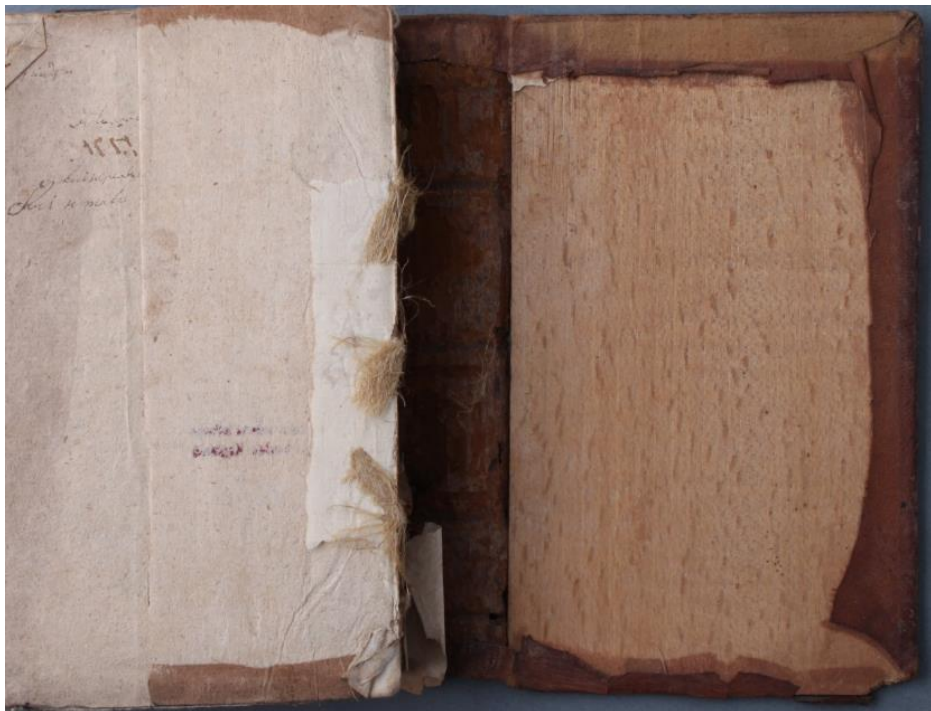
Obr. 193 Detail na motúzový väz nasadený na vonkajšej strane dosky.

Obr. 194 Nasadenie väzov na vnútornú stranu zadnej dosky.

Obr. 195 Nasadenie väzu, ktorý prechádza cez hranu dosky k šikmému otvoru a je prevlečený na prídoštie. Ďalej je vedený žliabkom k ďalšiemu otvoru (vyvrtanému na kolmo) je prevlečený na vonkajšiu stranu dosky. Koniec väzu je v druhom otvore fixovaný dreveným kuličkou. Presah väzu a kulička je na vonkajšej strane zarezaný do roviny s plochou dosky.

Obr. 196 Nasadenie väzov lepením rozstrapatenými motúzmi na vnútornú stranu zadnej dosky.

4.13 Úprava pokryvového materiálu

Obvyklým pevným, vláčnym a ohybným materiálom používaným na pokrývanie knižnej väzby je useň, objavujúca sa už od 6. storočia. K ďalším bežne užívaným a živočíšnym materiálom pre väzby patrí pergamen, ktorý sa objavuje na knihách od 13. storočia. Pokrývanie väzieb papierom slúžilo od 16. storočia vylepením nekrytých miest polokožených a polopergamenových väzieb. Ako samostatný pokryv bol používaný hlavne počas 18. a 19. storočia. Ďalším užívaným materiálom sú tkaniny, ktoré siahajú k románskemu obdobiu a vrcholia k masovej výrobe plátna v 19. storočí.⁵⁵ K špecifickému materiálu zaradzujeme i pokryvy z kovu, o ktoré sa bližšie zaujíma záverečná práca zameraná na celokovové väzby od Hany Slovik Vávrovej.⁵⁶

4.13.1 Useň

Jedným z materiálov, ktorý sa objavuje v prebádanom knižnom fonde je useň. Najčastejšie užívanou usňou bola škopovina, ktorá je jemná, porézna, dobre štiepatelná a cenovo výhodná. Zriedkavo sa objavujú pokryvy z koziny a teľaciny. Čo sa týka činenia usne, k najbežnejšie vyskytujúcim patria väzby z triesločinenej usne. Tmavohnedá až hnedočervená farebnosť usni vykazuje výsledky činenia v trieslovinách získavaných z kôry stromov.

Vedľa trieslovinami činenými usňami sa vo fonde vyskytovali i väzby, ktoré sú viazané do jirchy a ich charakteristickým znakom je biela farebnosť, sú mäkké, majú dobrú ťažnosť a odolnosť voči vode. Jirchy sa spracovávajú v minerálnom ponore do hlinitých solí (síran draselno-hlinitý). Všeobecne sa po činení usní prevádzalo tukovanie zlepšujúce vlastnosti materiálu.⁵⁷

K dekoratívnej úprave usni patrí povrchové spracovanie materiálu striekaním alebo máčaním (pozri obr. 201, detail na kanty natierané striedavými pruhmi).

---

⁵⁵ VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-312-7. str. 698

⁵⁶ SLOVIK-VÁVROVÁ, H., SLOVIK, R.: *Celokovové vazby 19. stol.* In: ACTA MUSEI NATIONALIS PRAGAE HISTORIA LITTERARUM, 63/2018/3-4. Národní muzeum, Praha 2018, s. 96–104, ISSN 2570-6861

⁵⁷ <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/Jircha>

Technika je používaná už od 17. storočia a vytvára sa z čiernych sadzí so silnými roztokmi kyselín, peroxidu vodíka alebo soľami obohacujúcimi ióny ťažkých kovov.⁵⁸

---

⁵⁸ OHLÍDALOVÁ, Martina. *Technologie vazebních usní a pergamenů*. str. 17

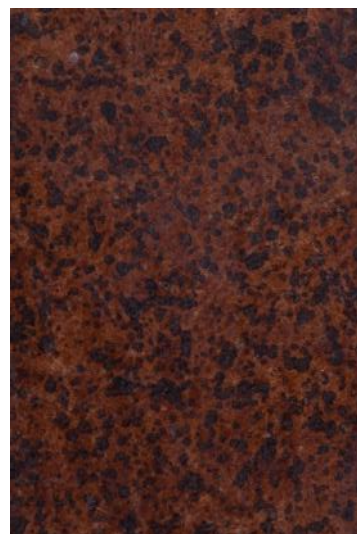

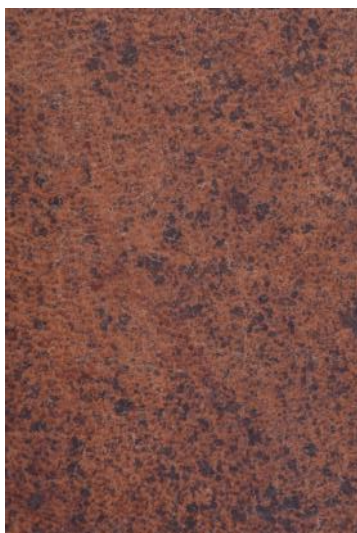
Obr. 197 Máčaná useň.

Obr. 198 Máčaná useň.

Obr. 199 Striekaná useň.

Obr. 200 Striekaná useň.

Obr. 201 Máčaná useň.

Obr. 202 Máčaná useň.

Obr. 203 Detail na zdobené kanty čiernymi pruhmi.

Obr. 204 Detail na zdobené kanty čiernymi pruhmi.

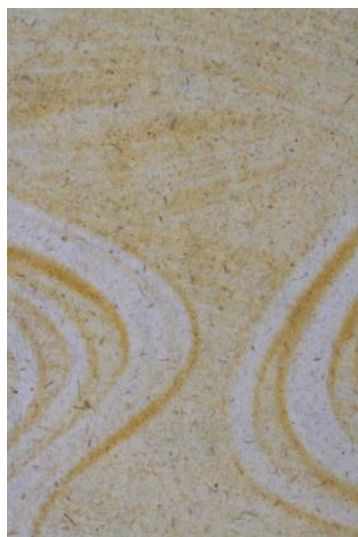
Obr. 205 Detail na zdobené kanty čiernymi pruhmi.

4.13.2 Zošľachtené papiere

Papier bol najčastejšie používaným pokryvovým materiálom pri výrobe skúmaných väzieb počas celého 18. storočia. Je málo nákladný a z remeselnej činnosti nenáročný na spracovanie. Papierový pokryv či už aplikovaný samostatne alebo s kombináciou usne či pergamenu je použitý na 636 väzbách, čo je približne polovica (1215 kníh) skúmaných kníh vo fonde broumvskej knižnice. Najväčšou prevahou zošľachtených papierov sú striekané papiere, ktoré mali za úlohu imitovať striekané usňové väzby. Podkladom striekaného papiera na čierno je natretá vrstva hnedou farbou pripomínajúca useň. Téma o zošľachtených papieroch a jej detailnejší opis na danú špecializáciu uvádza záverečná práca od Lucii Ulbríkovej.⁵⁹

Medzi ďalšie bežne používané papiere patria škrobové, natierané, máčané, tlačené či nie tak často objavujúce a vzácnejšie, razené papiere. Najjednoduchším papierovým väzbám náležia pokryvy z farbeného papiera v svetlo modrej farbe ale vyskytujú sa i príklady čistého ručného papiera bez zafarbenia.

Ukážka zošľachtených papierov

Obr. 206 Škrobový papier.

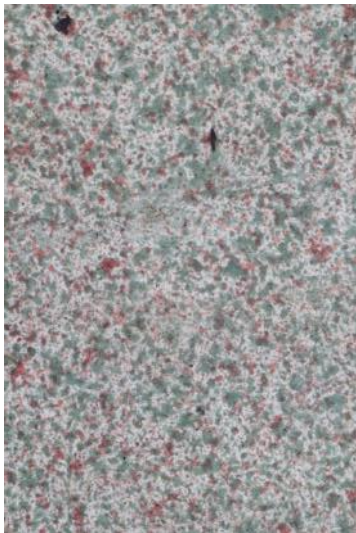
Obr. 207 Škrobový papier.

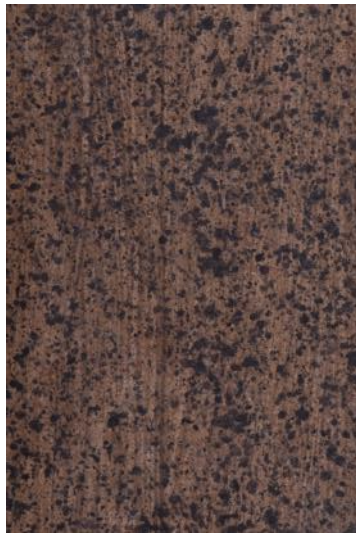
Obr. 208 Škrobový papier.

⁵⁹ ULBRÍKOVÁ, Lucia. *Zošľachtené papiere. Ich vývoj a použitie v knihe na príkladoch z fondu benediktínskej kláštornej knižnice v Broumve*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2017.

Obr. 209 Striekaný papier.

Obr. 210 Striekaný papier.

Obr. 211 Tlačný papier.

Obr. 212 Jednofarebný papier.

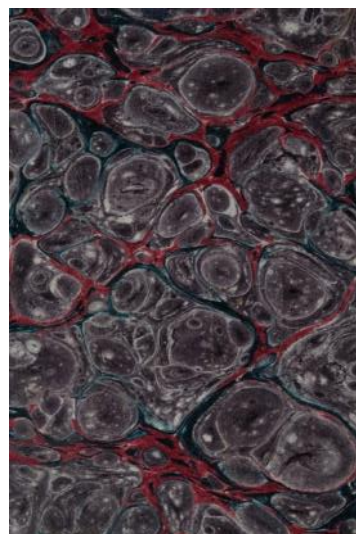
Obr. 213 Jednofarebný papier.

Obr. 214 Tlačný papier.

Obr. 215 Máčaný papier.

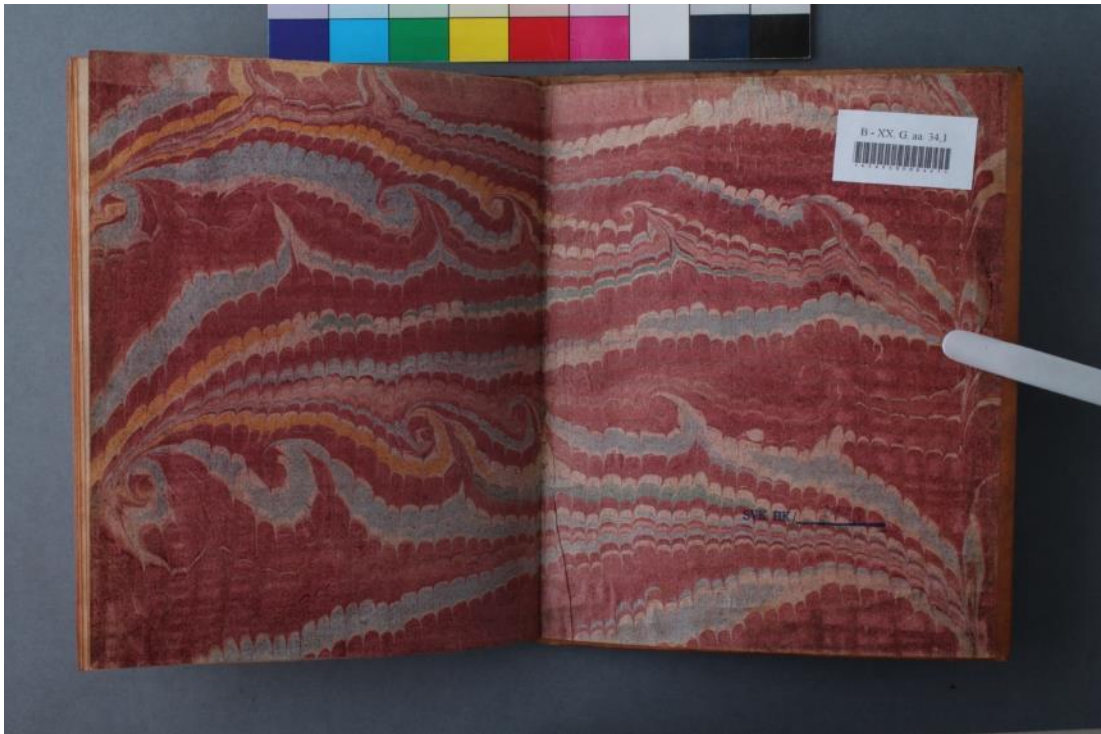

Obr. 216 Máčaný papier.

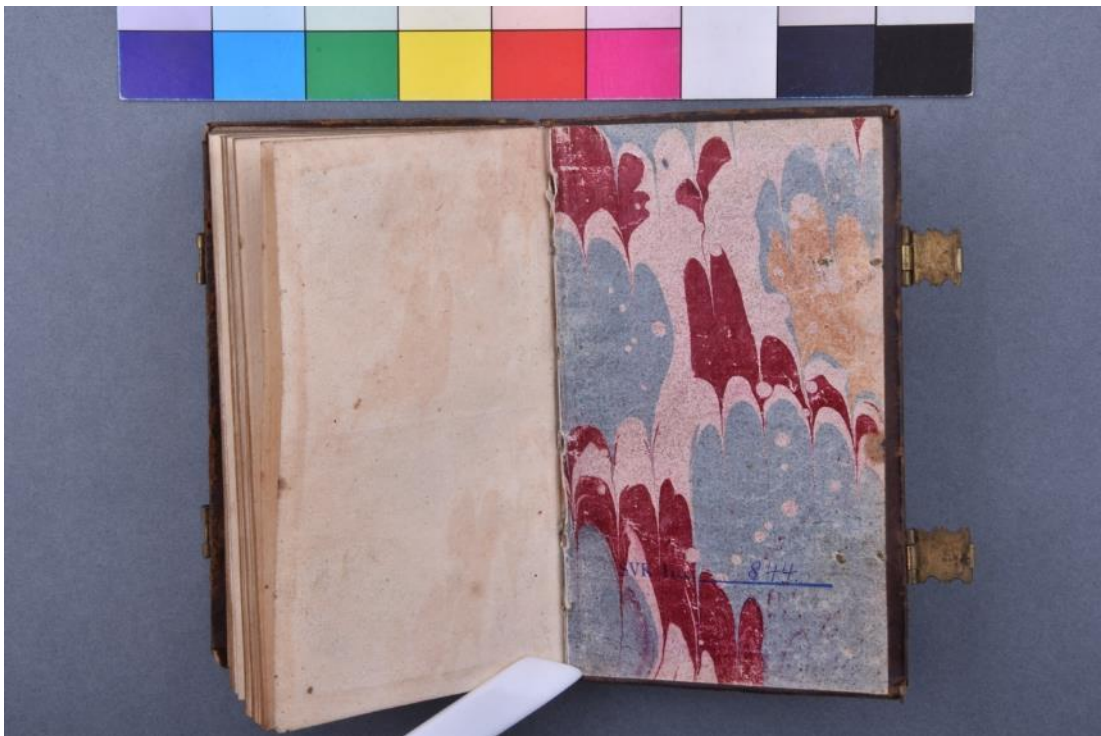

Obr. 217 Razený papier.

Obr. 218 Príklad použitia máčaného papiera ako predsádka.

Obr. 219 Príklad použitia máčaného papiera ako predsádka.

4.14 Výzdoba pokryvu

Za najčastejšie používanú techniku výzdoby tohto obdobia sa pokladá slepotlač so zlátením. Kompozícia a typ ornamentu je volená rôznymi variáciami. Miera ozdobnosti sa odvíjala od zadávateľovej predstavy a jeho finančných možností.

Na rozdiel od renesancie sa knihár zameriaval nie len na výzdobu knižných dosák ale prioritne na výzdobu chrbtu knihy.⁶⁰ Pokiaľ sa výzdoby v oblasti chrbta knihy nedostáva, je zväčša časté, že je vo veľkej miere ochudobnená i o výzdobu na doskách. Škála volených kompozícií je široká, a to od najjednoduchšej rámovej kompozície tvorenej linkami až po bohatšie zdobené rámové kompozície s dominantou, obsahujúcu ústredný motív, buď to heraldický supralibros, erb, figurálny motív, ornamentálny súbor či kartuš, znak, monogram alebo emblém. Tieto dominantové kompozície bývajú bohato dotvorené v celej ploche dosák ďalším ozdobným dekórom alebo len ornamentálnym lemovaním či rámovou bordúrou. Pri chudobnejšom prevedení býva dominantu doplnená linkami, ktoré sú tvorené do rámu a poprípade doplnené o ďalšie menšie tlačidlá umiestnené v rohoch rámu.

Výzdoba zlátením bola často aplikovaná na knižné väzby celousňové alebo pergamenové. Od 17. storočia bol štýlový prechod výzdoby plynulý a nenápadný. Tieto prechody sa vyvíjali v každej kníhviazačskej dielni rôzne a ich umelecké trendy boli ovplyvňované nielen okolitou konkurenciou ale i vlastnými možnými prostriedkami a zároveň lokalitou pôsobnosti. Jednoduchá linka zlátenia sa objavuje aj na polousňových a polopergamenových väzbách, kedy je zlátenie aplikované i na pokryvovom papieri.

Používaný ornament je ovplyvňovaný vkusom danej doby a prispôsobený dobovému slohu, inšpirovaný architektúrou, výtvarným umením či módou. Dostatočná kreativita zlátičov a knihárov obohatila knižnú výzdobu o ďalšie názvoslovie. Medzi ktoré patrí tzv. fanfárový dekór „*a la fanfáre*” vyznačujúci sa jemným ale bohato zlateným dekórom v podobe malých kvietkov, vavrínových vetvičiek s prevládajúcimi bodkovanými špirálkami. Vzor „*semis*” tvorený drobným pravidelne usporiadaným ornamentom z drobných kolkov v tvare ľalie, kvapky alebo slzy. Tento vzor vychádza z parížskej knižárskej dielne kráľa Františka I. a v trendoch

---

⁶⁰ KRÁL, Jindřich. *Moderní knihařství: souborné zpracování poznatků z oboru*. Brno: Knihař, 1999. ISBN 80-901924-8-3., str. 34

výzdoby sa užíva až do konca 18. storočia.⁶¹ Za zložitejšiu kompozíciu z pásov vyskladaných do geometrických útvarov sa pokladajú väzby s dekórom „à la Gascon”.⁶² Vzor „à la l'éventail”, ktorý dopĺňa výrazosť barokovej knižnej väzby a je typický pre šesťdesiate a sedemdesiate roky 17. storočia sú štvrt' kruhové, polkruhové a kruhové vejárovité útvary, kombinované rastlinnými motívmi tvorené drobnými bodkami. V prvej polovici 18. storočia sa objavujú motívy s čipkovým vzorom „à la dentelle”, ktorý býva rozprestretý po obvode pokryvu dosiek a prípadne je doplnený o dominantu. Medzi ďalšie bohato zdobené väzby dekórom sú typické i zalamované pásy, mriežky, hrebienky a rokajový ornament zvaný „rocaillage”.⁶³

V knižnej zbierke českých tlačí benediktínskeho kláštora sa nenachádzajú tak prepracované ornamentálne štylizácie, ako u iných kníh zahraničnej produkcie. Kompozícia výzdoby dosák je nanajvýš jednoduchá rámová alebo rámová s dominantou. Hlavným motívom dominanty je buď supralibros, text alebo dominantna štylizovaná do ornamentálneho, rastlinného alebo geometrického tvaroslovia, vytvoreného samostatne či v kombináciách s týmito prvkami.

U skromnejšie zdobených kníh je využívaná iba samotná slepotlač bez zlátenia. Výzdoba chrbita je však minimálna a taktiež tvorená slepotlačovými linkami kopírujúcimi okolie väzov.

Najprepracovanejšia výzdoba zlátenia je na chrbitoch väzieb s triesločineným usňovým pokryvom. Bohatá chrbitová výzdoba platí i u kníh, ktoré majú na doskách len linky skladajúce rám poprípade minimum ornamentálnych prvkov. K ďalšiemu ozdobnému prvku patriacemu do barokovej knižnej väzby je zlátenie po hranách dosák. Výzdoba hrán je vytvorená na doskách s väčšou hrúbkou v rozmedzí 2 až 4mm.

---

⁶¹ VOIT, Petr. *Náuka o knižní vazbě*. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK v Praze, 2007. ISBN (brož.). str. 19

⁶² BOHATCOVÁ, Mirjam. *Česká kniha v proměnách staletí*. Praha: Panorama, 1990. ISBN 80-7038-131-134

⁶³ KRÁL, Jindřich a Pavel KÁŇA. *Umění vázat knihy*. Praha: Knihař, 2011. ISBN 978-80-86292-45-8., str. 67

Obr. 220 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením a rámovou kompozíciou s dominantou. Sig. XXXII H 46.

KOLCZAWA, Carolus, *Exercitationes dramaticae* –Caroli –Kolczawa: *Purpuratus martyr D. Wenceslaus rex Bohemiae. Providentiae divinae exemplar, seu Henricus Lupoldi comitis filius, gener ac successor Conradi II. Tragica fortunae metamorphosis seu Riccius Stuartae reginae Scotiae primus a consiliis*, Svazek 3, Pragæ: Universit. Carolo-Ferdin. in Collegio Soc. Jesu ad S. Clement, 1705.

Obr. 221 Celopergamenová väzba tvorená slepotlačou so zlátením a rámovou kompozíciou. Sig. so sig. VI E 75.

JANOVSKÝ, Jan Václav, *Quaestio De Praedestinatione, Et Reprobatione, Honori Reverendissimi, Perillustris, ac Eximii Domini Joannis Wenceslai Janovsky De Janovitz, SS. Theologiae Doctoris; Regiae Capellae, & Collegiatae Ecclesiae ad OO.SS. in Castro Pragensi Canonici, ex Convictu Olomucensi Dum ritu Solemni In Magna ...*, Opava: Joannis Wenceslai Schindler, 1733.

Obr. 222 Celousňová väzba tvorená slepotlačou a rámovou kompozíciou. Sig. so sig. XXXII H 12.

Parnassus illustratus, sive, Nomina et elucidatio historiarum poëticarum, fabularum, insularum, regionum, urbium, fluviorum, montium, fontium; nominum, itèm patronymicorum, aliorûmque: opusculum divinae poeseos studiosis ..., Pragæ: Univers. Carolo-Ferdinandee in Collegio S. J. ad S. Clementem, 1726.

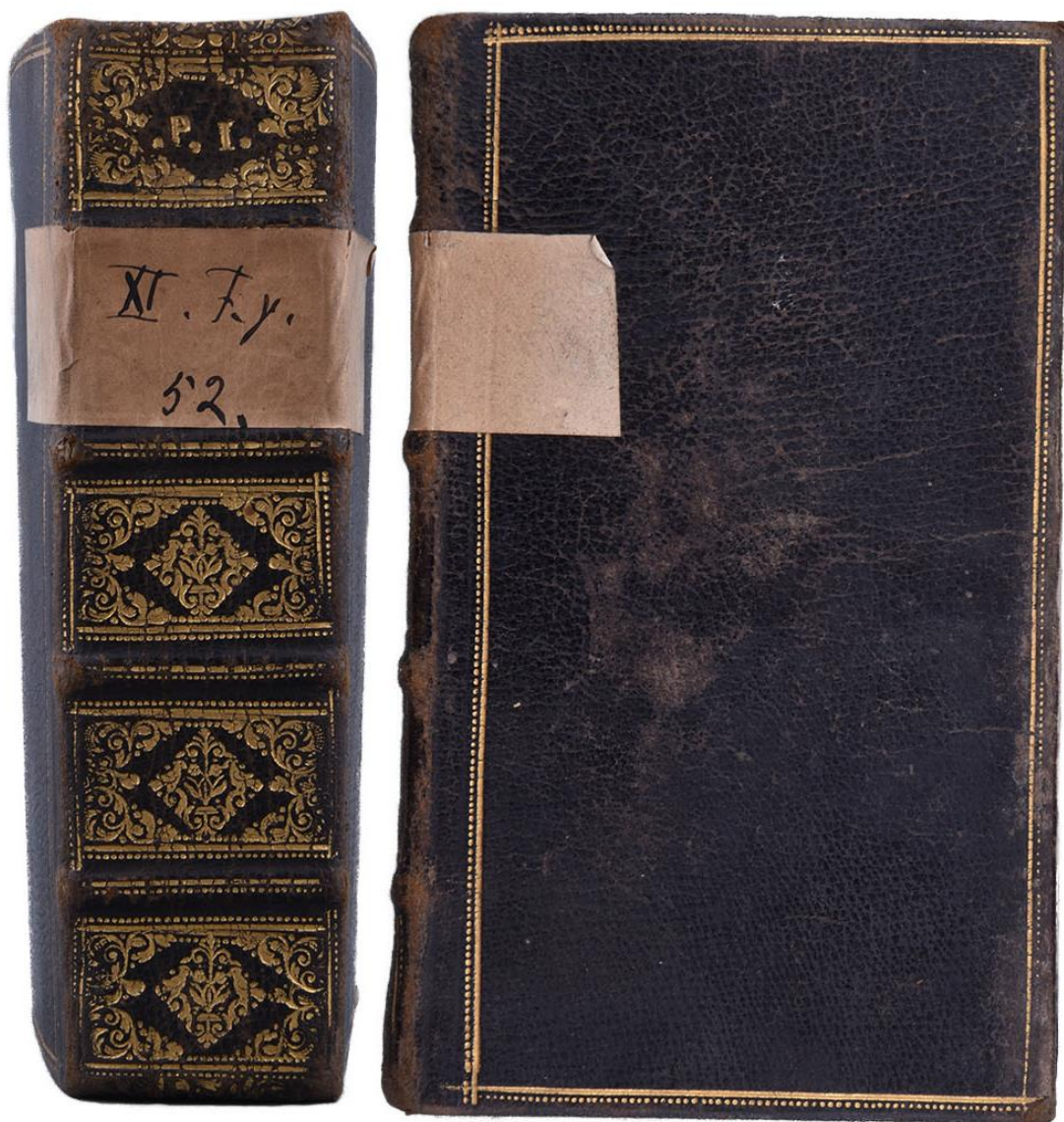

Obr. 223 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením a rámovou kompozíciou s dominantou.
Sig. X D γ 16.

Vita Divina, Seu Via Regia ad perfectionem..., Olomucensibus, 1728.

Obr. 224 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením a rámovou kompozíciou. Sig. XI F γ 52.

Meditationes Pro Singulis anni Diebus ex Sacra Scriptura Excerptae Opera et Studio Piae Memoria Reverendissimi et Eximii D. Hieronymi Hirnhaim, Sac. & Can. Ordin. Praemostratensi, Ecclesiae B. V. Praegae in Monte Sion Abbatis, per Boemiam, Austriam, Moraviam, Silesiam, & Ungariam Visitoris ac Vicarii Generalis, SS. Theologiae Doctoris, Vetero-Pragæ: Mathiam Adamum Höger, 1730.

Obr. 225 Celousňová väzba tvorená slepotlačou a rámovou kompozíciou. Sig. XXXI C 52.

DUFRENE, Maximilian, *Historischer Anfang Oder: Kurtze und leichte Weise, die Catholische Jugend in der Historie zu unterrichten: Für die Schulen der Gesellschaft Jesu in der Ober-Teutschen Provinz...*, Prag: Clementinischen Buchdruckeren der Societat JESU, 1755.

Obr. 226 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátением a rámovou kompozíciou. Sig. XIV G a 26.

Dissertatio Juris Publici, Inauguralis Polemica Ad Illustrandum Articulum Vtum I.P.W. Quam Solo Deo Praeside Sub Gloriosissimis Auspiciis Augustissimae Romanorum Imperatricis Mariae Theresiae Germaniae, Hungariae & Bohemiae Reginae Apostolicae Archiducis Austriae &c. &c. In Antiquissima ac ..., Vetro-Pragæ: Typis Fitzky- Et Hladky anorum Haeredum, 1762.

Obr. 227 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením a rámovou kompozíciou s dominantou. Sig. X C a 20.

Leben und Leiden unseres Herrn Jesu Christi und seiner glorwürdigsten Mutter Maria...,
Wirtzburg und Prag: Lochner und Mayer, 1764.

Obr. 228 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením na chrbte väzby. Sig. XXVII F 62.

WIEZNIK, von Franz, *Adhortatio ad Senatum populumque academicum dum Augusta Josephi II. et Mariae Theresiae munificentia Josepho Steplingio monumentum erigeretur...*, Praha: Characteribus Caesareo-Regiae Scholae Normalis, per Ioannem Adamum Hagen, 1780.

4.14.1 Dominanta

Za najrozšírenejšie považovaným typom zlatenej slepotlačovej väzby je väzba s rámovou kompozíciou s dominantou (pozri obr. 223). Dominanta odtlačená z platni či niekoľkých kolkov je vsadená do stredú prázdného zrkadla knižných dosiek. Plocha dosiek je ohraničená bordúrou, buď linkami, ornamentom alebo kombináciou oboch ozdobných prvkov. U bohatšie vyzdobených väzbách je nárožie dosiek doplnené o kolky.

Motívy dominant objavujúce sa v knižnom fonde sú rôznorodé a často sa na väzbách opakujú. Za dominantu je považované vlastníkove supralibros, erby, emblémy rehoľných rádov, kruhové alebo oválne kartuše. Bežne vyskytujúcou dominantou na knihách z broumovskej knižnice je supralibros S. A. B. (lat. Stephanus Abbas Brevnoviensis)⁶⁴ s kláštorým znakom, ktorý je supralibrosom opäť broumovského kláštora Štěpána Rautenstraucha. Pod nižšie uvedenou fotografickou ukážkou je vyobrazený břeunovský supralibros, na ktorom zlátič chyboval a písmeno „S“ zamenil za písmeno „B“.

Obr. 229 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením na chrbát väzby a kompozíciou s dominantou. Sig. XIII D a 5.

MACASIUS, Francisco, *Jus Ecclesiasticum Commentariis in V. Libros Decretalium Gregorii IX. Pontificis Maximi Illustratum, ...*, Pragæ: Jacobum Schweiger, Universitatis Caroli-Ferdinandee Societatis JESU ad S. Clementem, 1749.

⁶⁴ VLČKOVÁ, Ludmila. *Benediktinská Klášterní knihovna v Broumově*. Hradec Králové: KRUH, zájmový náklad pro Krajskou knihovnu v Hradci Králové, 1969. ISBN (brož.). str. 22

Ďalším častým spodobnením dominanty je emblém IHS (lat. Iesus Hominum Salvator)⁶⁵ umiestnený v oválnom medailóne.

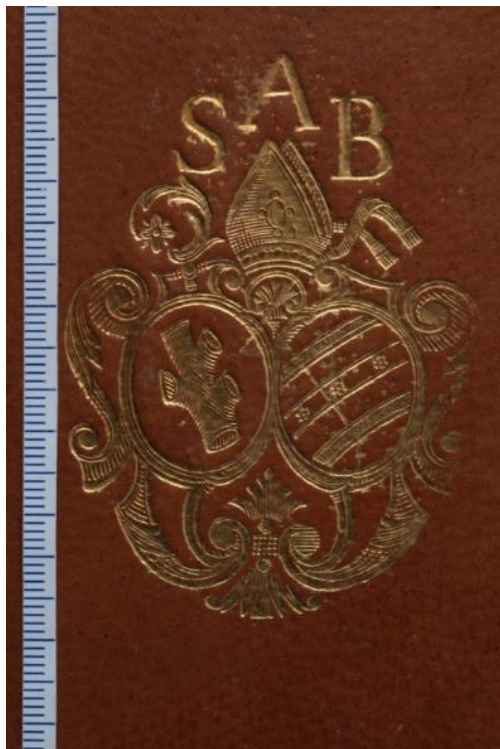
Obr. 230 Emblém MARIA v oválnom medailóne.

Obr. 231 Emblém IHS v oválnom medailóne.

Obr. 232 Emblém IHS v oválnom medailóne.

Obr. 233 Supralibros SAB s kláštorým znakom.

⁶⁵ Tištěná kniha | Výtvarné prvky knihy. [online]. Copyright © [cit. 14. 08. 2019] Dostupné z: <https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/IHS>

Obr. 234 Erb rodu Dobřenští z Dobřenic.

Obr. 235 Štylizovaný znak s českým levom.

Obr. 236 Štylizovaná dominanta tvorená zo štyroch tlačidiel.

Obr. 237 Štylizovaná dominanta tvorená z jedného tlačidla.

Obr. 238 Štylizovaná dominanta tvorená z platne v oválnom medailóne.

Obr. 239 Štylizovaná dominanta tvorená z troch tlačidiel.

Obr. 240 Dominanta vytvorená použitím jedného tlačidla.

Obr. 241 Jednoduchá dominanta v podobe oválneho medailónu.

4.14.2 Rastlinné motívy

Výzdoba zlátením obsahuje nespočetné množstvo nefigurálnych prvkov dekoratívneho charakteru v podobe rastlinných motívov. Spodobnené rastlinné časti, lístky, drobné kvietky a plody sú štylizované a zoskupované do najrôznejších vegetatívnych ornamentík ako sú rozvilinové arabesky, mauresky, palmy a rozety.

Koncom 18. storočia bývalo zvykom zlátiť na patu chrbta iniciály objednávateľa (pozri Obr. 242).

Obr. 242

Obr. 243

Obr. 245

Obr. 246

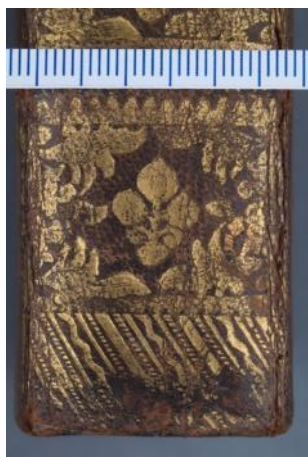

Obr. 247

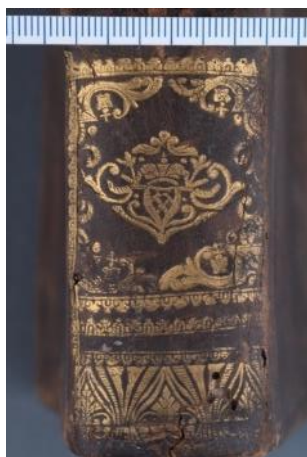

Obr. 248

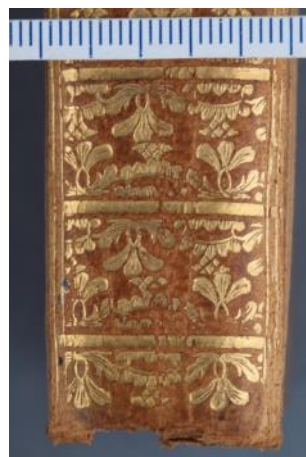

Obr. 249

Obr. 250

Obr. 251

Obr. 252

Obr. 253

Obr. 254

Obr. 255

Obr. 256

Obr. 257

4.14.3 Geometrické, figurálne a iné motívy

K prírodným motívom je doplňujúcim typom ornamentu i geometrický a figurálny motív. Abstraktné motívy sú u bohatej zlatenej výzdobe chrbta zastúpené i samostatne. Geometrické sústavy vytvárajú meander, pentagram, perlovec, pletenec, rombus a zavilina. Do ornamentálnej výzdoby býva zakomponovaný i text, ktorý zaznamenáva informácie súvisiace s knižným obsahom a nahradzuje tým štítok (pozri Obr. 263).

Obr. 258

Obr. 259

Obr. 260

Obr. 261

Obr. 262

Obr. 263

Obr. 264

Obr. 265

Obr. 266

4.14.4 Zlátenie po hranách dosiek

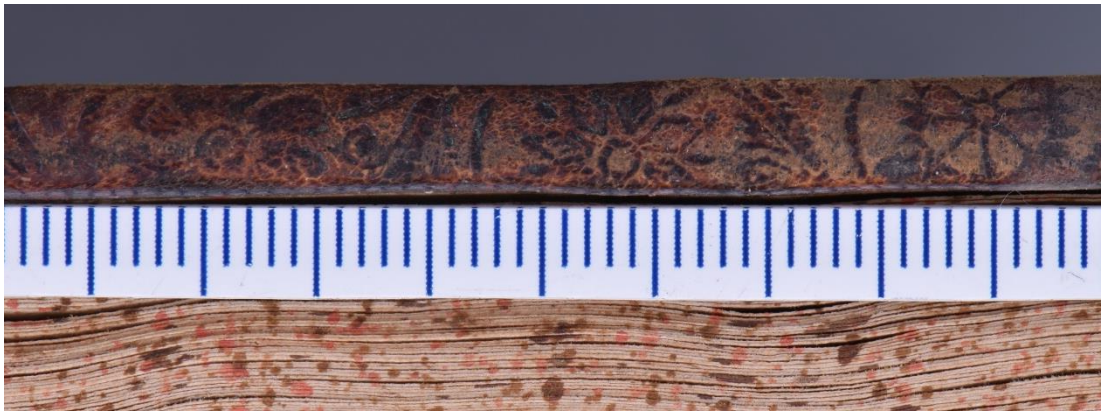
Zaujímavý a nenápadný prvok výzdoby zastupuje zlátenie po troch hranách dosiek. Zdobené hrany sa objavujú len na celousňových a triesločinených väzbách. Hrúbka dosiek nebýva menšia než 2 mm. Výzdoba vznikala pomocou rolny alebo filety, ktorá často vyžadovala ďalšie napojenie vzoru pre dlhšiu hranu dosky než bol samotný nástroj.

Obr. 267

Obr. 268

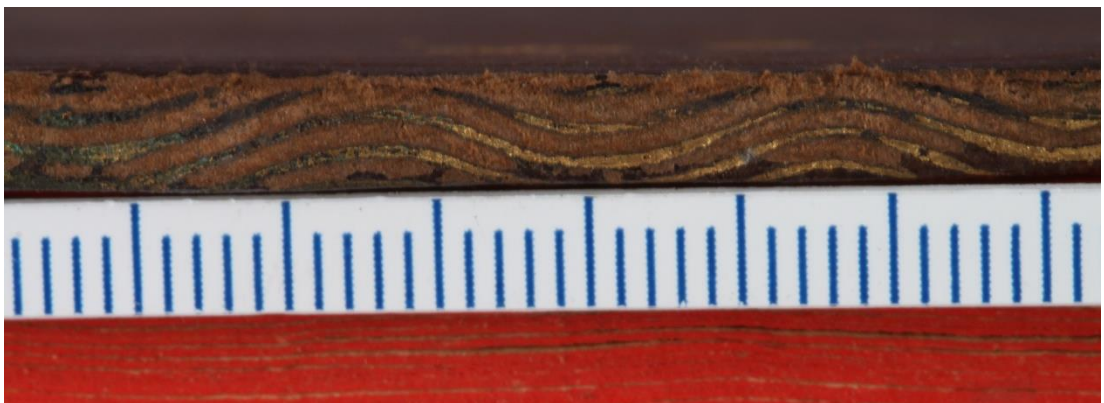
Obr. 269

Obr. 270

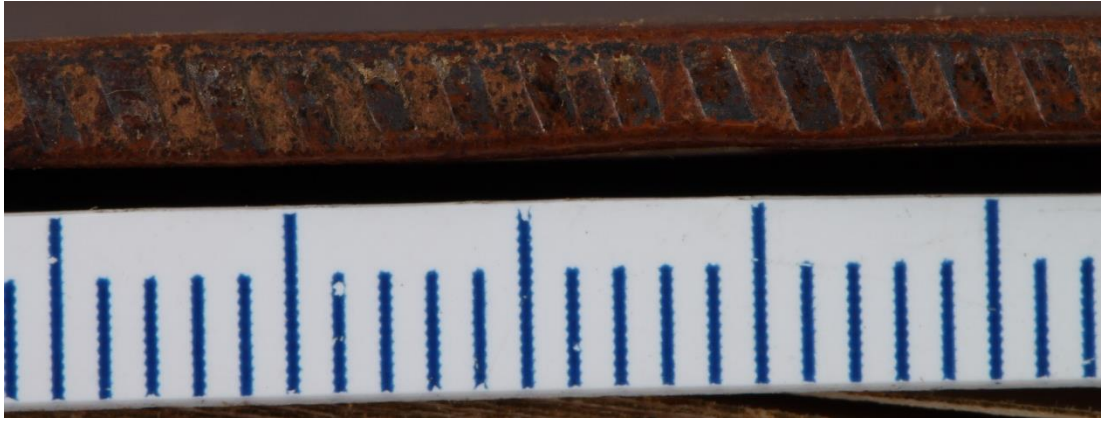

Obr. 271

Obr. 272

Obr. 273

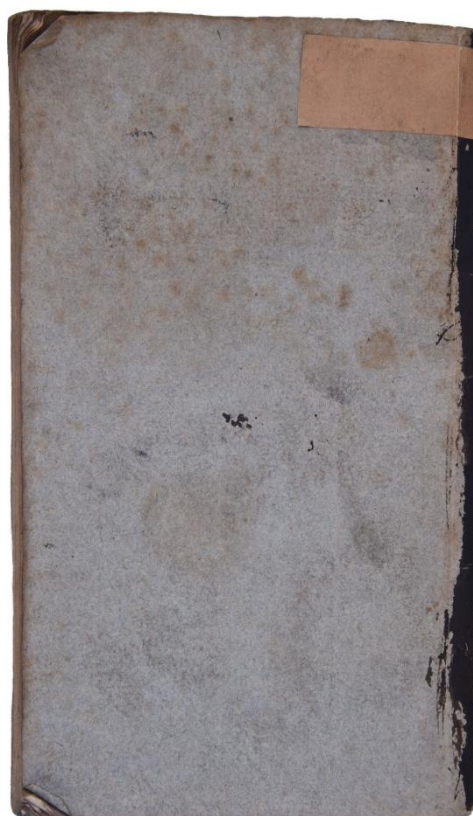
Obr. 274

4.15 Chrbát knižnej väzby a jeho úprava

Skúmaná časť knižného fondu obsahuje len pár väzieb s natreným chrbtom bielou farbou. Tieto praktiky zakrývali pôvodný vzhľad chrbta knihy a umožňovali vytvoriť zjednocujúci dojem knižnice. Výber farby mal symbolický význam a v prípade kláštorných knižníc záležalo na tom aká farba vystihovala daný rehoľnícky rád.

Obr. 275 Pretrený chrbát bielou farbou na celousňovej väzbe.

Obr. 276 Pretrený chrbát čiernou farbou na brožúre.

V knižnom fonde sa stretávame s jednotlivými prvkami, ktoré dopĺňujú prípadnú výzdobu. V hornej časti chrbta bývajú umiestnené štítky alebo písaný text (čierny rukopis), nesúci názov diela, autora či informáciu o počte zväzkov. Štítky sú najčastejšie z papiera ale objavujú sa i z pergamenu. Okrem zdieľanej informácie sú štítky farebne upravené buď natretím farbou alebo sú na štítky použité rôzne druhy zošľachtených papierov. Ďalej môže byť text doplnený o decentnú výzdobu, tvorenú pozláteným dekoratívnym alebo jednoduchým rámčekom. Počas prieskumu bol zistený dvojaký spôsob aplikácie liter na štítky. Vtláčaný text bol buď po jednotlivých

písmenách a rovno na zaoblený chrbát väzby alebo vtlačenie liter na plochu štítku pred nalepením na chrbát knihy.

Jednoduché lacnejšie väzby majú štítok zo zošľachteného papiera umiestnený v hornej časti chrbta s presahom na dosky knihy, ktorý je bez popisu. Ďalším možným a menej nákladným štítkom je štítok z ručného papiera bez farebnej úpravy s rukopisom opisujúci názov diela.

Obr. 277

Obr. 278

Obr. 279

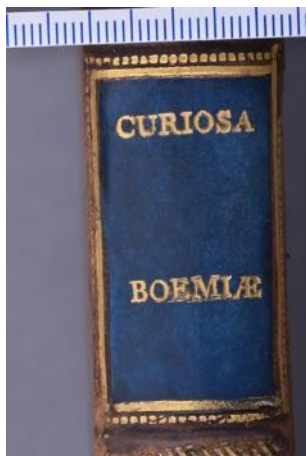
Obr. 280

Obr. 281

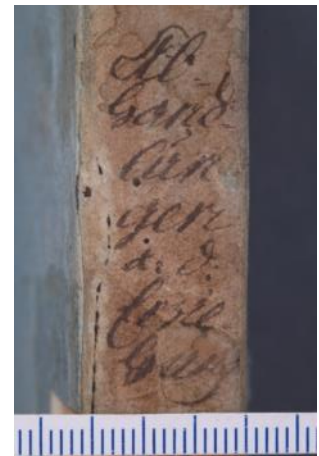
Obr. 282

Obr. 283

Obr. 284

Obr. 285

4.16 Rozmiestnenie väzov

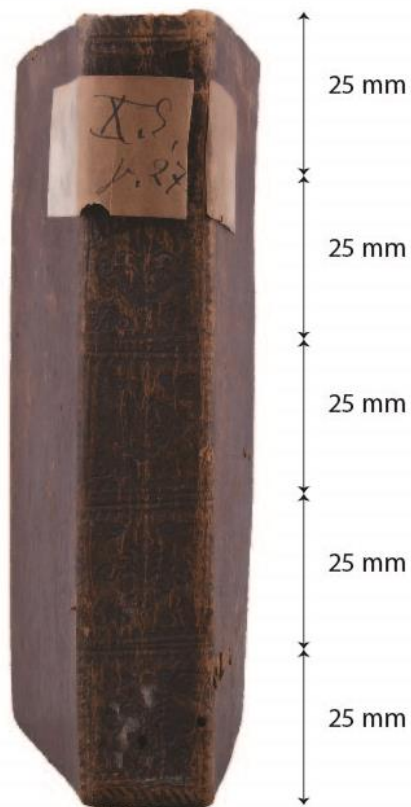
Typ barokovej knihy je zároveň i ozdobou historického mobiliára a preto bol kladený dôraz na výzdobu chrbtovej časti knižnej väzby. Na väzbách s usňovým pokryvom bolo počas prieskumu skúmané rozmiestnenie väzov v oblasti chrbtu knižného bloku. Rozmiestnenie väzov počas výroby knižného bloku nebol náhodný a knihár prihliadal na konečnú estetickú stránku pri pohľade knihy stojacej v regáli. Tak, aby posledný spodný väz opticky nepadal smerom dolu, priestor k päte, bol o pár milimetrov dlhší než medzi väzné pole nad ním. Toto pravidlo však neplatí u každej knihy s pravými väzmi. Úlohou prieskumu bolo zistiť bližšie informácie o tejto problematike.

V priebehu sledovania pomerov v rozmiestnení väzov na knižných väzbách 18. storočia nebol zistený žiaden postupný vývoj a konkrétne chronologické vymedzenie. Jeden zo zistených postrehov je väčšia pravidelnosť výskytu rozmiestnenia väzov nepatrne väčšej vzdialenosti medzi posledným väzom a päťou knihy u väzbách s bohatou chrbtovou výzdobou.

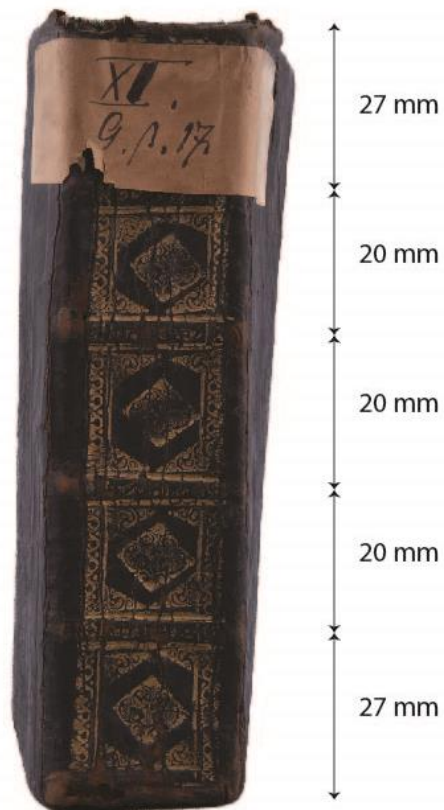
Podľa prieskumu boli zistené rôzne pomery rozmiestnenia väzov (pozri Textová príloha II., Tab. 2 a 3). Zoznam skúmaných kníh je rozdelený do štyroch kategórii. Knihy s medziväzným rozmerom menším u päty. Do druhej kategórii spadajú knihy s väčším rozmerom u päty. Treťou kategóriou je zoznam kníh, ktoré majú rovnakú dĺžku medziväzného poľa u hlavy a päty. Posledný zoznam kníh je rovnaká dĺžka medziväzných polí po celom chrbte. Pre uľahčenie konečných tvrdení, boli väzby radené do sekcií kníh z 1. polovice 18. storočia a kníh 2. polovici 18. storočia. K preskúmanému okruhu sa zistené poznatky stotožňujú s tvrdeniami u diplomovej práci Pavly Bártovej,⁶⁶ v ktorej uvádza, že veľkosť medzi väzných polí je po celej dĺžke chrbta zhruba rovnaká. Rozdiel dĺžky býva medzi prvým väzom ku hlave knihy a posledným väzom a päťou knihy.

---

⁶⁶ BÁRTOVÁ, Pavla. *Knižní vazba na českých tiscích ze 17. a 18. století*. 2014. Diplomová práce. Univerzita Pardubice. str. 134

Obr. 286 Knižná väzba so zapustenými väzmi z roku 1723. Rovnaká dĺžka umiestnených väzov.

Obr. 287 Knižná väzba so zapustenými väzmi z roku 1728. Rovnaká dĺžka medzi väzmi u hlavy a päty.

Obr. 288 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1750. Väčšia dĺžka medzi väzom a hornou hlavicou.

Obr. 289 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1750. Väčšia dĺžka medzi väzom a dolnou hlavicou.

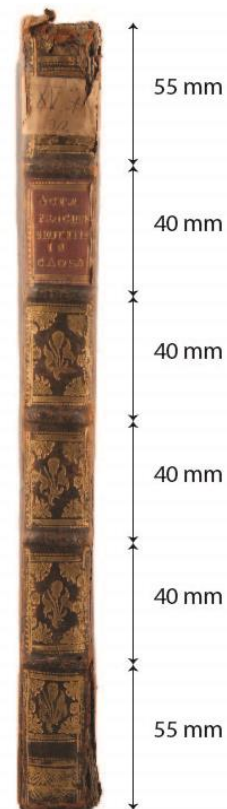
Obr. 290 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1713. Väčšia dĺžka medzi väzom a hornou hlavicou.

Obr. 291 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1727. Rovnaká dĺžka medzi väzmi u hlavy a päty.

Obr. 292 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1736. Väčšia dĺžka medzi väzom a dolnou hlavicou.

Obr. 293 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1759. Rovnaká dĺžka medzi väzmi u hlavy a päty.

4.17 Uzatváranie knihy

Uzatváranie knižnej väzby slúži k lepšej ochrane knižného bloku, eliminuje prirodzené krútenie drevených alebo lepenkových dosiek a tlak usne alebo pergamenu. Zabráňuje samovoľnému roztváraniu knižného bloku a zároveň k prístupu prachu a nečistôt.⁶⁷ Rôzne prevedenia uzatvárania dopĺňujú korpus knihy o výtvarnú a estetickú hodnotu. Počas 18. storočia, kedy dochádza k väčšej produktivite knižných tlačí, nie je akékoľvek uzatváranie výhradou každej knihy a objavuje sa len výnimočne v porovnaní s knižnou väzbou stredoveku.⁶⁸

4.17.1 Kovanie

Na knižných väzbách českých tlačí v knižnici broumovského kláštora sa objavuje uzatváranie mosadznými a oceľovými sponami trňovými hranovými. Telo spony je vytvorené zo zdvojeného plechu, ktorý je ohnutý nad otvorom pre uchytanie na trň. Medzi zdvojený plech je vložený usňový remienok, prevažne vystužený pergamenovými prúžkami. Spona a remienok je zachytený jedným mosadzným nitom. Ďalej je remienok vložený do žliabku zadnej dosky a železnými alebo mosadznými klinčekmi. V niektorých prípadoch je remienok so sponou zafixovaný rovno na dosku bez vyhotovenia žliabkov do drevenej dosky. Na hrane prednej dosky sa nachádzajú ukotvené trne z mosadze alebo ocele, ktoré môžu byť pomocou vybrania materiálu zarovnané s hranou dosky.

Ostávajúce tri exponáty tvoria spony háčkové kĺbové s kolíčkovou záchytkou (pozri obr. 304). Spony sú vyhotovené z mosadzného plechu a opracované do striedmeho dekórovitého tvaru bez výzdoby povrchu až na jednu celousňovú väzbu, ktorej štítok s kĺbom na zadnej doske má zhranené okraje a sú razené linkami. Spony sú ďalej opatrené dvomi párami plieškov, ktoré sú fixované na zadnú a prednú dosku knihy mosadznými nitmi.

Výzdoba kovania je prevedená veľmi jednoducho. Remienky sú zdobené minimálne linkami vytvorené slepotlačou. Povrch spôn je zdobený technikou puncovania, objavujú sa však i spony, ktoré sú čisté a bez výzdoby. K vyzdobeným sponám patria jednoduché ozdobné prvky, obvykle v podobe dvoch prerušovaných

---

⁶⁷ VOIT, Petr. *Náuka o knižní vazbě*. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK v Praze, 2007. ISBN (brož.). str. 13

⁶⁸ SOJKOVÁ, Karina. *Kovové prvky v knižní vazbě: terminologie, vývoj, výroba, restaurování a konzervace*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011. ISBN 978-80-7395-429-1. str. 114

liniek krížených cez seba a celé telo spony. Opracovaný masív môžu poprípade zdobiť zhranené okraje alebo dopĺňovať výtvarnú kompozíciu razenými kvetinkami.

Ukážky spôn

Obr. 294 Dierková spona hranová.

Obr. 295 Dierková spona hranová.

Obr. 296 Dierková spona hranová.

Obr. 297 Dierková spona hranová.

Obr. 298 Dierková spona hranová.

Obr. 299 Dierková spona hranová.

Obr. 300 Dierková spona hranová.

Obr. 301 Dierková spona hranová.

Obr. 302 Dierková spona hranová.

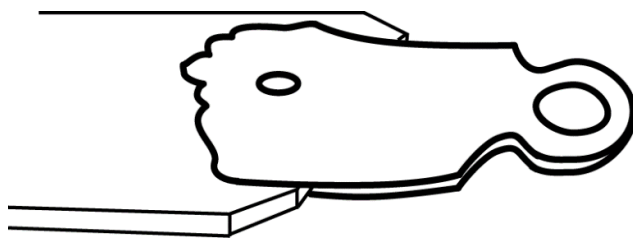

Obr. 303 Spona háčková kĺbová.

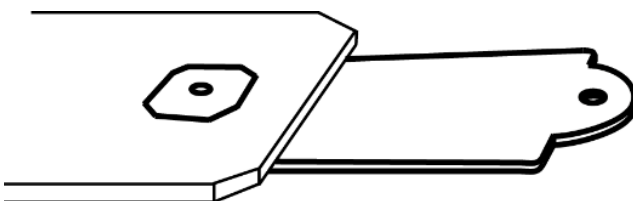

Obr. 304 Spona háčková kĺbová.

Fixovanie spôn

Obr. 305 Nákres fixovania spony dierkovej hranovej na usňový remienok z rubovej strany

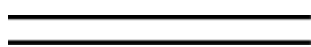

Obr. 306 Nákres fixovania spony dierkovej hranovej na usňový remienok z rubovej strany

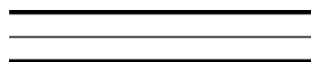

Spracovanie remienkov

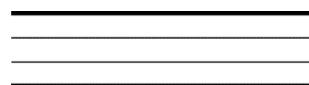
Zloženie

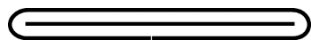
Obr. 307

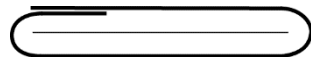
Obr. 308

Obr. 309

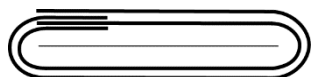
Obr. 310

Obr. 311

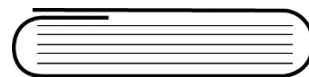
Obr. 312

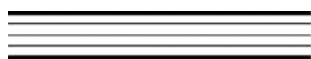
Obr. 313

Obr. 314

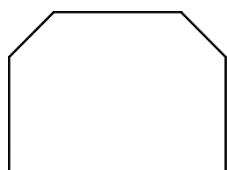
Obr. 315

Obr. 316

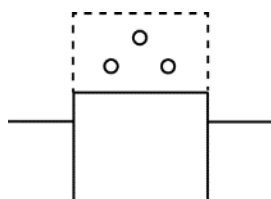
— useň — pergamen — jircha

Tvar hlavy remienka

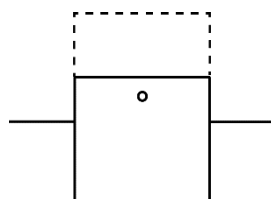

Obr. 317

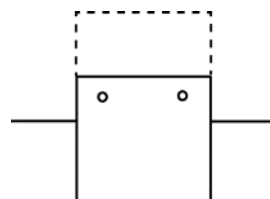
Fixovanie remienkov a kovania na zadnú dosku

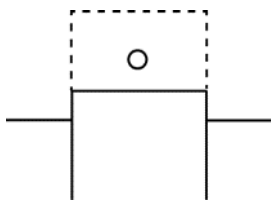
Obr. 318

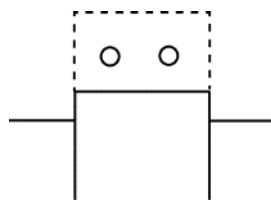
Obr. 319

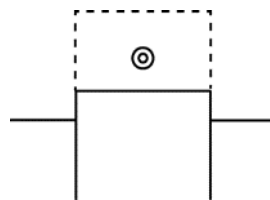
Obr. 320

Obr. 321

Obr. 322

Obr. 323

Obr. 324

Obr. 325

Obr. 326

Obr. 327

Kovanie na prednej doske

Obr. 328

Obr. 329

Obr. 330

Obr. 331

Obr. 332

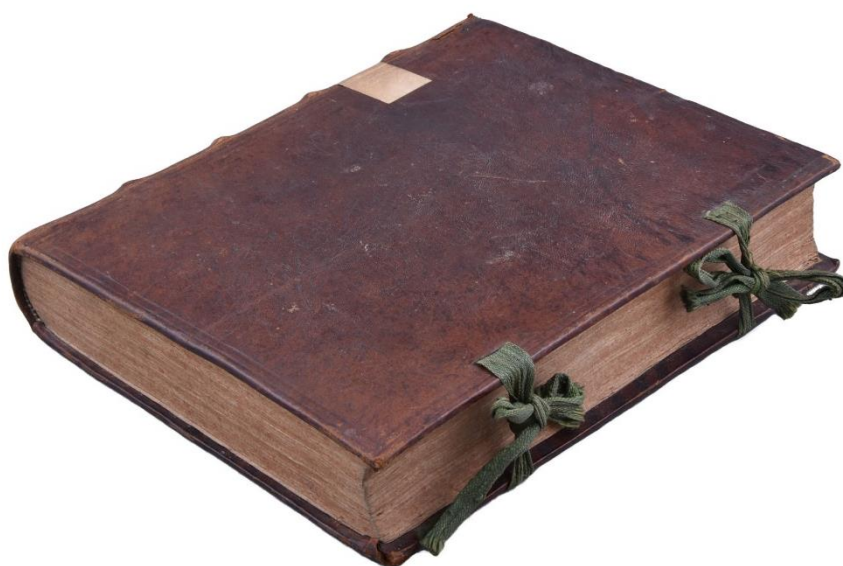

Obr. 333

4.17.2 Tkanice

Ďalším objavujúcim sa materiálom k uzatváraniu knižných väzieb sú tkanice. Využívali sa namiesto spôn, hlavne pre väzby tvorené z lepenkových dosák. Tkanice sa objavujú najčastejšie v dvoch pároch a sú ukotvené pod priedoštím a pokryvom vychádzajúc von z preseknutého otvoru dosky.

V skúmanom knižnom fonde bolo nájdených len päť kníh uzatváraných pomocou tkaníc. Z toho jedna bola pergamenová väzba, dve väzby celousňové a ďalšie dve polousňové. Všetky knihy obsahovali dva páry tkaníc v zelenej farbe, často objavujúce sa v tomto období.

Obr. 334 Pohľad na prednú oriezku a uzatváranie na tkanice III. E. a. 15.

Obr. 335 Detail na prevlečenú tkanicu skrz dosku a lepenú na vnútornú stranu.

Obr. 336 Detail na prevlečenú tkanicu skrz dosku.

Obr. 337 Polousňová väzba s uzatváraním na tkanice.

5 Praktická časť II.

5.1 Úvod

Súčasťou praktickej časti diplomovej práce bolo reštaurovanie konkrétnej tlače z benediktínskej knižnici v Broumove. Na základe zhodnotenia fyzického stavu, skúmaných kníh a po dohode so správcom fondu bola vybraná kniha zo skrine s číslom I. z regálu s označením písmena G. Tlač knižnej väzby pochádza z roku 1784 a patrí medzi knihy z náboženskou tematikou. Vybrané dielo sa zaoberá prekladom a výkladom Biblie z Nového zákona.

Cieľom reštaurovania bolo zlepšiť stav poškodených častí knihy s čo možno najväčším rešpektom k autenticite diela. To znamená prístup, s čo najmenším invazívnym charakterom jednotlivých zákrokov

Objektom reštaurovania bola zvolená celopapierová väzba s pevnými doskami a šitým knižným blokom. Zhoršená fyzická situácia knihy patrí medzi stupnicu bežných poškodení vo fonde a nenachádza sa v alarmujúcom stave. V prvom rade šlo o oslabenie ochrany knižných dosák ku knižnému bloku.

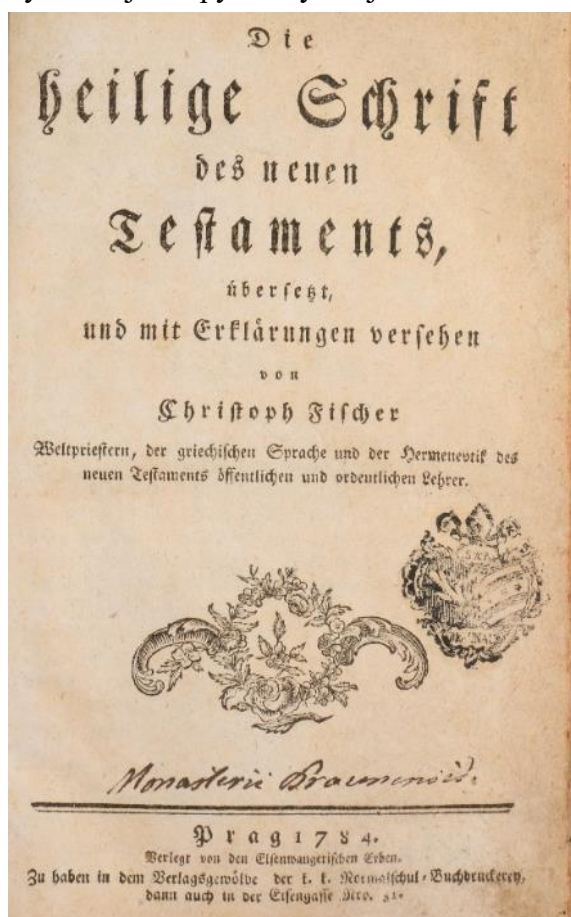
5.2 Identifikácia

Predmet reštaurovania	kniha
Názov	Die Heilige Christ der neuen Testaments, übersetzt und mit Erklärungen
Autor / prekladateľ	Christophorus Fischer
Doba a miesto vzniku	1784, Praha
Tlačiareň	Tlačiareň normálnej školy, Václav Piskáček
Signatúra	I. G. α. 32
Rozmer	219x141x62 mm
Jazyk	nemecký
Materiál	lepenka, papier
Miesto uloženia	Benediktínska konventuálna knižnica v Broumově
Zadávatel'	Benediktínska konventuálna knižnica v Broumově
Zásah previedla	BcA. Eva Barbuščáková
Pedagogický dohľad	Mgr. BcA. Radomír Slovík
Termín začiatku práce	máj 2018
Termín ukončenia práce:	november 2018

5.3 Typografický popis

Objektom reštaurovania je stará tlač z roku 1784 tlačená v Prahe. Je vytvorená v tlačiarenskej dielni Václava Piskáčka, ktorý pôsobil od roku 1783 do roku 1800 v pražskej tlačiarni „*Tiskárna normální školy*“, ako druhej najstaršej štátnej tlačiarni v Čechách a na Morave. Tlačiareň sa pod schválením monarchie, zameriavala na výrobu náboženských nákladných diel, učebníc pre triviálne školstvo a šírenie obrodenej literatúry. (Voit, 2008)

Dielo patrí k duchovnej literatúre a pojednáva o živote Ježiša Krista v Novom Zákone. Text tlače je tvorený v nemeckom jazyku a bol vysádzaný novogotickým lomením písmom tzv. fraktúrou. Textová sadzba v dvoch stĺpcoch je doplnená o malé množstvo typografickej výzdoby. Na konci diela obsahuje tlač dva grafické listy väčšieho formátu, ktoré sú adekvátne zložené do formy knižného bloku. Medirytiny vyobrazujú mapy zachytávajúce sväté miesta s latinskými popismi na menšej grafike

„*Loca TERRÆ SANCTÆ quorum fit mentio in EVANGELIIS*” a na grafike znázorňujúcej územia v okolí Stredozemného mora „*TABULA GEOGRAPHICA AD ACTA APOSTO*”. Pod tvorbou grafických listov sa podpísal pražský medirytca, maliar a ilustrátor Ján Berka. Titulný list obsahuje názov diela, vinetu, devisu a impresum. V textovej sadzbe sa nachádza paginácia, živé záhlavie, poznámky pod čiarou, archová signatúra a kustódy. Ďalej sa v sadzbe objavujú ozdobné prvky ako sú vlasy, linky, zdobené linky, vinyety patriace do vyššieho dekóru alebo verzálky bez ozdoby a ohraničenia.

Obr. 338 Titulný list.

5.4 Typologický popis

Kapitola zahŕňa prebádané poznatky dopomáhajúce identifikovať o aký typ knižnej väzby sa jedná a zaznamenáva ako bola tvorená.

Ide o celopapierovú knižnú väzbu s tuhými doskami. Pokryv tvorí škrobový ručný papier. Knižná väzba je bez výzdoby až na zrejme vyryté linky na chrbte nad rukopisne zaznamenaným menom prekladateľa a názvom diela. Ďalej obsahuje glejovú pásku so signatúrou, tak ako väčšina kníh z knižnice. Stavebnou časťou väzby sú dosky z vrstvenej lepenky o rozmeroch 219x135x2 mm. Dosky sú ku knižnému bloku nasadené prelepením rozstrapatených jednoduchých motúzových väzov na vnútornú stranu dosiek. Ďalej sú dosky opatrené lepenkovým chrbátnikom s presahom na vnútornú stranu dosiek. Po stranách oriezok presahujú dosky formát bloku čím vznikajú tzv. kanty chrániace oriezku/blok pred poškodením.

Knižný blok je po ušití orezaný, chrbát bloku je rovný a má rozmery 215x130x58 mm. Oriezka je zdobená striekanou technikou v červenej farbe. Šitie knižného bloku je prevedené na tri pravé jednoduché motúzové väzy a dva zapošívacie stehy. Spôsob šitia bol prevedený tzv. "ob zložku" (pozri Grafická príloha). Niť prechádza z vonkajšej strany zložky ku väzu, ktorý je obtočený a vracia sa von druhým otvorom z vnútornej strany zložky (pozri Grafická príloha). Po obšití druhého dvojitého väzu sa nevracia naspäť do tej istej zložky ale vchádza do nasledujúcej zložky a pokračuje, tak akoby pokračoval v predchádzajúcej zložke. Týmto spôsobom sa šijú dve zložky naraz.

Predsádky predstavujú jeden dvojlist, ktorý je na začiatku a na konci prišitý ku knižnému bloku. Prvý list tvoriaci predsádku na začiatku knižného bloku je prilepený na vnútornú stranu dosky. Zadná predsádka je prevedená tým istým spôsobom. Na prednom prídošті sa nachádza rukopisný exlibris „*Ad usum P. Pauli Berger O.S.B.*” a signatúra. „*I. G. a. 32.*”. Na lícovej strane voľného predsádkového listu sa nachádza prípisok tvorený drobným rukopisným textom (pozri obr. 356). Zadná predsádka má na prídošті pečiatku určujúcu prechodného majiteľa knihy a ďalší drobný prípisok na hornom pravom okraji (pozri obr. 358).

Knižný blok pozostáva zo 44 zložiek, ktoré sú tvorené štyrmi dvojlistami. Zložky knižného bloku sú vyrobené z ručného papiera jednotnej gramáže, u ktorej je

možné pozorovať vergé⁶⁹ spolu s filigránom.⁷⁰ Z dôvodu väčšieho mechanického náporu na predsádky bol použitý silnejší papier, než u zložkách v knižnom bloku. Odlišnosť v gramáži papierovej podložky je zreteľná i u grafických listoch nachádzajúcich sa v knižnom bloku. Inakosť v sile papiera vykazuje podstata výrobného procesu, kedy dochádza k ručnému čerpaniu z čerpacej kade na formu papierenského sita.

V knižnom bloku sa nachádzajú voľne vložené záložky, modlitebné rukopisné listy a dvojlisty v menšom formáte. Jedna zo záložiek na strane číslo 217 je zo zušľachteného papiera, tvorená máčaním.

Obr. 339 Šikmý pohľad na prednú dosku, vrchnú oriezku a chrbát knihy.

⁶⁹ Osnova papierenského sita. Pravidelná štruktúra pozdĺžnych a priečných liniek.

⁷⁰ Znak vytvorený z jemného drôtu prichytený priamo na papierenské sito. Pri čerpaní papiera je v mieste znaku/filigránu načerpaná menšia vrstva papieroviny. V priesvitu je tak znak dobre viditeľný. Filigrán v podobe písmen, textu, obrázku, či ich kombinácia bol značkou papierne.

5.5 Popis poškodenia

5.5.1 Poškodenie knižnej väzby

Papierový pokryv je poškodený do tej miery, že odhaľuje všetky štyri rohy dosiek a z väčšej časti aj ich hrany. V ploche a oblasti drážok pokryvu sú chýbajúce časti a trhliny. Rohy dosiek taktiež stratili na materiály a to hlavne na spodnej časti knihy, kedy pri nevhodnom vyberaní a zakladaní knihy vo vertikálnej polohe do knižného regálu bol materiál odieraný a deformovaný. Nerovnomernosť dosiek v spodnej časti knihy sa dostáva na úroveň knižného bloku, ktorý je vystavený ďalším možným poškodzovaním. Poškodenie lepenkových dosiek sa nachádza v plochách, kedy dochádzalo k deformácii materiálu ohybom a v hmote materiálu, kedy došlo k prasknutiu v spodnej časti oboch rohov. Zlý stav knižných dosiek ohrozuje celú knihu a postupným degradovaním jeho materiálu by mohol prestať plniť ochrannú funkciu voči knižnému bloku. K ďalším poškodeniam patrí mierne prepadnutie chrbta knižného bloku. Celá knižná väzba obsahuje nános prachového depozitu.

5.5.2 Poškodenie knižného bloku

Knižný blok je v pomerne dobrom stave a organizmus šitia spĺňa funkciu a kompatibilitu. Ako už bolo spomínané v predošlej podkapitole chrbát je mierne a nepatrne prepadnutý, kde zároveň dochádza k narušeniu a deficite zaglejenej vrstvy. Straty, trhliny a deformácie papierovej podložky sú v minimálnom množstve. V oblasti drážky a po celej jej dĺžke je viditeľné roztrhnutie predsádkového dvojlistu. Najväčšie materiálové straty a trhliny sa nachádzajú na grafických listoch. K týmto poškodeniam došlo postupne a zhoršenie stavu sa umocňovalo nevhodnou a neopatrnou manipuláciou opätovného rozloženia a skladania máp. Ďalšie časté poškodenie papierovej podložky sa vyskytovalo v rohoch fólia.

5.6 Reštaurátorský zámer

Vzhľadom k tomu, že knižný blok je v dobrom stave knihu ohrozuje zlý stav knižných dosák, bolo rozhodnuté, zvoliť čiastočný zásah. Cieľom je poskytnúť potrebnú a dostatočnú ochranu tak, aby došlo k čo najmenším zásahom do originálu. Preto je pri výbere nasledovných zásahov ku konkrétnemu objektu kladený dôraz konzervačného prístupu.

- 1. fotodokumentácia stavu pred a počas konzervačného zásahu,**
- 2. videozáznam objektu pred reštaurátorským zásahom**
- 3. prieskum diela,**
  - a. mikrobiologická skúška,
  - b. odber vzoriek pre chemicko-technologické analýzy (vlákninové zloženie papiera pokryvu a lepenkových dosiek),
  - c. meranie pH papierovej podložky,
  - d. skúšky suchého čistenia.
- 4. mechanické čistenie celého objektu suchou cestou,**
- 5. zaistenie oslabených miest a doplnenie strát papierovej podložky tónovaným japonským papierom,**
- 6. lokálne spevnenie lepenkových dosiek,**
- 7. zaistenie materiálových strát medzi pokryvom a lepenkovými doskami tónovaným japonským papierom,**
- 8. vyhotovenie ochranného obalu na mieru z alkalickej lepenky,**
- 9. fotodokumentácia po ukončení konzervovania,**
- 10. videozáznam knihy po konzervačnom zásahu,**
- 11. vypracovanie reštaurátorskej dokumentácie.**

V prípade nových skutočností zistených v priebehu reštaurovania, môže dôjsť k zmene reštaurátorského zámeru.

5.7 Pracovný postup

5.7.1 Fotodokumentácia

Jedným z dôležitých krokov pred reštaurátorským zásahom je podrobné zdokumentovanie objektu a jeho pôvodného stavu fotodokumentáciou. Prevedenie fotodokumentácie nastalo i behom a po ukončení reštaurátorských zákrokov. Fotografovanie objektu bolo prevedené fotoaparátom CANON EOS 70D v miestnosti so stálymi svetelnými podmienkami, s fotografickým vybavením a s priloženou štandardizovanou farebnou škálou s mierkou. Fotografie z priebehu reštaurovania boli prevedené priamo v ateliéri.

5.7.2 Videozáznam

Stav knihy bol zachytený i videozáznamom pomocou digitálneho fotoaparátu CANON EOS 70D. Touto úlohou bolo možné priblížiť divákovi detailnejší záber na stav poškodenia objektu. Záznam zreteľnejšie určuje narušenú funkčnosť a podrobnejšie zachytáva deformácie a degradácie materiálu. Proces záznamu bol prevedený i na konci reštaurátorského zásahu.

5.7.3 Prieskum fyzického stavu objektu

Mikrobiologická analýza

Pri vizuálnom pozorovaní nebolo badateľné biologické napadnutie. Aj napriek tomuto zisteniu, bol prevedený odber vzorku z miest v hornej časti chrbta a z plochy prednej dosky. Pomocou sterilných vatových tampónov sa vykonal ster z daného miesta papierovej podložky. Následne bol ster odovzdaný do chemicko-biologického laboratória na Katedre biologických a biochemických vied Fakulty chemicko-technologickej na Univerzite Pardubice. Po prijatí výsledkov týchto sterov nebola objavená prítomnosť takých baktérií, ktoré by poškodzovali dielo a ohrozovali zdravie človeka (pozri Textová príloha).

Chemicko-technologická analýza – Stanovenie vlákninového zloženia

V spolupráci s pánom Ing. Jiří Kmoškem z Katedry chemickej-technológie, Fakulty reštaurovania boli odobraté vzorky papierovej podložky a lepenky pre stanovenie vlákninového zloženia. Výsledky sú uvedené v Textovej prílohe. Zistená bola prítomnosť lykových vlákien ako zdroj papierového pokryvu. U materiálu knižných dosiek bola zistená prítomnosť lykových vlákien s podielom vlnených

vlákien. Týmto zistením sa odhaľuje príčina mäkkých dosiek a rozdielny stav poškodenia než u pokryvového papiera z lykových vlákien.

5.7.4 Meranie pH hodnoty papierovej podložky

Krok stanovenia pH hodnoty je rozhodujúci pre určenie ďalších reštaurátorských zákrokov. Prevedené meranie hodnoty pH bolo na začiatku, v strede a na konci knižného bloku v troch rôznych miestach vybraných listov. Pred meraním boli dané miesta mechanicky suchou cestou očistené za pomoci gummy Cleanmaster. Meralo sa pH metrom s dotykovou elektródou v kvapke demineralizovanej vody. Získaný priemer merania v hodnote 5,70 značí, že pH papierovej podložky sa nachádza v oblasti, kedy nie je nutné rozhodnúť sa knihu odkyselovať (pozri Textová príloha).

5.7.5 Mechanické čistenie

Dôležitú úlohu zohráva suché čistenie celého objektu, kde sa pristupuje čisteniu knižnej väzby a knižného bloku. Pri tomto čistení boli individuálne použité čistiacie huby Cleanmaster, Wishab a gummy obchodnej značky Milan. Po prevedených skúškach mechanického čistenia suchou cestou rôznymi čistidlami bola zvolená čistiacia guma Cleanmaster, ktorá vykazovala najlepšie výsledky a zároveň nepoškodzovala povrch materiálu. Ako ďalšie čistidlá boli používané štetce s štetinami rôznych tvrdostí a jemností.

Týmto základným konzervátorským zásahom sa započína snaha o zastavenie degradačných procesov a zlepšenie stavu objektu. Suchým čistením sa zbavujeme nečistôt usadených na povrchu materiálov. Prevažnú zložku nečistôt tvorí prachový depozit.

5.7.6 Vyrovnávanie a zaglejenie grafických listov

Poškodenie grafických listov pozostáva vo výskyte trhlín, deformácií, nevhodných skladoch a strate materiálu podložky. Grafické listy bolo potrebné nanovo vyrovnať v ich úplnom formáte za pomoci roztoku 1,5 % Tylose MH 6000 pod lokálnou záťažou. Lokálne zvlhčovanie papierovej podložky nám dopomohlo nielen k vyrovnávaniu prekladov ale aj ku zaglejeniu potrebných miest zvatovateľého charakteru.

5.7.7 Zaistenie oslabených miest, trhlín a doplnenie papierovej podložky

Oslabené miesta a trhliny boli zaistené pomocou tónovaného japonského papiera. Do požadovaného odtieňu boli japonské papiere tónované za pomoci azofarbív: Saturnová hnedá L2G, Saturnová sivá LRN a Rybacelová žltá D3R. Pri práci bol použitý japonský papier Tengujo Kasmir (8,6 g/m²) a Tengujo (13 g/m²). K lepeniu bol použitý uvarený 1:3 a prepasírovaný ryžový škrob v demineralizovanej vode v kombinácii so 4 % Tylose MH 6000 v pomere 1:1. Pred vyspravovaním, boli prevedené náterové skúšky lepivej zmesi. Pri skúškach sa prihliadalo k najmenším, svetlom vrhajúcim odleskom a k čo najvhodnejšej lepivosti. Ošetrené miesta boli vložené medzi netkanú textíliu, lepenky a vložené pod záťaž.

5.7.8 Spevnenie knižných dosiek

Mäkké dosky a krehké po krajoch a hranách boli spevnené napustením lepivou zmesou 1:1 v kombinácii s 1,5 % Tylose MH 6000 a 1,5 % ryžový škrob.

5.7.9 Zaistenie poškodeného pokryvu a knižných dosiek

Záverečným zákrokom bolo zaistenie ochrany pred ďalším poškodzovaním medzi pokryvom a knižnými doskami. V miestach uvoľneného pokryvu došlo k obnoveniu spoja lepiacou zmesou. Na zaistenie poškodených miest bol použitý tónovaný japonský papier Kouzo (3,6 g/m²) nízkej gramáže a ako adhezivum bola zvolená opätovná kombinácia ryžového škrobu a 4 % Tylose MH 6000 v pomere 1:1.

5.7.10 Vyhotovenie ochranného obalu

Po ukončení zásahov bude objekt navrátený na pôvodné miesto historického mobiliára medzi ďalšie zbierky knižného fondu benediktínskej konventuálnej knižnice v Broumově. Preto bude výber vhodného ochranného obalu závisieť od tohto uloženia v knižnici. Koncept obalu spočíva v troch hlavných kritériách. Uloženie objektu vo vertikálnej polohe, odhalený chrbát knižnej väzby a dostačujúca ochrana. Ochranný obal pozostáva z dvoch častí a to z vonkajšieho zásuvného puzdra zo sivej lepenky archívnej kvality *BoxBoard* s alkalickou rezervou a z tzv. košielky vytvorenej z alkalického kartónu a lepenky AlphaCell. Košielka má za úlohu chrániť knihu pred odieraním pri vyberaní a zasúvaní do ochranného puzdra. Je doplnená o lepenkovú podložku, ktorá podopiera spodnú časť knižného bloku a nahradzuje tak funkciu poškodených kant. K lepeniu bolo použité lepidlo archívnej kvality *Akrylep 545*.

5.8 Doporučené podmienky uloženia diela

Kniha by mala byť podľa platnej normy ISO/DIS 11799 uložená v týchto podmienkach:

Relatívna vlhkosť vzduchu	45–50 % +/- 5 %
Teplota	16–18 °C +/- 2 °C
Intenzita osvetlenia	max. 50 lx

Objekt je potrebné chrániť pred priamym slnečným svetlom, prachom a nadmernou vlhkosťou. Súčasne je nutné zabrániť výkyvom teploty a relatívnej vlhkosti. Uloženie je vhodné vo vertikálnej polohe vo vyhotovenom ochrannom obale z alkalického lepenky. Pri manipulácii s knihou je vhodné používať ochranné rukavice a podporné klíny, aby nedochádzalo k poškodeniu knihy. Doporučená maximálna intenzita osvetlenia je v prípade, že bude kniha vystavovaná.

5.9 Záver

Na základe vytvorenia reštaurátorského zákroku a po konzultácii voleného konceptu s vedúcim práce bolo pristúpené k samostatným reštaurátorským zákrokom. V rámci prác sa podarilo držať volenej metodiky, ktorá spočívala v citlivejšom výbere reštaurátorských zákrokov. V práci bolo preukázané, že stačí voľba jednoduchých zákrokov k tomu, aby došlo k celkovému zlepšeniu fyzického stavu objektu a zmenšenia rizika jeho poškodenia pri manipulácií s ním. Na druhej strane sa nám zachoval predmet vo svojej plnej autenticite. Rezignácia na niektoré poškodenia ako je napríklad mierna deformácia chrbta bloku, odrenie či drobné straty by bolo možné vyriešiť, ale to by so sebou nieslo celú radu rozsiahlejších zákrokov spolu so stratou pôvodných informácií.

Reštaurovanie knihy je zachytené v kapitolách o postupe prác.

K informačnému a pomocnému zdroju patrí Obrazová príloha zahŕňajúca fotodokumentáciu diela, textové prílohy z chemicko-technologických a chemicko-biologických analýz. Príloha ďalej obsahuje tabuľku a grafické náčrty. V práci o reštaurovanej knihe sú uvedené doporučené podmienky uloženia a zoznam použitých materiálov a chemikálií.

5.10 Zoznam použitých materiálov a chemikálií

5.10.1 Použité materiály

- japonský papier Tengujo Kashmir 8,6 g/m²
Tengujo 13 g/m²
Kouzo 3,6 g/m²

5.10.2 Pomocné materiály a zariadenia

- pH meter s dotykovou elektrodou značky Thermo Scientific Orion Star A111
- biele mäkké grafické gummy - značky Milan a KOH-I-NOOR
- latexové gummy Wishab a Cleanmaster
- jemné a hrubé syntetické štetce
- HollyTex 33 g/m² (hladká netkaná textília, 100% polyester bez obsahu kyselín)
- HollyTex 81 g/m² (hladká netkaná textília, 100% polyester bez obsahu kyselín)
- Melinex 401, 100% polyester
- vatové tyčinky (100% bavlna)
- filtračný papier (pH neutrálne, bielená buničina)
- biela drevitá lepenka s vysokým obsahom lignínu (určená pre lisovanie)
- drevené dosky

5.10.3 Materiály a chemikálie použité pre výrobu ochranného obalu

- alkalická lepenka AlphaCell antique, pH 8,0, bez obsahu kyslých zložiek a lignínu s alkalickou rezervou, s. 2,0 mm (1505 g/m²) a 0,5 mm (350 g/m²)
- archívna alkalická lepenka BoxBoard – pH 7,5 – 9,5, min. 2 % alk. rezerva, s. 0,9 mm
- Akrylep 545, disperzné vodné lepidlo na báze akrylátovej disperzie s obsahom aditív a konzervačných prostriedkov pH (ISO 1148)

5.10.4 Použité chemikálie a adheziva

- demineralizovaná voda, prístroj firmy Gryf
- etylalkohol (C₂H₆O)
- azofarbivá, Synthesia Pardubice (saturnová hnedá L2G., saturnová sivá LRN a rybacelová žltá D3R)
- Tylose MH 6000 (metylhydroxyetylcelulóza)
- ryžový škrob (polysacharid)

5.11 Textová příloha I.

5.11.1 Výsledky mikrobiologické analýzy

MIKROBIOLOGICKÉ ZKOUŠKY

Místo odběru: Místo odběru: I.G. a 32 Fakulta restaurování Univerzity Pardubice Eva Barbušáková	Materiál: Stěry provedeny sterilním vatovým tampónem, na dřevěné špejli
Datum provedení: začátek mikrobiologické analýzy 24. 11. 2017, výsledky odeslány 01. 12. 2017	

Provedené zkoušky: Pomocí sterilních vatových tampónů byly provedeny stěry části analyzovaných předmětů. Částice získané tímto způsobem byly přeneseny roztěrem na povrch kultivační půdy MALT. Inkubace probíhala 5 dní při laboratorní teplotě. Případné nakultivované kolonie mikroorganismů (plísni a bakterií) byly přeočkovány na další živnou půdu a identifikovány pomocí makroskopických a mikroskopických morfologických znaků.

Výsledky: kultivace negativní, nezjištěny žádné zárodky mikroskopických vláknitých hub ani sporotvorných bakterií
--

Závěr: Nezjištěna mikrobiální kontaminace. Není potřeba provádět desinfekci.
--

Datum: 01. 12. 2017	Podpis: Ing. Marcela Pejchalová, Ph.D.
----------------------------	---

5.11.2 Výsledky chemicko-technologického prieskumu

Chemicko-technologický průzkum

Zadavatel průzkumu

BcA. Eva Barbušáková, studenta 2. ročníku magisterského studia,
eva.barbuscakova@student.upce.cz

Mgr. BcA. Radomír Slovik, vedoucí práce, Radomir.Slovik@upce.cz

Ateliér restaurování papíru, knižní vazby a dokumentů

Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

Specifikace, lokalizace objektů

Diplomová práce, kniha I.G.α.32. (vzorek EB_01 a EB_02).

Zadání průzkumu, odběr vzorků

Určit vlákninové složení celkem dvou vzorků papíru z restaurované knihy.

Tabulka 1 Přehled a specifikace provedených analýz

Vzorek	Označení, lokalizace, popis	Chemicko-technologický průzkum
EB_01	vzorek papíru z pokryvu, pravý dolní roh	stanovení vlákninového složení
EB_02	vzorek papíru z knižní desky, pravý dolní roh	stanovení vlákninového složení

Zpráva z chemicko-technologického průzkumu

Autor: Ing. Jiří Kmošek

Katedra chemické technologie, Fakulta restaurování Univerzity Pardubice, Jiráskova 3, 570 01 Litomyšl

Počet stran dokumentace: 2 strany

Datum vyhotovení: 1. 10. 2018

Metodika průzkumu

Stanovení vlákninového složení

Stanovení vlákninového složení vzorků probíhalo dle normy ČSN ISO 9184. Vzorky byly ručně mechanicky rozvlákněny na podložním sklíčku v kapce destilované vody. Po nanesení vzorků na podložní sklíčka a odpaření vody byla vlákna zakápnuta vybarvovacími činidly a zakryta krycím sklíčkem. Pro kvalitativní i kvantitativní rozlišení mezi buničinami, dřevovinami a hadrovinami byla použita Herzbergova zkouška a důkazová zkouška na přítomnost ligninu byla provedena roztokem floroglucinolu. Sklíčka se zbarvenými vlákny byla umístěna pod mikroskopem a prohlížena při násobném zvětšení v procházejícím a polarizovaném světle. K pozorování byl použit polarizační mikroskop Eclipse LV100D-U (Nikon) s digitálním

fotoaparátém EOS 1100D (Canon). Data byla vyhodnocována v programu NIS-ELEMENTS D. Určení druhu rostliny, jejíž vlákna byla použita k výrobě papíru, byla provedena na základě pozorování morfologických znaků vláken pod mikroskopem a jejich porovnáním s dostupnými databázemi.

Výsledky stanovení vlákninového složení

Vzorek papíru z pokryvu EB_01 (Obrázek 1 a 2) je tvořen rozemletými lýkovými vlákny jednoletých rostlin. Vzorek papíru z knižní desky EB_02 (Obrázek 3 a 4) je tvořen rozemletými lýkovými vlákny jednoletých rostlin s podílem vlněných vláken (přibližně 20 %), která pravděpodobně pocházejí z ovčí vlny. Jako zdroj lýkových vláken jednoletých rostlin je možné uvažovat len, konopí, jutu nebo kopřivu. Přesnější původ vláken bohužel nebylo možné určit na základě pozorování charakteristických morfologických znaků. V případě rozemletých vláken je možné jako zdroj suroviny uvažovat hadrovinu.

Obrázek 1 Vlákninové složení vzorku papíru z pokryvu EB_01, roztok floroglucinolu

Obrázek 2 Vlákninové složení vzorku papíru z pokryvu EB_01, Herzbergova zkouška

Obrázek 3 Vlákninové složení vzorku papíru z knižní desky EB_02, Herzbergova zkouška

Obrázek 4 Vlákninové složení vzorku papíru z knižní desky EB_02, Herzbergova zkouška

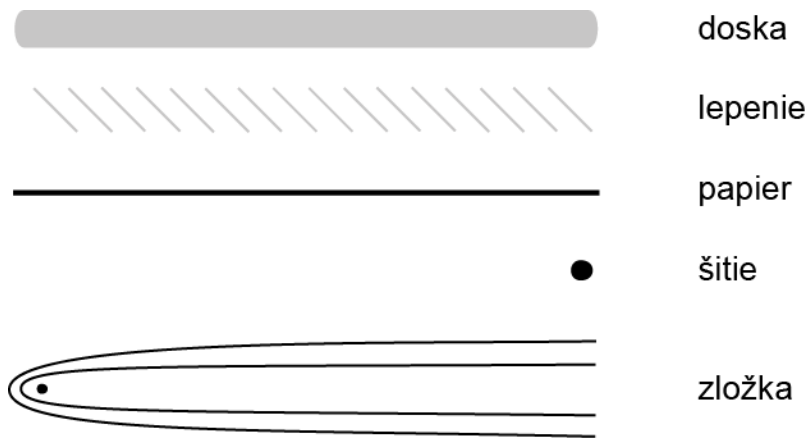
5.11.3 Tabuľka nameraných pH hodnôt papierovej podložky

	MIESTO MERANIA	Hodnota pH
PREDNÁ PREDSÁDKA	Ľavý horný roh	5,35
	Stred	5,55
	Pravý dolný roh	5,82
	Priemer	5,57
TITULNÝ LIST	Pravý dolný roh	5,64
	Stred listu	4,94
	Ľavý horný roh	5,87
	Priemer	5,48
STRANA 354	Ľavý dolný roh	5,56
	Stred listu	7,26
	Pravý horný roh	6,94
	Priemer	5,92
ZADNÁ STRANA POSLEDNÉHO LISTU	Ľavý dolný roh	5,89
	Stred listu	5,34
	Pravý horný roh	5,91
	Priemer	5,71

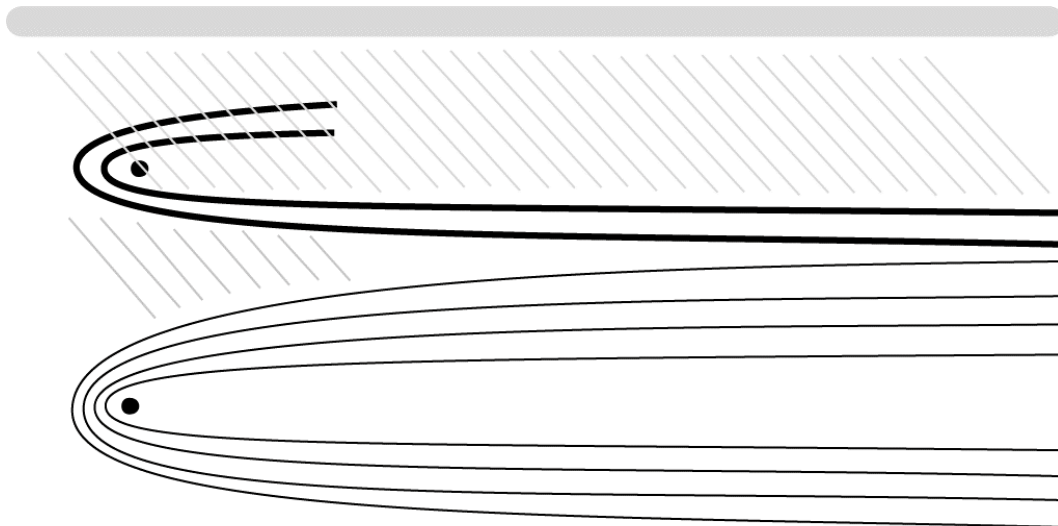
Tab. 1

5.12 Grafická príloha

5.12.1 Nákrsky k reštaurátorskej dokumentácii

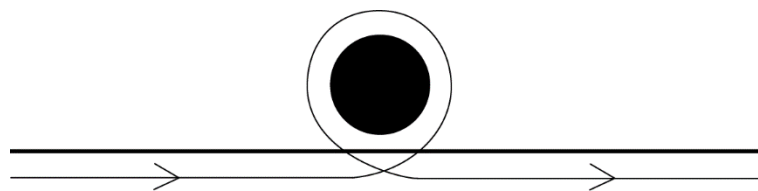
Obr. 340 Legenda předsádky.

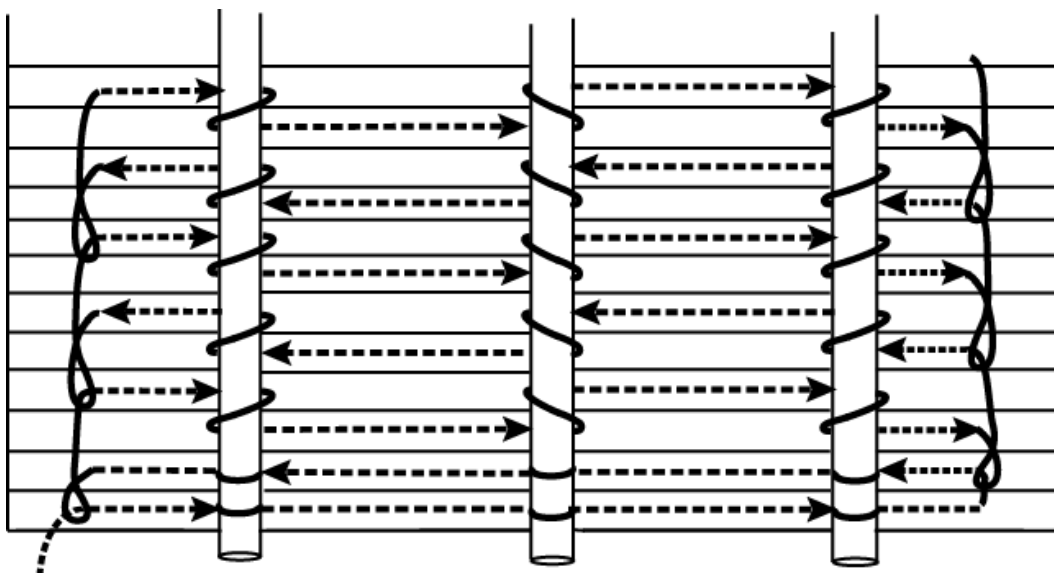
Obr. 341 Předsádka.

Obr. 342 Prierez knižnej štruktúry.

Obr. 343 Spôsob obtáčania väzu.

Obr. 344 Schéma celkového šitia tzv. „obložkou“.

5.13 Obrazová příloha

Obr. 345 Šikmý pohľad na prednú oriezku, spodnú oriezku a prednú dosku knihy pred reštaurovaním.

Obr. 346 Šikmý pohľad na prednú oriezku, spodnú oriezku a prednú dosku knihy po reštaurovaní.

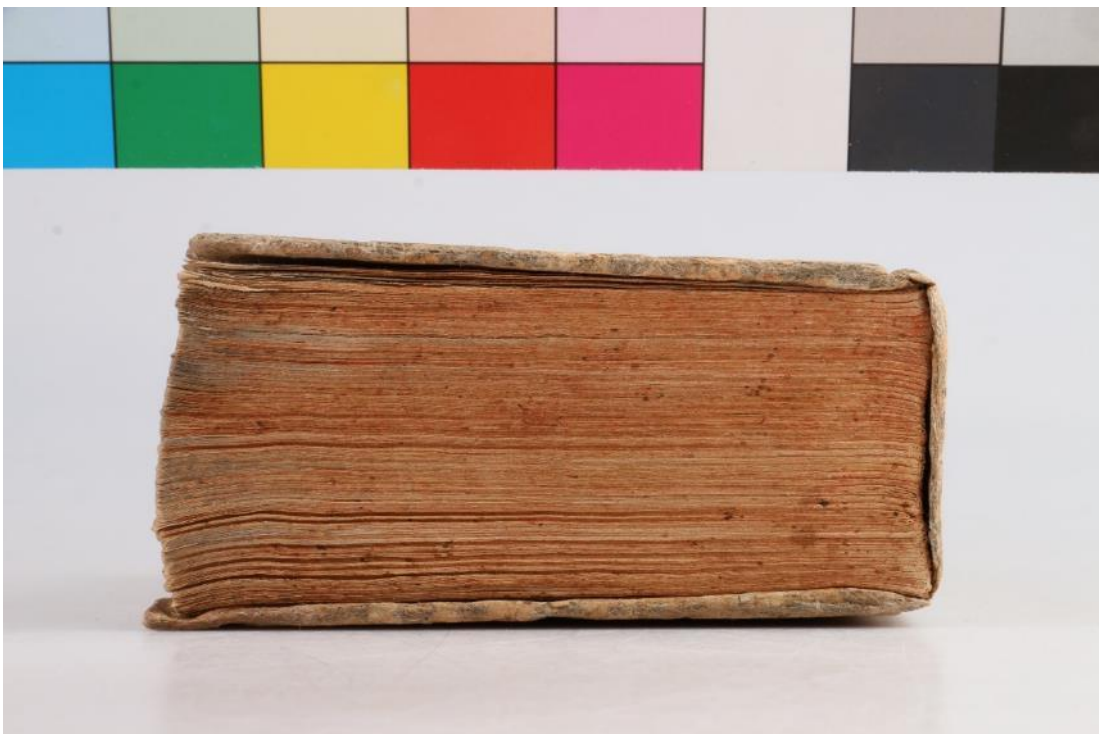
Obr. 347 Šikmý pohľad na chrbát knihy, hornú oriezku a zadnú dosku pred reštaurovaním.

Obr. 348 Šikmý pohľad na chrbát knihy, hornú oriezku a zadnú dosku po reštaurovaní.

Obr. 349 Pohľad na dolnú oriezku pred reštaurovaním.

Obr. 350 Pohľad na dolnú oriezku po reštaurovaní.

Obr. 351 Pohľad na hornú oriezku pred reštaurovaním.

Obr. 352 Pohľad na hornú oriezku po reštaurovaní.

Obr. 353 Pohľad na prednú oriezku pred reštaurovaním.

Obr. 354 Pohľad na prednú oriezku po reštaurovaní.

Obr. 355 Pohľad na zadnú stranu knihy pred reštaurovaním.

Obr. 356 Pohľad na zadnú stranu knihy po reštaurovaní.

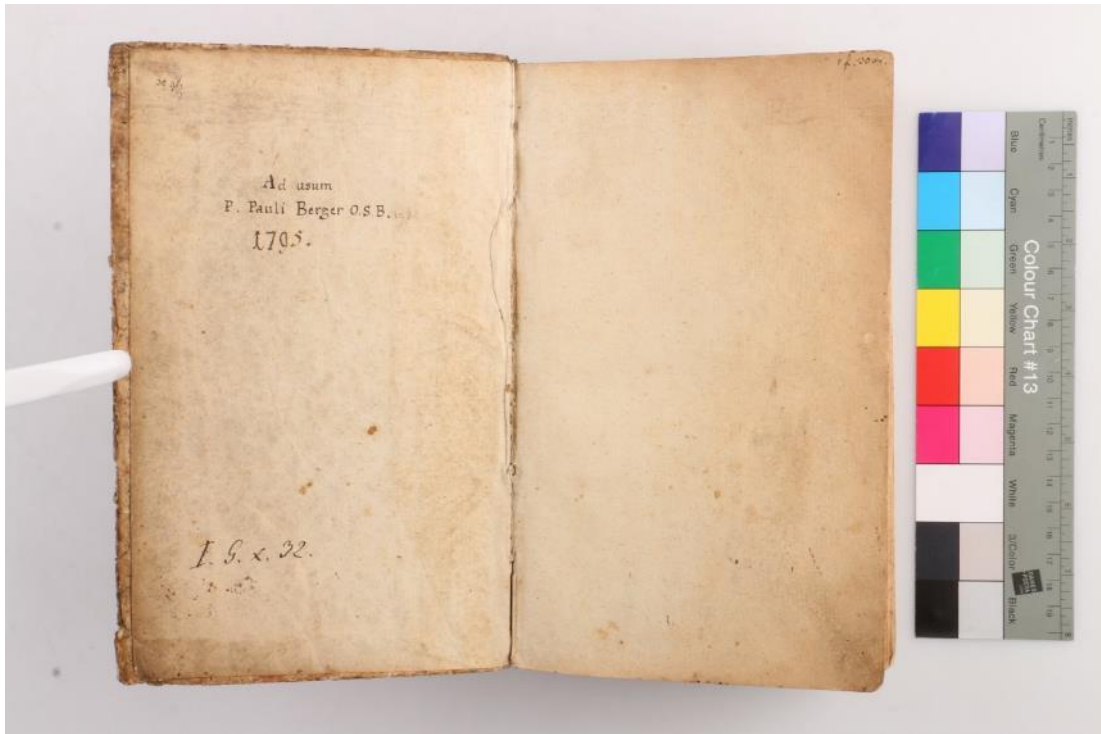

Obr. 357 Pohľad na prednú stranu knihy pred reštaurovaním.

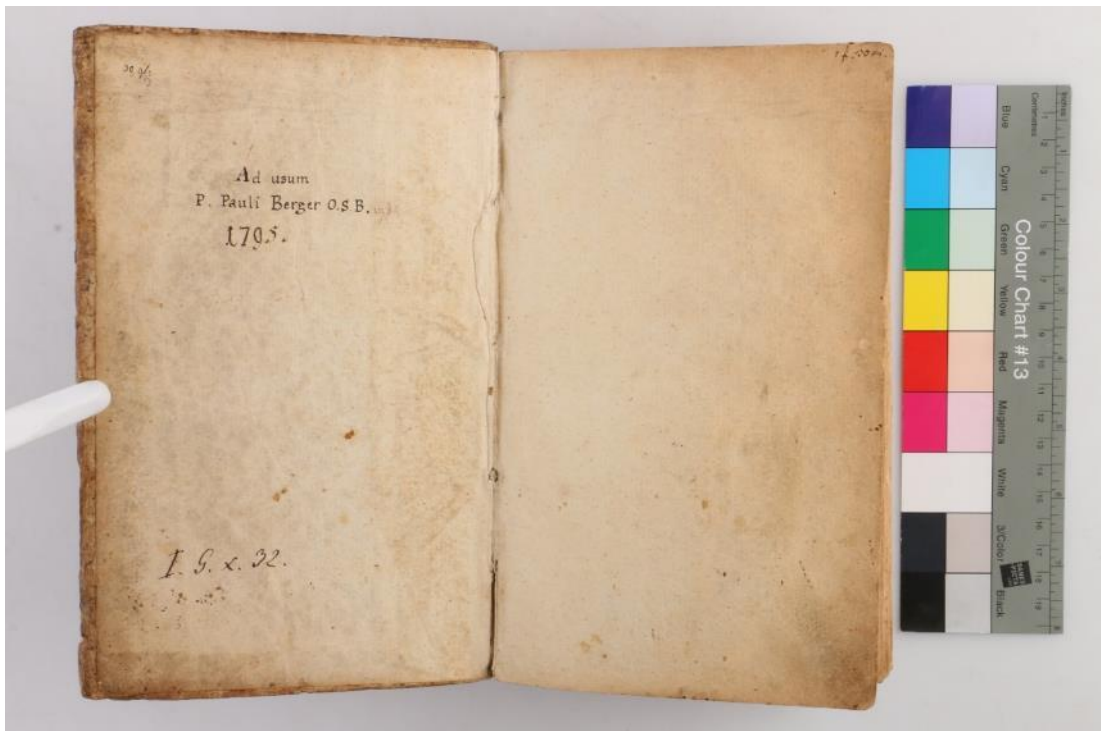

Obr. 358 Pohľad na prednú stranu knihy po reštaurovaní.

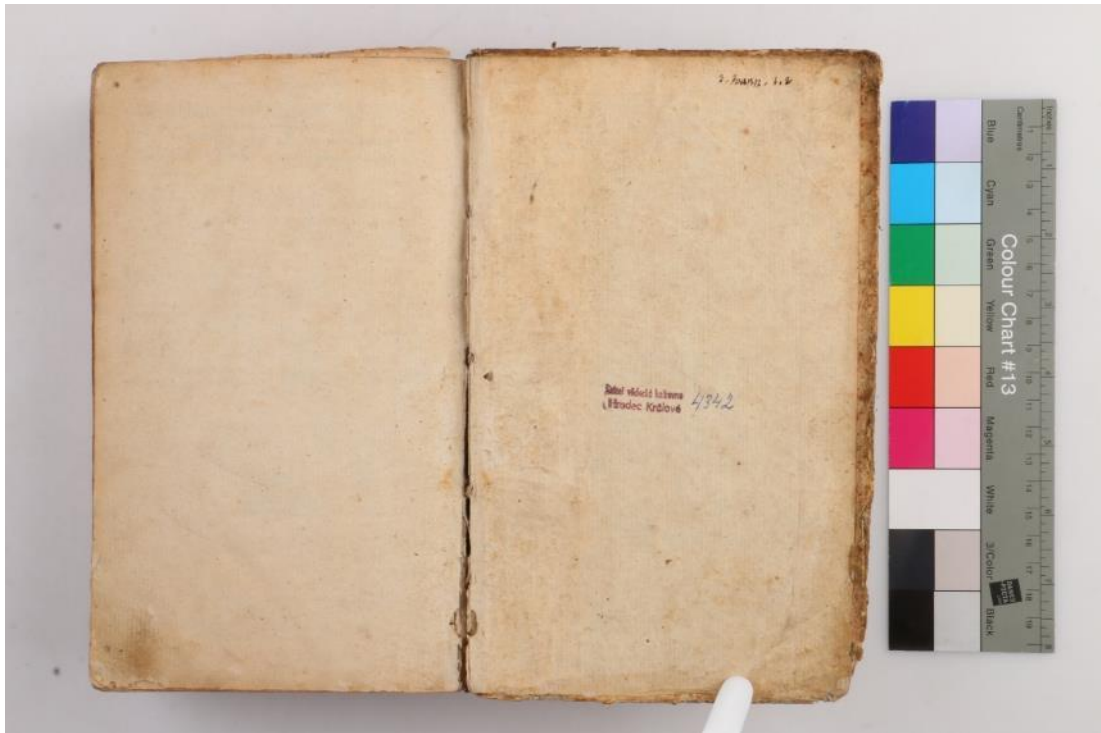

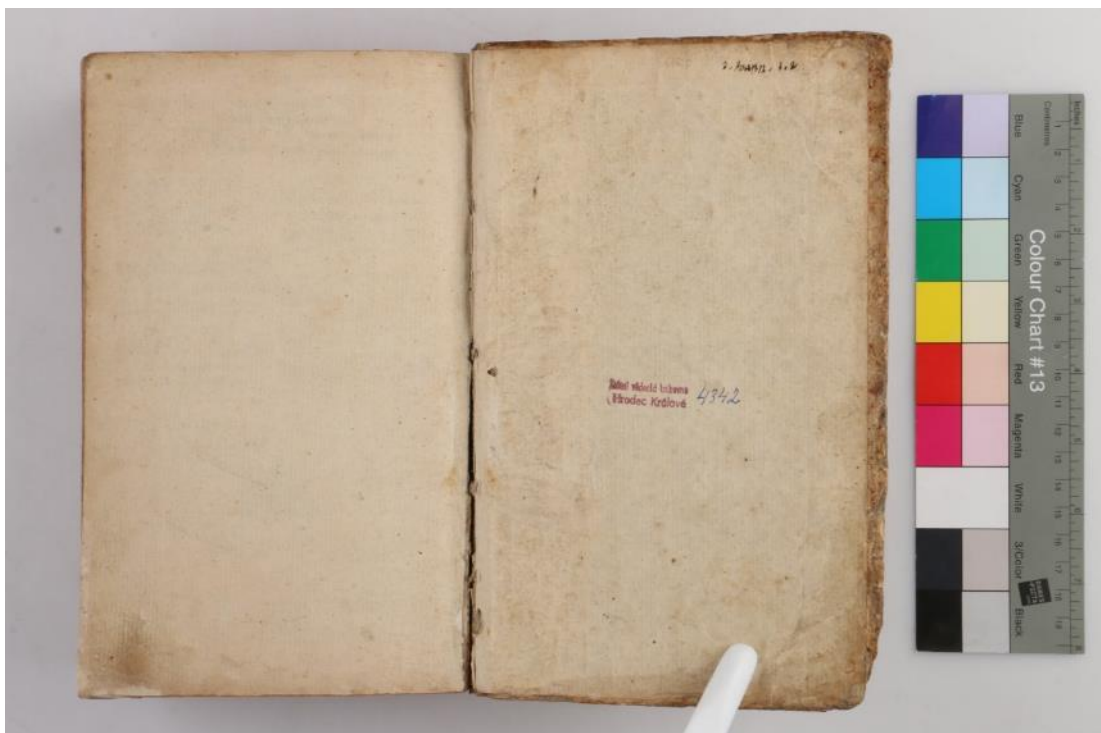
Obr. 359 Pohľad na prednú predsádku a prídoštie pred reštaurovaním.

Obr. 360 Pohľad na prednú predsádku a prídoštie po reštaurovaní.

Obr. 361 Pohľad na zadnú predsádku a prídoštie pred reštaurovaním.

Obr. 362 Pohľad na zadnú predsádku a prídoštie po reštaurovaní.

Obr. 363 Pohľad na rozložený grafický list pred reštaurovaním.

Obr. 364 Pohľad na rozložený grafický list po reštaurovaní.

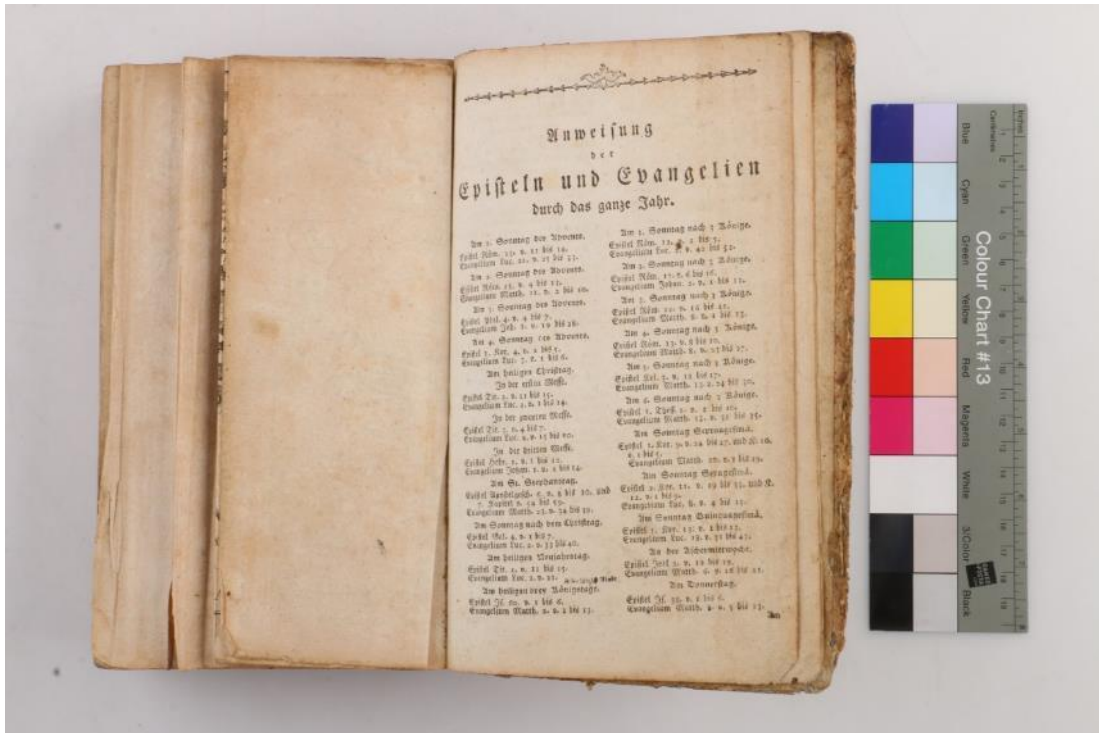

Obr. 365 Pohľad na rozložený grafický list pred reštaurovaním.

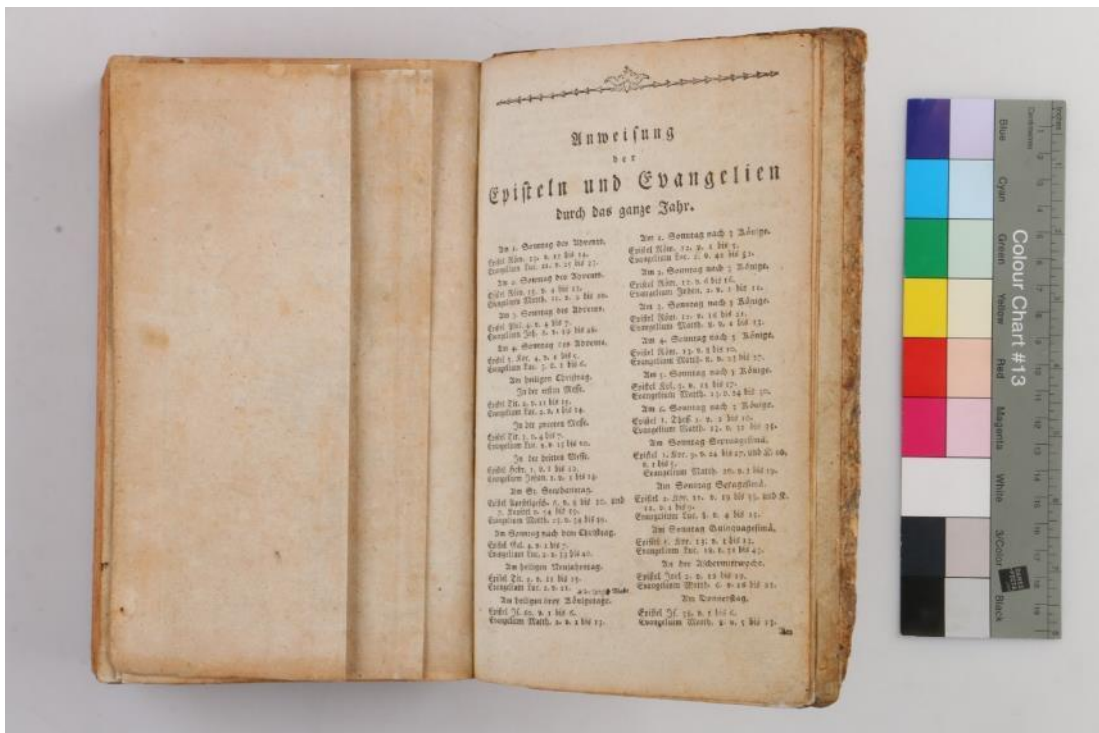

Obr. 366 Pohľad na rozložený grafický list po reštaurovaní.

Obr. 367 Pohľad na zložené grafické listy pred reštaurovaním.

Obr. 368 Pohľad na zložené grafické listy po reštaurovaní.

Obr. 369 Pohľad na grafický list pred reštaurovaním.

Obr. 370 Pohľad na grafický list po reštaurovaní.

Obr. 371 Detail na grafický list pred reštaurovaním.

Obr. 372 Detail na grafický list po reštaurovaní.

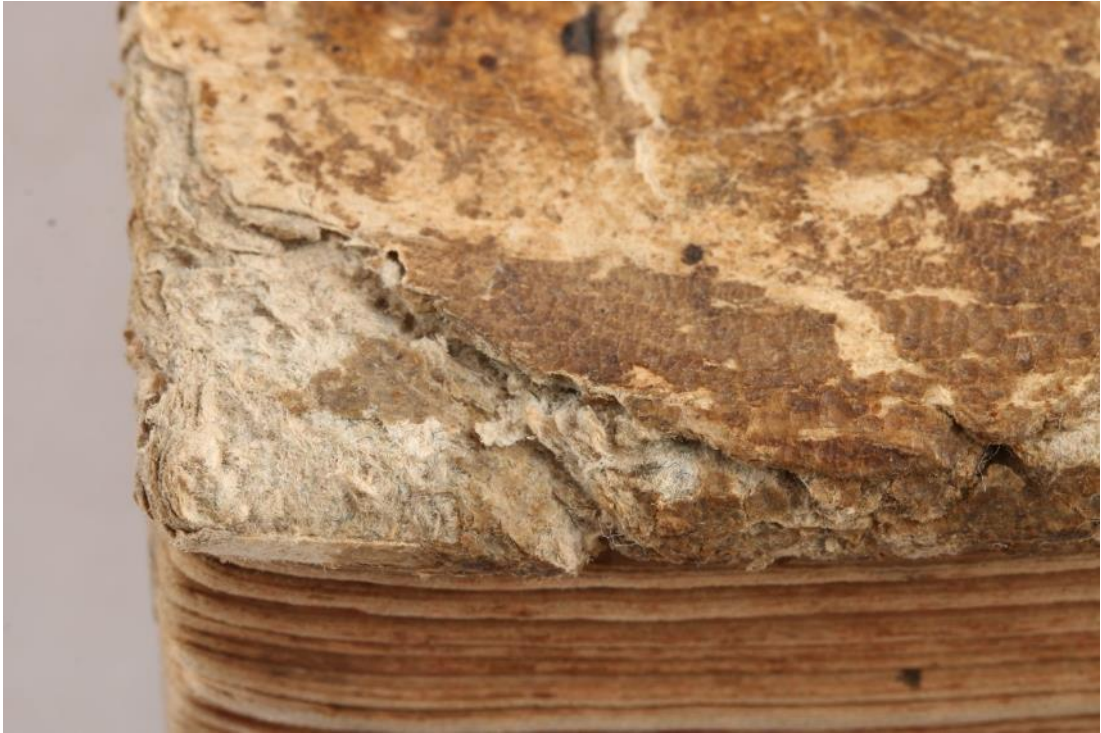

Obr. 373 Detail na pokryv pred reštaurovaním.

Obr. 374 Detail na pokryv po reštaurovaní.

Obr. 375 Detail na roh pokryvu a lepenky pred reštaurovaním.

Obr. 376 Detail na roh pokryvu a lepenky po reštaurovaní.

Obr. 377 Detail na roh spodnej hlavice pred reštaurovaním.

Obr. 378 Detail na roh spodnej hlavice po reštaurovaní.

Obr. 379 Detail na roh dolnej hlavice pred reštaurovaním.

Obr. 380 Detail na roh dolnej hlavice po reštaurovaní.

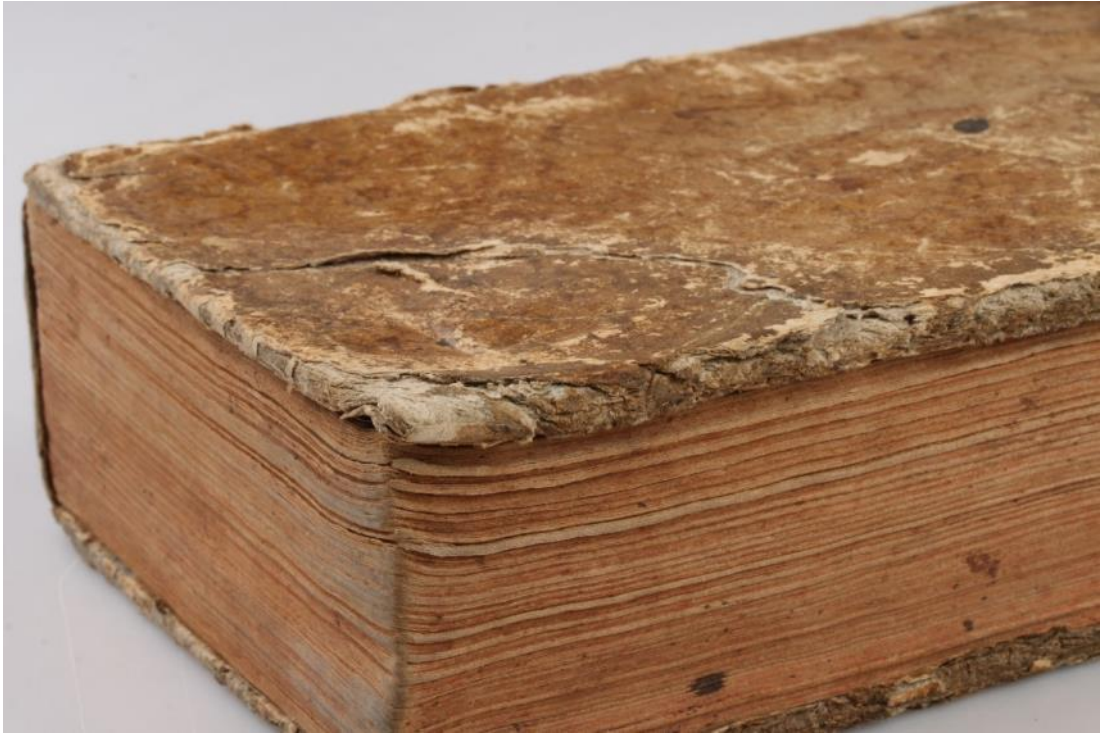

Obr. 381 Detail na hranu prednej dosky pred reštaurovaním.

Obr. 382 Detail na hranu prednej dosky po reštaurovaní.

Obr. 383 Zväčšený detail na hranu prednej dosky pred reštaurovaním.

Obr. 384 Zväčšený detail na hranu prednej dosky po reštaurovaní.

Obr. 385 Detail na hlavicu spodnej oriezky pred reštaurovaním.

Obr. 386 Detail na hlavicu spodnej oriezky po reštaurovaní.

Obr. 387 Celkový pohľad zreštaurovaného objektu v ochrannom obale.

Obr. 388 Pohľad na objekt, košiel'ku a zasúvacie púzdro.

Obr. 389 Pohľad na objekt, rozloženú košiel'ku a zasúvacie púzdro.

Obr. 390 Detailný pohľad na zasúvacie púzdro a košiel'ku s podperným klinom.

Obr. 391 Meranie pH papierovej podložky.

Obr. 392 Mechanické suché čistenie pokryvu gumou Cleanmaster.

Obr. 393 Mechanické suché čistenie gumou Cleanmaster v knižnom bloku.

Obr. 394 Mechanické suché čistenie knižného bloku štetcom s jemnými štetčinami.

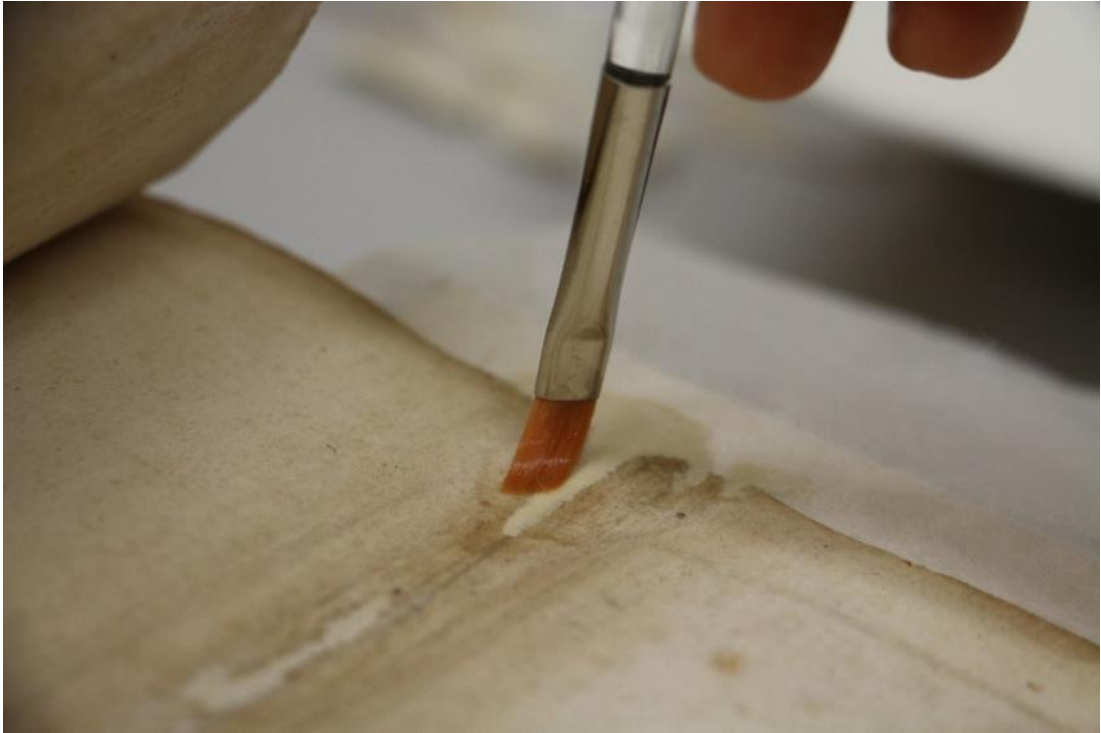

Obr. 395 Zvlhčovanie a spevňovanie ohybov papierovej podložky.

Obr. 396 Postupné vyrovnávanie grafických listov pod záťažou.

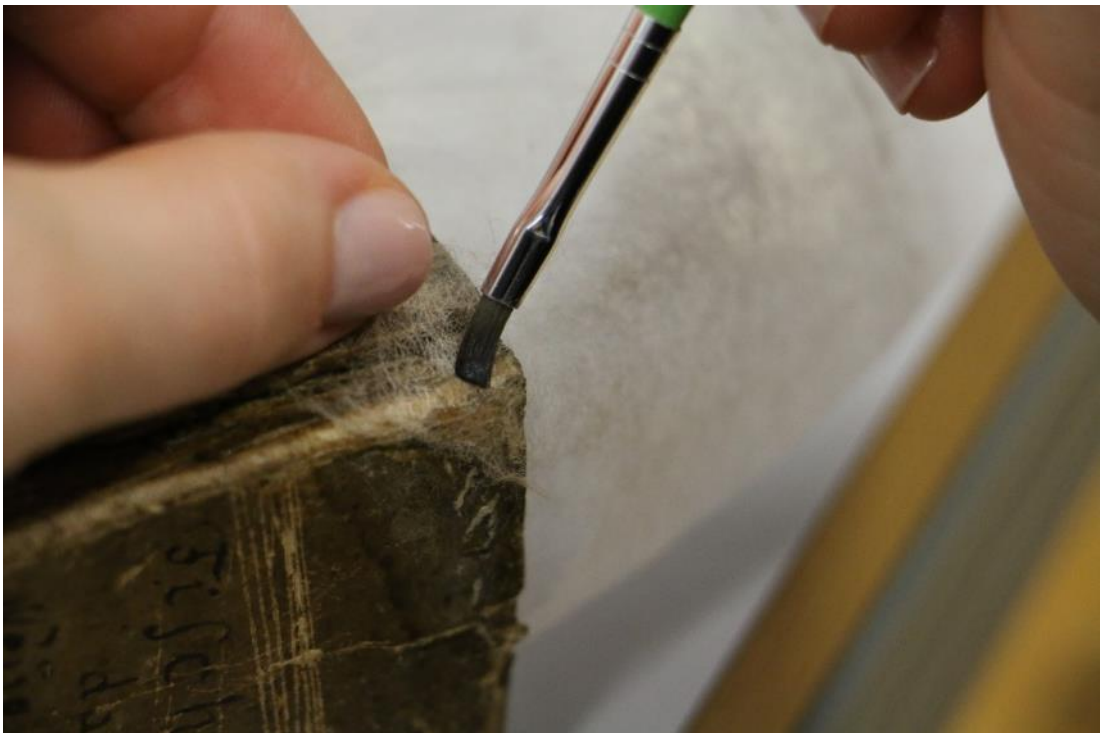
Obr. 397 Spevňovanie a doplňovanie papierovej podložky japonským papierom.

Obr. 398 Zarovňávanie záplat japonského papiera na úroveň originálu.

Obr. 399 Lepenie rozstrapkaných partií pokryvu v oblasti drážky.

Obr. 400 Lepenie záplat z japonského papiera na poškodenú hlavicu knihy.

6 Záver

Výsledkom diplomovej práce bolo zhromaždiť nové poznatky zamerané na typológiu knižnej väzby do uceleného konceptu. Spracovávaný bol fond benediktínskej knižnice v Broumove na 1215 dochovaných tlačí vydané počas 18. storočia v Čechách, na Morave a v Slezsku. V knižnici sa nachádza zhruba 18 000 knižných zväzkov.

Prieskum bol uskutočnený v priebehu dvoch rokov od februára 2018 až do júna 2019. Počas prieskumu sa zistilo mnoho zaujímavých a prínosných poznatkov, odhaľujúcich stavbu jednotlivých častí knižného korpusu a informácie o aktuálnom stave knižného fondu. U českých tlačí 18. storočia bol v celku preukázaný dobrý fyzický stav.

Diplomová práca dopĺňa poznatky o českej barokovej väzbe známe v doterajších periodikách. V rámci typológie zbierka disponuje knižnými väzbami v rozmanitých podobách. Zahŕňa a prezrádza celý technologický proces výroby jednotlivých druhov knižnej väzby.

Prevažným typom knižnej väzby na českých tlačiach sú papierové a usňové väzby. Ich remeselné prevedenia dominujú v jednoduchšom móde a úspornejšom výbere materiálu. Výzdoba a prevedenie knižných väzieb je v porovnaní so zahraničnou produkciou zaostalejšia a honosnejšie usňové a polousňové väzby sa počas celého storočia vyskytujú len v pomerne malej miere.

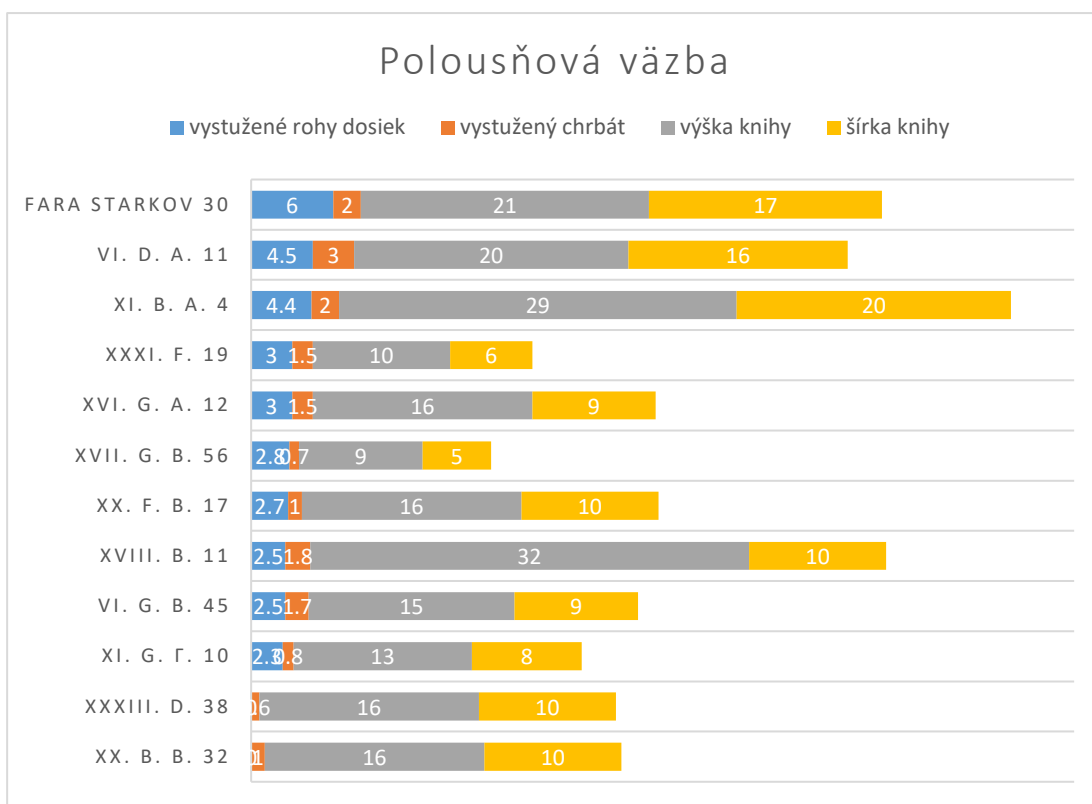
Pri spracovávaní knižného fondu bola zvolená metóda elektronického formulára v spolupráci s BcA. Kateřinou Mrověcovou Samkovou, ktorá obdobným spôsobom spracováva záverečnú prácu zameranú na obdobie najstarších kníh do roku 1550 z knižného fondu benediktínskej knižnice v Broumove. Využitie elektronického formulára umožňuje jednoducho čerpať záznam informácií z prieskumu. Možnosťou ďalšieho spracovania poznatkov je prípadné vytvorenie databáze. Zároveň je nastavený tak, aby nebolo nič potrebné opomenuté a poprípade bolo možné sa k nejakému prvku vrátiť a jednoducho opraviť. U zistených údajoch je možné naďalej vyhľadávať súvislosti medzi jednotlivými typologickými prvkami a doterajšími

výsledkami. Z toho je možné viesť alebo vyvracať už zistené všeobecné štúdie, ktoré v minulosti nemali prístup k možnostiam súčasnej technológie. Zvolený spôsob elektronického záznamu bol prvotný a skúšobný. Môžeme ho hodnotiť ako pozitívny a dáva nám možnosť prístupu k jednoduchšiemu spracovaniu výsledkov, s ktorými je možné ďalej pracovať. Záznam z prieskumu, ktorý autorke sprostredkúva informácie o knihách nie je plne využitý a ponúka priestor pre ďalšie doplňujúce spracovávanie a výskum.

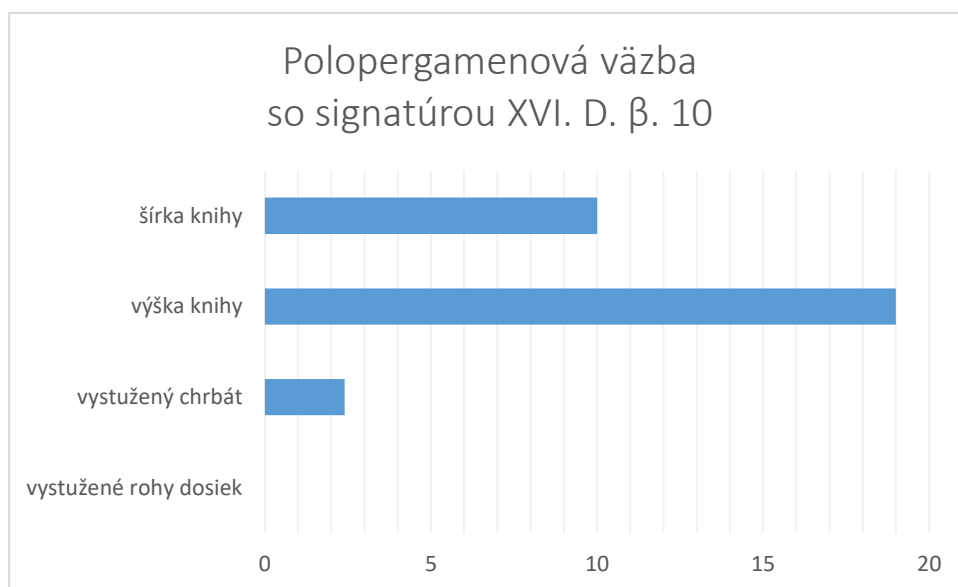

7 Textová príloha II.

7.1 Väzby s kombinovaným pokryvom v 1. polovici 18. storočia

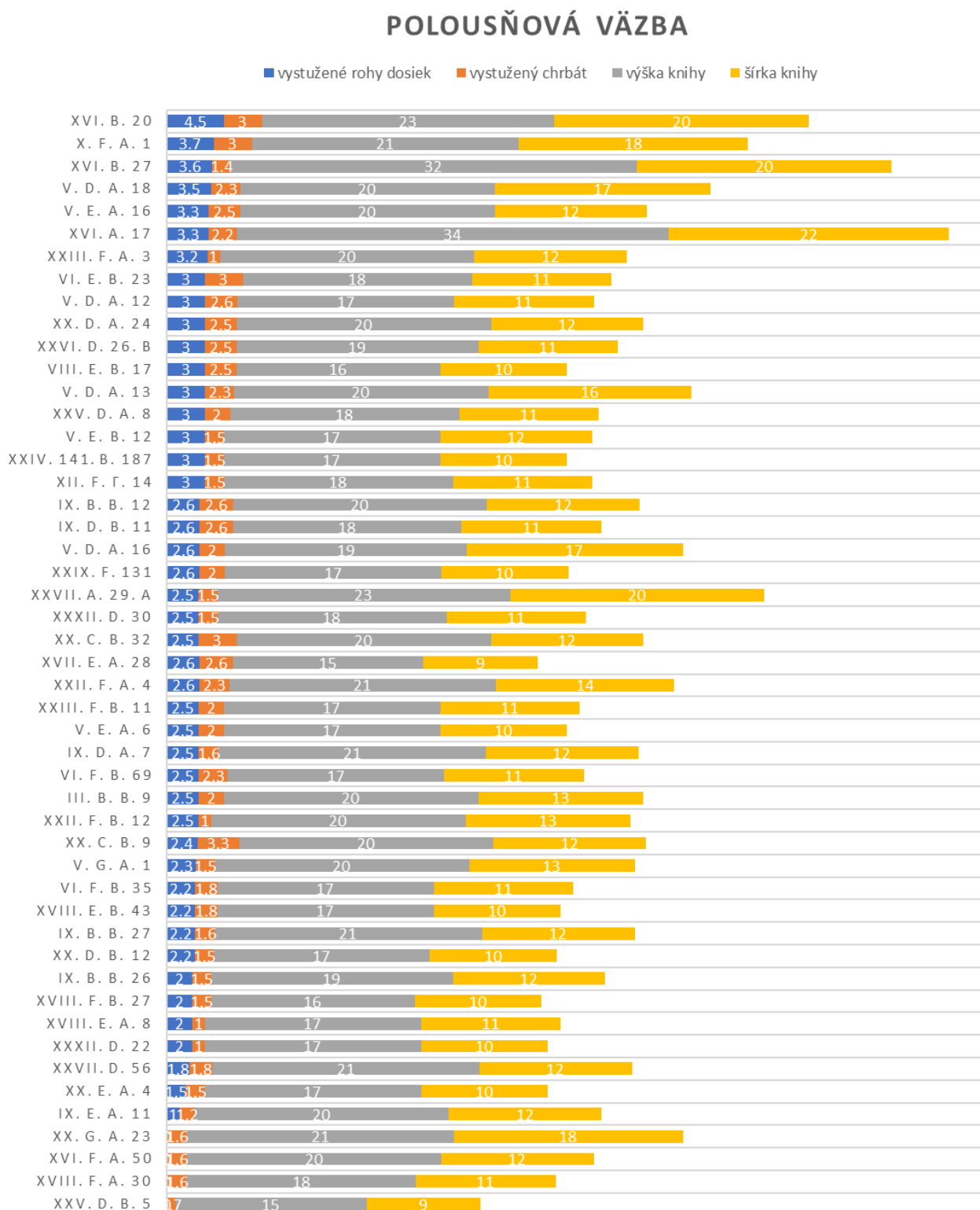

Graf 1 Znáročenie rozmerov vystužených rohov dosiek a chrbta, výška a šírka knihy (v cm) medzi jednotlivými knihami.

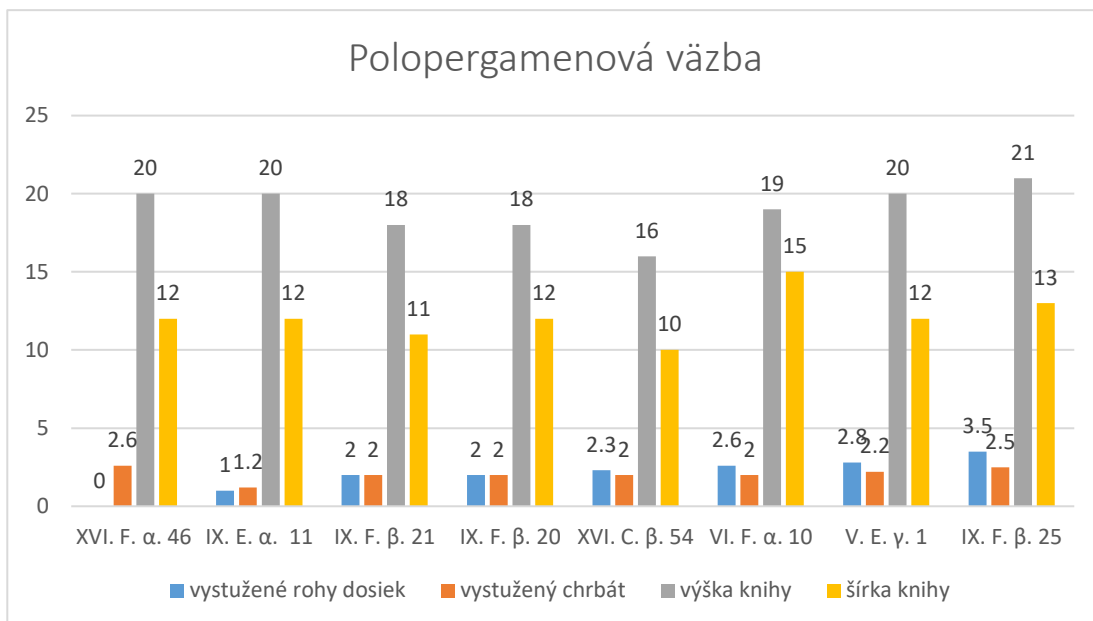

Graf 2 Znáročenie rozmerov (v cm) jednotlivých komponentov na polopergamenovej väzbe.

7.2 Vázby s kombinovaným pokryvom v 2. polovici 18. storočia

Graf 3 Znárodnenie rozmerov vystužených rohov dosiek a chrbta, výška a šírka knihy (v cm) medzi jednotlivými knihami.

Graf 4 Znáornenie rozmerov vystužených rohov dosiek a chrbta, výška a šírka knihy (v cm) medzi jednotlivými knihami.

7.3 Rozmiestnenie väzov

Skrátená päta u hlavici	IV. E. β. 44	XVI. D. α. 45	XVI. B. 7	XV. A. 9
	XIII. E. β. 4	XI. F. α. 4	X. E. β. 48	XVIII. A. 15
	XXII. A. α. 1	IV. F. β. 26		
Dlhšia päta u hlavici	XXXIII. H. 8	XXXII. E. 17	XXXII. C. 21	XXXV. D. 3
	XXVII. A. 30	XXVI. C. β. 19	XXIV. C. α. 7	VIII. E. β. 4
	VIII. C. α. 17	VII. B. 4	VI. G. β. 36	VI. F. β. 38
	VI. F. β. 37	VI. F. β. 36	VI. D. α. 16	VI. D. α. 11
	VI. C. α. 10	VI. A. 3	V. G. α. 19	V. F. α. 14
	V. E. β. 13	V. E. α. 12	V. A. 6	XVI. D. α. 48
	XVI. D. α. 26	XVI. D. α. 3	XVI. B. 25	XVI. A. 2
	XV. A. 13	XV. A. 28	XV. A. 27	XV. A. 26
	XIV. E. β. 23	XIII. E. β. 20	XIII. D. α. 5	XII. F. γ. 5
	XII. F. β. 29	XII. F. β. 26	X. G. α. 24	X. E. γ. 40
	X. B. γ. 9	XVIII. C. β. 34	XVIII. B. 11	XX. F. β. 79
	XX. G. α. 51	XX. E. β. 16	XXIII. G. β. 6	XXI. B. α. 4
	XIX. C. β. 47	XXII. D. α. 27	XXII. D. α. 25	XXII. D. α. 14
	XXII. E. β. 14	XXII. E. β. 10	IV. E. β. 41	IV. E. β. 36
	IV. E. α. 37	IV. E. β. 13	IV. E. α. 24	IV. F. β. 39
	IV. F. β. 25	III. B. β. 26	III. E. α. 13	III. E. α. 11
	II. G. α. 48	I. G. β. 40		
Rovnaká dĺžka u hlavy a päty	XI. G. β. 17	VI. E. β. 36	VI. G. β. 37	VI. G. β. 40
	XXIV. B. 15	XXXII. H. 46	XXXIII. I. 13	
Rovnaká dĺžka po celom chrbte	XI. F. γ. 52	X. E. γ. 27		

Tab. 2 Rozdelenie knižných väzieb podľa rozmiestnenia väzov z prvej polovice 18. storočia.

Skrátená päta u hlavici	V. D. β. 21	XVI. D. α. 45	XVI. B. 7	XV. A. 9
	XIII. E. β. 4	XI. F. α. 4	X. E. β. 48	XVIII. A. 15
	XXII. A. α. 1	IV. F. β. 26		
Dlhšia päta u hlavici	V. D. β. 20	V. D. β. 22	V. D. β. 23	V. D. α. 33
	V. D. α. 26	V. D. α. 16	V. D. α. 13	V. D. α. 12
	V. F. β. 7	V. E. β. 8	V. E. β. 12	V. E. α. 16
	I. G. β. 23	I. G. β. 21	I. G. α. 31	I. G. α. 26
	I. G. α. 16	III. F. α. 7	III. E. β. 30	IV. E. β. 43
	IV. E. α. 28	IV. E. α. 18	IV. E. α. 14-16	IV. F. β. 28
	IV. F. β. 27	IV. F. β. 21	IV. F. β. 20	IV. E. β. 13
	XXV. C. 7	XXVI. C. β. 32	XXVI. C. β. 5	XXVII. C. β. 4
	XXVII. C. 33	XXVII. A. 29 a	XXVII. C. β. 15	XXVII. F. 62
	XXVII. D. 34	XXVII. D. 24	XXVII. D. 23	XXVII. D. 16
	XXVIII. F. 34	XXVIII. A. 20	XXVIII. A. 20	XXIX. F. 131
	XXXI. G. 8	XXXI. F. 38	XXXIII. H. 12	XXXIII. D. 8
	XXXIII. C. 32	XXXIII. C. 31	XXXIII. B. 30	XXVIII. A. 19
	XVIII. E. β. 43	XVIII. F. α. 27	XX. B. β. 6	XX. D. α. 24
	XX. G. α. 34	XX. G. α. 23	XX. F. β. 36	XXI. F. β. 5
	XXI. B. α. 12	XXII. F. α. 4	XXII. D. α. 26	XXIII. F. α. 3
	XXIII. F. β. 11	XXIII. F. β. 12	XVII. F. α. 25	XVII. F. α. 10
	IX. F. β. 23	XVI. D. α. 10	XVI. F. α. 51	XVI. E. β. 65
	XVI. G. α. 13	XV. F. α. 11	XV. A. 29	XIV. G. α. 26
	XIV. F. α. 42	XIV. E. α. 4	XIV. E. β. 4	XIII. C. β. 23
	XIII. E. α. 18	XII. D. 1	XI. E. α. 8	XI. B. α. 9
	XI. B. β. 12	X. B. β. 11	X. C. γ. 17	IX. D. β. 11
	IX. D. α. 1	IX. B. β. 27	IX. B. β. 26	IX. B. β. 12
	IX. B. β. 13	VI. F. γ. 7	VI. F. β. 35	VI. F. β. 70
	VI. F. α. 12	VI. E. β. 23	VI. E. α. 6	VI. C. β. 4
	VI. C. β. 24	VI. D. β. 7	VI. D. β. 28	VI. D. α. 14
	VI. D. α. 13	VI. A. 24	VII. D. α. 20	VII. B. β. 1
	VIII. C. α. 12	VIII. C. α. 16	VIII. E. α. 28	IX. F. α. 14
Rovnaká dĺžka u hlavy a päty	VI. F. α. 6	VI. E. β. 41	IX. D. α. 7	X. E. α. 13
	XV. A. 30	XVII. D. β. 17	XXI. F. β. 29	XX. G. α. 44
	XX. E. α. 4	XX. D. β. 12	XXVII. C. β. 5	XXVII. D. 26 a
	XXVI. C. β. 5	V. D. α. 18	XXV. F. 7	
Rovnaká dĺžka po celom chrbte	XXV. E. 18	XXVIII. m		

Tab. 3 Rozdelenie knižných väzieb podľa rozmiestnenia väzov z druhej polovice 18. storočia.

8 Zoznam použitej literatúry a prameňov

BÁRTOVÁ, Pavla. *Knižní vazba na českých tiscích ze 17. a 18. století*. 2014. Diplomová práce. Univerzita Pardubice.

BOHATCOVÁ, Mirjam. *Česká kniha v proměnách staletí: Od nejstarších dob do konce XIX. stol.* 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, 622 s. ISBN 80-703-8131-0.

BOLOM-KOTARI, Martina (ed.). *Knihovny Benediktinských Klášterů Broumov a Rajhrad: katalog k výstavě*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2019. ISBN 978-80-7435-740-4. Katalogy výstav. Broumovský klášter.

CEJPEK, Jiří, Ivan HLAVÁČEK a Pravoslav KNEIDL. *Dějiny knihoven a knihovnictví: v českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-163-3.

ĐUROVIČ, Michal. *Restaurování a konzervování archiválií a knih*. Praha: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-383-6.

ENGELBRECHT, Wilken W. K. H a Gabriela ELBELOVÁ, ed. *Barokní knihkupectví světa: nizozemské tisky 16.-18. století ze sbírek Vědecké knihovny v Olomouci*. Olomouc: Muzeum umění Olomouc, 2015. ISBN 978-80-87149-95-9.

HAMANOVÁ, Pavlína. *Z dějin knižní vazby: od nejstarších dob do konce 19. stol.* Praha: Orbis, 1959. ISBN (váz.).

KNEIDL, Pravoslav, HLAVÁČEK Ivan a CEJPEK Jiří. *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly y obecných dějin*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-163-3.

KRÁL, Jindřich a Pavel KÁŇA. *Umění vázat knihy*. Praha: Knihař, 2011. ISBN 978-80-86292-45-8.

NUSKA, Bohumil, ed. *Historická knižní vazba: sborník příspěvků III-IV, 1964-1965*. Liberec: Severočeské krajské nakladatelství, 1970.

RŮŽIČKA, Jeroným. *Dějepis kláštera břevnovského a broumovského*. Praha: Benediktinské arcidiocésní sv. Vojtěcha & sv. Markéty, 2013. Pietas benedictina, sešit 20. ISBN 978-80-86882-19-2. Studie.

SOJKOVÁ, Karina. *Kovové prvky v knižní vazbě: terminologie, vývoj, výroba, restaurování a konzervace*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2011. ISBN 978-80-7395-429-1.

STAŇKOVÁ, Libuše, Lenka JANSKÁ a Jiří CÍSLER. *Dějiny knižní kultury a grafického designu*. Praha: Nakladatelství grafické školy, 2012. ISBN 978-80-86824-12-3.

TOBOLKA, Zdeněk Václav. *Kniha: její vznik, vývoj a rozbor*. Praha: Orbis, 1949. ISBN (brož.).

VÁCHA, Jiří. *Vzorované tkaniny 16.-18. století z chrámových sbírek Českobudějovické diecéze*. Publikace vychází v rámci projektu Grantové agentury Univerzity Karlovy v Praze, České Budějovice 2016.

VOIT, Petr. *Encyklopedie knihy: starší knihtisk a příbuzné obory mezi polovinou 15. a počátkem 19. století*. Praha: Libri, 2006. ISBN 80-7277-312-7. Dostupné z: https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php?title=Hlavn%C3%AD_strana

VOIT, Petr. *Knihtisk 17. a 18. století*. Verze 1.0, Praha, 2008.

VOIT, Petr. *Náuka o knižní vazbě*. Praha: Ústav informačních studií a knihovnictví FF UK v Praze, 2007. ISBN (brož.).

VLČKOVÁ, Ludmila. *Benediktinská Klášterní knihovna v Broumově*. Hradec Králové: KRUH, zájmový náklad pro Krajskou knihovnu v Hradci Králové, 1969. ISBN (brož.). str. 20 a 21

ZAHRADNÍK, článek str. 102-103

ZESCHICK, Johannes. *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2007.

9 Zoznam použitých symbolov a skratiek

č. – číslo

obr. – obrázok

str. – strana

tj. – to jest

napr. –napríklad

atď. – a tak ďalej

sig. – signatúra

10 Zoznam vyobrazení

Obr. 1 Veduta Antonia Birckharta, znázorňujúca broumovský kláštor pred rokom 1740.....	13
Obr. 2 Jeden z katalógov knihovníka Ruperta Strahla z roku 1780.....	15
Obr. 3 Pohľad na galériu benediktínskej knižnice v Broumове. Autor fotografie: Kateřina Samková Mrověcová.....	17
Obr. 4 Polousňová väzba so škrobovým pokryvovým papierom, lepenkovými doskami. Väzba zdobená slepotlačou a na chrbát obsahuje štítok zo zošľachteného papiera tvoreného zláténím. Autor fotografie: Kateřina Samková Mrověcová.....	22
Obr. 5 Pohľad na základné údaje.....	25
Obr. 6 Pohľad na základné údaje.....	25
Obr. 7 Pohľad na základné údaje v titulnom liste.....	26
Obr. 8 Pohľad na údaje o typológii.....	26
Obr. 9 Pohľad na údaje o knižnom bloku.....	27
Obr. 10 Pohľad na údaje o knižnom bloku.....	27
Obr. 11 Pohľad na údaje organizmu šitia.....	28
Obr. 12 Pohľad na údaje o rozsahu poškodenia knihy.....	28
Obr. 14 Ukážka celousňových väzieb opatrených dierkovými sponami s trňom v hrane dosky.....	31
Obr. 13 Ukážka polousňovej väzby s máčaným papierom. Väzba zdobená zlátenu slepotlačou.....	31
Obr. 21 Majuskula sprevádzaná pastorálnou scénou.....	32
Sig. XVI D α 22.....	32
Obr. 20 Kontúrová iniciála s rastlinným ornamentom. Sig. VIII C β 27.....	32
Obr. 19 Kontúrová iniciála s figurálnym a rastlinným ornamentom. Sig. XVI D β 16.....	32
Obr. 18 Majuskula vsadená do ornamentu z typografických ozdôbok. Sig. XIV G α 13.....	32
Obr. 17 Majuskula vsadená do rokajového a rastlinného ornamentu. Sig. VIII C α 17.....	32
Obr. 16 Kontúrová iniciála s kaligrafickým ornamentom. Sig. XVI B 25.....	32
Obr. 15 Kontúrová iniciála s rastlinným ornamentom.....	32
Sig. VIII E α 10.....	32
Obr. 22 Frontispis s vyobrazením Františka Antonína Šporka v diele „Institutio Syntactica Emmanuelis Alvari Sententiis, Proverbiis Et Exemplis Maxime Historicis Ab Orbe Condito Usque Ad Nostram Aetatem Instructa...1725“sig. XXXI. F. 19... 33	33
Obr. 23 Frontispis s portrétom Karla IV. v diele „Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen : Mit Kupfern Erster Theil, enthält die Jahre 1316-1355, nebst einem Urkundenbuche von zwey hundert sieben und funfzig isst erst gedruckter Diplomen und Briefe, 1780“, sig. XXII. F. α. 4.....	33
Obr. 25 Signet Tlačiarňi normálnej školy – Praha s funkciou faktora Václava Piskáčka v diele „Topographie des Königreichs Böhmen: darinn alle Städte, Flecken, Herrschaften, Schlösser,...1. zväzok, 1785“, sig. XX C β 28.....	34
Obr. 24 Signet Karla Frantisska Rosenmüllera z diela „Trinitas dominicalis, To gest: trogice nedělnj, anebo kázanj troge na každau neděli,...1741“, sig. VII B 4.....	34
Obr. 26 Ex Libris v diele „Francisci Tessanek S. J. Philosophiae Doctoris, Professoris,.....	35
& Examinatoris Regii Elementa Physicae Pars I., 1768“, sig. XVIII D β 44 1.....	35

Obr. 27 Exlibris broumovského kláštora v diele „Verisimilia humaniorum disciplinarum, seu Judicium privatum de omni litterarum...“, 1701“, sig. XXXIII I 13	36
Obr. 28 Ex Libris vyšebrodského opata Quirina Mickla v diele „Enchiridion Humanae Malitiae Seu Haeresum Et Haeresiarcharum Qui ab ipso Christi...“, 1764, IV E α 3.	36
Obr. 30 Ex Libris olomouckého arcibiskupstva v diele „Auszerlesene Biblische Historien Des alten Testaments, ...1739“, sig. VII D α 12.....	36
Obr. 29 Ex Libris tepelského premonštránskeho kláštora v diele „Oleum Sapientiae Theologicae Sedulo expressum ... 1725“, sig. XXVII A 1	36
Obr. 31 Knižné väzby z druhej polovice 18. storočia, sig. II F 10 a II F 11	37
Obr. 32 Celousňová nasadzovaná väzba s dyhovými doskami. Sig. IV G 34–42, 9 zväzkov.	38
Obr. 34 Polousňová nasadzovaná väzba s máčaným papierom a s lepenkovými doskami. Sig. XX C β 32, 4 zväzky.	38
Obr. 33 Celopapierová zavesovaná väzba s lepenkovými doskami. Sig. XXII E α 3, 10. zväzkov.	38
Obr. 35 Celousňová nasadzovaná väzba s lepenkovými doskami. Sig. XXII F β 2, 5 zväzkov.	38
Obr. 36 Pohľad na usňové záložky a odkryté prídoštie vnútornej strany dosky.....	39
Obr. 38 Detail na celousňovú väzbu bez spevnenia chrbtu dutinkou. Pokryv je nalepený priamo na chrbát bloku.	40
Sig. XXXI D 3.	40
Obr. 37 Detail na celousňovú väzbu so spevnením chrbta dutinkou. Sig. XVII E α 28.	40
Obr. 40 Pohľad na chrbát celousňovej väzby bez spevnenia chrbtu dutinkou.	40
Pokryv je nalepený priamo na chrbát bloku. Sig. XXXI D 3.	40
Obr. 39 Pohľad na chrbát celousňovej väzby so spevnením chrbta dutinkou.	40
Sig. XVII E α 28.	40
Obr. 41 Pohľad na spracovanie záložiek u hlavíc na šikmo.	41
Obr. 42 Spracovanie záložky u hlavice zastrihnutím na šikmo.	41
Obr. 43 Spracovanie záložky u hlavice rovným zastrihnutím.	41
Obr. 44 Spracovanie záložky u hlavice založením.	41
Obr. 45 Detail na spracovaný roh pokryvu.	42
Obr. 46 Založenie cez seba (najskôr dlhšia strana, potom kratšia).	42
Obr. 47 Založenie cez seba (najskôr kratšia strana, potom dlhšia).	42
Obr. 49 Založenie cez seba až po okraj (najskôr kratšia strana, potom dlhšia).	42
Obr. 48 Založenie cez seba až po okraj (najskôr dlhšia strana, potom kratšia).	42
Obr. 50 Založenie na steč k sebe.	42
Obr. 51 Celousňová väzba uzatváraná pomocou dvoch trňových mosadzných spôn s trňom v hrane dosky. Pokryv z ovčej usne, povrch zdobený tzv. mramorovaním, slepotlač jednoduchou linkou, drevené dosky a obšívajúci kapitálok na pergamenovom jadre. Sig. XVII G β 51.	43
Obr. 52 Celousňová väzba uzatváraná pomocou dvoch trňových mosadzných spôn s trňom v hrane dosky. Pokryv z ovčej usne, povrch zdobený slepotlačou jednoduchými linkami s dominantovou kompozíciou, drevené dosky a obšívajúci kapitálok na pergamenovom jadre. Sig. XIX C α 12.	43
Obr. 53 Celousňová väzba. Pokryv z ovčej usne, povrch zdobený tzv. mramorovaním, slepotlačou s dominantovou kompozíciou, drevené dyhové dosky. Sig. XXV D α 18.	44

Obr. 54 Celousňová väzba. Pokryv z ovčej usne, povrch zdobený tzv. mramorovaním, slepotlačou s jednoduchými linkami, drevené dyhové dosky. Sig. XXVII C β 4.	44
Obr. 55 Celousňová väzba. Pokryv z ovčej usne, povrch zdobený tzv. mramorovaním, slepotlačou s jednoduchými linkami, lepenkové dosky. Sig. II G α 52.	45
Obr. 56 Celousňová väzba. Pokryv z bravčovínovej usne, povrch zdobený slepotlačou s jednoduchými linkami, lepenkové dosky. Sig. IV D 11.	45
Obr. 59 Pohľad na päť a roh knihy s detailom na odhalený chrbátik z kartónu.	46
Obr. 58 Pohľad na chrbátik z kaširovanej lepenky.	46
Obr. 57 Pohľad na chrbátik z kartónu.	46
Obr. 60 Detail hlavice celopapierovej väzby s chrbátik siahajúcim až na prídoštie dosiek.	48
Obr. 61 Priečny rez varianty celopapierovej väzby s chrbátikom siahajúcim na prídoštie dosiek.	48
Obr. 63 Priečny rez varianty celopapierovej väzby s chrbátikom siahajúcim na prídoštie a vonkajšiu stranu dosky.	49
Obr. 62 Priečny rez varianty celopapierovej väzby s chrbátikom siahajúcim na vonkajšiu stranu dosiek.	49
Obr. 64 Priečny rez varianty celopapierovej väzby s doskami tvorenými z jedného kusu pokrývajúce chrbát knižného bloku.	49
Obr. 65 Pohľad na prídoštie dosky celopapierovej väzby so záložkami pokryvu rôznych širok.	49
Obr. 66 Celopapierová väzba. Pokryv zo zošľachteného papiera, lepenkové dosky. Sig. XX E β 31.	50
Obr. 67 Celopapierová väzba. Pokryv zo zošľachteného papiera, lepenkové dosky. Sig. XXV A 20.	50
Obr. 68 Celopapierová väzba. Pokryv zo zošľachteného papiera, dyhové drevené dosky. Sig. III B ρ 20.	51
Obr. 69 Celopapierová väzba. Pokryv zo zošľachteného papiera, dyhové drevené dosky. Sig. XXVIII E 1.	51
Obr. 70 Celkový pohľad na lepenú brožúru so signatúrou III C β 4.	52
Obr. 71 Detail na brožuru, ktorej pokryv zo zošľachteného papiera je spojený zlepením prvého a posledného listu z knižného bloku.	53
Obr. 72 Detail na brožúru s pokryvom, ktorý je podlepený papierom v jednom kuse.	53
Obr. 74 b) väzba s kartónovými doskami v jednom kuse.	54
Obr. 73 Priečny rez štruktúry brožovanej väzby s mäkkými doskami. a) väzba s kartónovými doskami.	54
Obr. 77 e) väzba u ktorej je pokryvový papier podlepený prvým listom predsádky.	54
Obr. 76 d) väzba s papierovými doskami.	54
Obr. 75 c) pokryv podlepený papierom v jednom kuse.	54
Obr. 78 Celopapierová brožúra s podlepeným zošľachteným pokryvom predsádkovým listom. Sig. XIV F α 12.	54
Obr. 79 Celopapierová brožúra s podlepeným zošľachteným pokryvom predsádkovým listom a s prelepením chrbta zošľachteným pruhom papiera. Sig. XXV D β 30.	55

Obr. 80 Celopapierová brožúra s podlepeným zošľachteným pokryvom predsádkovým listom a s prelepením chrbta zošľachteným pruhom papiera, bez orezania oriezkou. Sig. XXV D β 43.	55
Obr. 81 Pohľad na knihy bez väzby a bez signatúr. Knižné bloky sú opatrené pruhom zošľachteného papiera.	56
Obr. 82 Celkový pohľad na knihu bez väzby. Knižný blok je opatrený pruhom zošľachteného papiera. Sig. XIV F α 20.	56
Obr. 84 Detail na poškodený povrch a napriek poškodeniu, pohľad na úpravu pergamenového povrchu.	57
Obr. 83 Detail na zavesovanú pergamenovú väzbu s pohyblivým chrbtom a pevnou drážkou.	57
Obr. 85 Pohľad na usňový väz v oblasti drážky, vychádzajúci prvým a vchádzajúci druhým zárezovým otvorom skrz povrch.	58
Obr. 86 Bočný pohľad a detail na holandské kanty.	58
Obr. 87 Pergamenová väzba s dyhovými doskami, tkaným kapitálíkom a červenou striekanou oriezkou. Sig. XXVI C β 6.	59
Obr. 88 Pergamenová väzba natieraná červenou farbou s dyhovými doskami, zdobená zlátením. Oriezka je zlátená. Sig. IV E α 31.	59
Obr. 89 Pergamenová väzba s lepenkovými doskami a obšivaným kapitálíkom na pruh pergamenu. Oriezka je natieraná na modro. Sig. XVII G α 24.	60
Obr. 90 Pergamenová väzba s lepenkovými doskami, na chrbte opatrená ďalším pergamenovým pruhom.	60
Sig. XVI D β 10.	60
Obr. 91 Detail na povrch zo saténového textilu.	61
Obr. 92 Pohľad na detail poškodeného chrbta textilnej väzby.	61
Obr. 93 Textilná väzba s drevenými dyhovými doskami. Oriezka je zlátená. Sig. XXXII D 46.	62
Obr. 94 Textilná väzba s drevenými dyhovými doskami. Oriezka je zlátená. Sig. XXXII D 44.	62
Obr. 97 Detail na pokrytý chrbát usňou, sig. XVIII. B. 11.	63
Obr. 98 Detail na pokrytý roh dosky usňou, sig. XVIII. B. 11.	63
Obr. 96 Detail na pokrytý roh dosky pergamenom, sig. IX. E. α. 11.	63
Obr. 95 Detail na pokrytý chrbát pergamenom, sig. IX. E. α. 11.	63
Obr. 99 Polousňová väzba so škrobovým papierom a dyhovými doskami. Sig. XXV D β 5.	64
Obr. 100 Polousňová väzba s máčaným papierom a dyhovými doskami. Väzba s tkaným kapitálíkom a striekanou oriezkou na modro. Sig. XXII E α 18.	64
Obr. 101 Polopergamenová väzba s máčaným papierom a lepenkovými doskami. Väzba s obšivaným kapitálíkom a striekanou oriezkou na červeno. Sig. XVI G α 12.	65
Obr. 102 Polousňová väzba so škrobovým papierom, zdobená zlátením, tvorená lepenkovými doskami a máčanou oriezkou. Sig. XVIII B 11.	65
Obr. 104 Predsádka tvorená dvoma dvojlistami.	67
Obr. 103 Predsádka tvorená dvoma dvojlistami.	67
Obr. 105 Predsádka tvorená jedným dvojlistom.	68
Obr. 106 Predsádka tvorená jedným dvojlistom.	68
Obr. 107 Predsádka tvorená jedným dvojlistom.	68
Obr. 108 Vlepená predsádka.	69
Obr. 109 Predsádka tvorená dvoma dvojlistami.	70
Obr. 110 Predsádka tvorená dvoma dvojlistami.	70

Obr. 111 Obtáčaná predsádka.	71
Obr. 112 Pergamenové čitateľské znamienka nesúce orientačné značenie. Prúžok pergamenu preložený a prilepený na okraj listu. Sig. V A 6.	72
Obr. 113 Pergamenové čitateľské znamienka v podobe dlhých prúžkov pripojených k zložkám pred šitím bloku. Sig. XXXI A 21.	73
Obr. 114 Atlasová väzba.	73
Obr. 115 Ryps pozdĺžny.	73
Obr. 116 Textilná záložka na celopapierovej väzbe z roku 1789, sig. XVIII. F. α. 37.	74
Obr. 117 Textilná záložka na polousňovej väzbe z roku 1787, sig. XXIII. F. α. 3. ..	74
Obr. 118 Motúzová záložka na celousňovej väzbe z roku 1761, sig. XXXI. F. 15. ...	74
Obr. 119 Nákras šitia na dva väzy a dva zapošívacie stehy.	75
.....	76
Obr. 121 Nákras šitia na tri väzy a dva zapošívacie stehy.	76
Obr. 120 Nákras šitia na tri väzy a dva zapošívacie stehy.	76
Obr. 122 Nákras šitia na tri väzy a dva zapošívacie stehy.	77
Obr. 123 Nákras šitia na tri väzy a dva zapošívacie stehy.	77
Obr. 125 Nákras šitia na štyri väzy a dva zapošívacie stehy.	78
Obr. 124 Nákras šitia na štyri väzy a dva zapošívacie stehy.	78
Obr. 126 Nákras šitia na štyri väzy a dva zapošívacie stehy.	78
Obr. 127 Nákras šitia na štyri väzy a dva zapošívacie stehy.	79
Obr. 128 Nákras šitia na päť väzov a dva zapošívacie stehy.	79
Obr. 129 Nákras šitia na päť väzov a dva zapošívacie stehy.	79
Obr. 131 Nákras šitia na päť väzov a dva zapošívacie stehy.	80
Obr. 130 Nákras šitia na päť väzov a dva zapošívacie stehy.	80
Obr. 132 Nákras šitia na päť väzov a dva zapošívacie stehy.	80
Obr. 133 Nákras šitia skrz knižný blok.	81
Obr. 134 Nákras šitia skrz knižný blok.	81
Obr. 135 Detail šitia motúzmi prevlečenými skrz knižný blok.	81
Obr. 136 Nákras šitia skrz knižný blok a okolo chrbta.	82
Obr. 137 Detail šitia motúzmi prevlečenými skrz knižný blok.	82
Obr. 138 Nákras šitia skrz knižný blok a okolo chrbta.	83
Obr. 139 Pohľad na šitie motúzmom prevlečeným skrz knižný blok a okolo chrbta. ..	83
Obr. 140 Detail šitia hrubou niťou prevlečenou skrz knižný blok a okolo chrbta.	83
Obr. 141 Nákras šitia skrz knižný blok a okolo chrbta.	84
Obr. 142 Detail šitia hrubou niťou prevlečenou skrz knižný blok a okolo chrbta.	84
Obr. 143 Spôsob obtáčania väzu.	85
Obr. 144 Detail na knižný blok ušitý na pravé väzy a retiazkové stehy.	85
Obr. 145 Spôsob obtáčania zapusteného väzu.	86
Obr. 146 Detail chrbta knižného bloku, šitého na zapustené väzy a retiazkové stehy.	86
.....	86
Obr. 147 Detail v otvorenom bloku na zapustený väz medzi zložkami.	86
Obr. 148 Spôsob obtáčania väzu.	87
Obr. 149 Detail na knižný blok ušitý na pravé väzy tvorené z pruhu pergamenu.	87
Obr. 150 Detail na zárezy a glejený chrbát knižného bloku s chýbajúcim organizmom šitia.	88
Obr. 151 Detail na chrbát ušitého knižného bloku bez glejenia.	89
Obr. 152 Detail na glejený chrbát knižného bloku so zárezmi a bez ušitia.	89
Obr. 153 Detail vnútornej strany dosky s prelepami z ručného papiera.	90

Obr. 154 Detail vnútornej strany pokryvu v oblasti chrbta s prelepami z ručného papiera.	90
Obr. 158 Nákres zguľateného chrbta.	91
Obr. 156 Nákres mierne zguľateného chrbta.	91
Obr. 155 Nákres rovného chrbta.	91
Obr. 157 Nákres zguľateného chrbta.	91
Obr. 159 Nákres zguľateného chrbta s ohybom zložiek do pravého uhlu smerom k drážkam.	91
Obr. 160 Vrchná strana neorezaných listov knihy.	92
Obr. 162 Striekaná oriezka na červeno.	93
Obr. 161 Oriezka bez farebnej úpravy.	93
Obr. 163 Striekaná oriezka červenou a modrou farbou.	93
Obr. 164 Striekaná oriezka zelenou farbou.	94
Obr. 165 Natieraná oriezka červenou farbou.	94
Obr. 166 Natieraná oriezka žltou farbou.	94
Obr. 167 Žltá natieraná oriezka a striekaná červenou farbou.	95
Obr. 169 Máčaná oriezka modrou farbou.	95
Obr. 168 Škrobová oriezka v zelenej farbe.	95
Obr. 171 Zlátená oriezka na bolusový podklad s puncovaním.	96
Obr. 170 Zlátená a puncovaná oriezka.	96
Obr. 172 Detail na puncovanie zlatenej oriezky.	96
Obr. 176 Obšívajú kapitálok dvomi farbami nite na jedno jadro.	97
Obr. 175 Obšívajú kapitálok jednou farebnou niťou.	97
Obr. 174 Obšívajú kapitálok dvomi farbami nite.	97
Obr. 173 Obšívajú kapitálok dvomi farbami nite.	97
Obr. 184 Motúzové jadro obtočené pruhom dekoratívneho papiera.	98
Obr. 181 Motúzové jadro obtočené plátnovým pruhom zdobeným červeným pigmentom.	98
Obr. 182 Motúzové jadro obtočené textilným pruhom.	98
Obr. 183 Motúzové jadro obtočené pruhom dekoratívneho papiera.	98
Obr. 179 Preložený pruh tkaného kapitálku.	98
Obr. 180 Preložený pruh tkaného kapitálku.	98
Obr. 178 Tkaný kapitálok s vytiahnutou jednou niťou.	98
Obr. 177 Tkaný kapitálok.	98
Obr. 186 Zaočlenie vonkajšej strany dosky.	100
Obr. 185 Zhranenie vonkajšej strany dosky.	100
Obr. 188 Zhranenia na zadnej a prednej doske.	100
Obr. 187 Zhranenie vonkajšej strany dosky.	100
Obr. 189 Zhranenie vnútornej strany dosky.	101
Obr. 190 Prierez zhranenia dosky.	101
Obr. 191 Vybranie materiálu na prednej doske určené pre trň spony, ktorý zapadal do hrany dosky a bol chránený.	101
Obr. 192 Žliabok a vybranie materiálu na zadnej doske určený pre fixovanie spony a remienku.	101
Obr. 193 Detail na motúzový väz nasadený na vonkajšej strane dosky.	102
Obr. 194 Nasadenie väzov na vnútornú stranu zadnej dosky.	102
Obr. 195 Nasadenie väzu, ktorý prechádza cez hranu dosky k šikmému otvoru a je prevlečený na pridoštie. Ďalej je vedený žliabkom k ďalšiemu otvoru (vyvrtanému na kolmo) je prevlečený na vonkajšiu stranu dosky. Koniec väzu je v druhom otvore	

fixovaný dreveným kolíčkom. Presah väzu a kolíčka je na vonkajšej strane zarezaný do roviny s plochou dosky.	103
Obr. 196 Nasadenie väzov lepením rozstrapatenými motúzmi na vnútornú stranu zadnej dosky.	103
Obr. 201 Máčaná useň.	106
Obr. 202 Máčaná useň.	106
Obr. 200 Striekaná useň.	106
Obr. 199 Striekaná useň.	106
Obr. 198 Máčaná useň.	106
Obr. 197 Máčaná useň.	106
Obr. 203 Detail na zdobené kanty čiernymi pruhmi.	107
Obr. 204 Detail na zdobené kanty čiernymi pruhmi.	107
Obr. 205 Detail na zdobené kanty čiernymi pruhmi.	107
Obr. 207 Škrobový papier.	108
Obr. 206 Škrobový papier.	108
Obr. 208 Škrobový papier.	108
Obr. 217 Razený papier.	109
Obr. 216 Máčaný papier.	109
Obr. 215 Máčaný papier.	109
Obr. 212 Jednofarebný papier.	109
Obr. 214 Tlačený papier.	109
Obr. 213 Jednofarebný papier.	109
Obr. 211 Tlačený papier.	109
Obr. 210 Striekaný papier.	109
Obr. 209 Striekaný papier.	109
Obr. 219 Príklad použitia máčaného papiera ako predsádka.	110
Obr. 218 Príklad použitia máčaného papiera ako predsádka.	110
Obr. 220 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením a rámovou kompozíciou s dominantou. Sig. XXXII H 46.	113
Obr. 221 Celopergamenová väzba tvorená slepotlačou so zlátením a rámovou kompozíciou. Sig. so sig. VI E γ 5.	114
Obr. 222 Celousňová väzba tvorená slepotlačou a rámovou kompozíciou. Sig. so sig. XXXII H 12.	115
Obr. 223 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením a rámovou kompozíciou s dominantou.	116
Sig. X D γ 16.	116
Obr. 224 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením a rámovou kompozíciou. Sig. XI F γ 52.	117
Obr. 225 Celousňová väzba tvorená slepotlačou a rámovou kompozíciou. Sig. XXXI C 52.	118
Obr. 226 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením a rámovou kompozíciou. Sig. XIV G α 26.	119
Obr. 227 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením a rámovou kompozíciou s dominantou. Sig. X C α 20.	120
Obr. 228 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením na chrbte väzby. Sig. XXVII F 62.	121
Obr. 229 Celousňová väzba tvorená slepotlačou so zlátením na chrbát väzby a kompozíciou s dominantou. Sig. XIII D α 5.	122
Obr. 233 Supralibros SAB s kláštorým znakom.	123
Obr. 231 Emblém IHS v oválnom medailóne.	123

Obr. 232 Emblém IHS v oválnom medailóne.....	123
Obr. 230 Emblém MARIA v oválnom medailóne.....	123
Obr. 234 Erb rodu Dobřenští z Dobřenic.....	124
Obr. 235 Štylizovaný znak s českým levom.....	124
Obr. 237 Štylizovaná dominanta tvorená z jedného tlačidla.....	124
Obr. 236 Štylizovaná dominanta tvorená zo štyroch tlačidiel.....	124
Obr. 241 Jednoduchá dominanta v podobe oválneho medailónu.....	125
Obr. 240 Dominanta vytvorená použitím jedného tlačidla.....	125
Obr. 239 Štylizovaná dominanta tvorená z troch tlačidiel.....	125
Obr. 238 Štylizovaná dominanta tvorená z platne v oválnom medailóne.....	125
Obr. 248.....	126
Obr. 246.....	126
Obr. 247.....	126
Obr. 245.....	126
Obr. 243.....	126
Obr. 242.....	126
Obr. 257.....	127
Obr. 256.....	127
Obr. 255.....	127
Obr. 252.....	127
Obr. 253.....	127
Obr. 254.....	127
Obr. 250.....	127
Obr. 251.....	127
Obr. 249.....	127
Obr. 259.....	128
Obr. 258.....	128
Obr. 260.....	128
Obr. 262.....	128
Obr. 261.....	128
Obr. 263.....	128
Obr. 264.....	128
Obr. 265.....	129
Obr. 266.....	129
Obr. 267.....	129
Obr. 268.....	129
Obr. 271.....	130
Obr. 272.....	130
Obr. 270.....	130
Obr. 269.....	130
Obr. 273.....	131
Obr. 274.....	131
Obr. 276 Pretrený chrbát čiernou farbou na brožúre.....	132
Obr. 275 Pretrený chrbát so zlátenou výzdobou bielou farbou na celousňovej väzbe z roku.....	132
Obr. 278.....	134
Obr. 277.....	134
Obr. 280.....	134
Obr. 279.....	134
Obr. 281.....	134

Obr. 282	134
Obr. 284	134
Obr. 283	134
Obr. 285	134
Obr. 289 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1750. Väčšia dĺžka medzi väzom a dolnou hlavicom.	136
Obr. 288 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1750. Väčšia dĺžka medzi väzom a hornou hlavicom.	136
Obr. 287 Knižná väzba so zapustenými väzmi z roku 1728. Rovnaká dĺžka medzi väzmi u hlavy a päty.	136
Obr. 286 Knižná väzba so zapustenými väzmi z roku 1723. Rovnaká dĺžka umiestnených väzov.	136
Obr. 291 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1727. Rovnaká dĺžka medzi väzmi u hlavy a päty.	137
Obr. 290 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1713. Väčšia dĺžka medzi väzom a hornou hlavicom.	137
Obr. 292 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1736. Väčšia dĺžka medzi väzom a dolnou hlavicom.	137
Obr. 293 Knižná väzba s pravými väzmi z roku 1759. Rovnaká dĺžka medzi väzmi u hlavy a päty.	137
Obr. 296 Dierková spona hranová.	139
Obr. 295 Dierková spona hranová.	139
Obr. 294 Dierková spona hranová.	139
Obr. 297 Dierková spona hranová.	139
Obr. 298 Dierková spona hranová.	139
Obr. 299 Dierková spona hranová.	139
Obr. 303 Spona háčková kĺbová.	140
Obr. 304 Spona háčková kĺbová.	140
Obr. 301 Dierková spona hranová.	140
Obr. 300 Dierková spona hranová.	140
Obr. 302 Dierková spona hranová.	140
Obr. 305 Nákres fixovania spony dierkovej hranovej na usňový remienok z rubovej strany	140
.....	140
Obr. 306 Nákres fixovania spony dierkovej hranovej na usňový remienok z rubovej strany	140
.....	140
Obr. 307	141
Obr. 308	141
Obr. 309	141
Obr. 312	141
Obr. 310	141
Obr. 311	141
Obr. 316	141
Obr. 315	141
Obr. 313	141
Obr. 314	141
Obr. 317	141
Obr. 320	141
Obr. 319	141

Obr. 318	141
Obr. 321	141
Obr. 322	141
Obr. 323	141
Obr. 325	142
Obr. 324	142
Obr. 327	142
Obr. 326	142
Obr. 331	142
Obr. 332	142
Obr. 330	142
Obr. 328	142
Obr. 329	142
Obr. 333	142
Obr. 334 Pohľad na prednú oriezku a uzatváranie na tkanice III. E. α. 15.	143
Obr. 335 Detail na prevlečenú tkanicu skrz dosku a lepenú na vnútornú stranu.	143
Obr. 336 Detail na prevlečenú tkanicu skrz dosku.	144
Obr. 337 Polousňová väzba s uzatváraním na tkanice.	144
Obr. 338 Titulný list.	147
Obr. 339 Šikmý pohľad na prednú dosku, vrchnú oriezku a chrbát knihy.	149
Obr. 340 Legenda predsádky.	162
Obr. 341 Predsádka.	162
Obr. 342 Prierez knižnej štruktúry.	162
Obr. 343 Spôsob obtáčania väzu.	163
Obr. 344 Schéma celkového šitia tzv. „ob složkou“.	163
Obr. 345 Šikmý pohľad na prednú oriezku, spodnú oriezku a prednú dosku knihy pred reštaurovaním.	164
Obr. 346 Šikmý pohľad na prednú oriezku, spodnú oriezku a prednú dosku knihy po reštaurovaní.	164
Obr. 347 Šikmý pohľad na chrbát knihy, hornú oriezku a zadnú dosku pred reštaurovaním.	165
Obr. 348 Šikmý pohľad na chrbát knihy, hornú oriezku a zadnú dosku po reštaurovaní.	165
Obr. 349 Pohľad na dolnú oriezku pred reštaurovaním.	166
Obr. 350 Pohľad na dolnú oriezku po reštaurovaní.	166
Obr. 352 Pohľad na hornú oriezku po reštaurovaní.	167
Obr. 351 Pohľad na hornú oriezku pred reštaurovaním.	167
Obr. 354 Pohľad na prednú oriezku po reštaurovaní.	168
Obr. 353 Pohľad na prednú oriezku pred reštaurovaním.	168
Obr. 356 Pohľad na zadnú stranu knihy po reštaurovaní.	169
Obr. 355 Pohľad na zadnú stranu knihy pred reštaurovaním.	169
Obr. 358 Pohľad na prednú stranu knihy po reštaurovaní.	170
Obr. 357 Pohľad na prednú stranu knihy pred reštaurovaním.	170
Obr. 360 Pohľad na prednú predsádku a prídoštie po reštaurovaní.	171
Obr. 359 Pohľad na prednú predsádku a prídoštie pred reštaurovaním.	171
Obr. 361 Pohľad na zadnú predsádku a prídoštie pred reštaurovaním.	172
Obr. 362 Pohľad na zadnú predsádku a prídoštie po reštaurovaní.	172
Obr. 363 Pohľad na rozložený grafický list pred reštaurovaním.	173
Obr. 364 Pohľad na rozložený grafický list po reštaurovaní.	173
Obr. 365 Pohľad na rozložený grafický list pred reštaurovaním.	174

Obr. 366 Pohľad na rozložený grafický list po reštaurovaní.	174
Obr. 368 Pohľad na zložené grafické listy po reštaurovaní.	175
Obr. 367 Pohľad na zložené grafické listy pred reštaurovaním.	175
Obr. 369 Pohľad na grafický list.....	176
pred reštaurovaním.....	176
Obr. 372 Detail na grafický list po reštaurovaní.	176
Obr. 371 Detail na grafický list.....	176
pred reštaurovaním.....	176
Obr. 370 Pohľad na grafický list.....	176
po reštaurovaní.	176
Obr. 374 Detail na pokryv po reštaurovaní.....	177
Obr. 373 Detail na pokryv pred reštaurovaním.....	177
Obr. 375 Detail na roh pokryvu a lepenky pred reštaurovaním.	178
Obr. 376 Detail na roh pokryvu a lepenky po reštaurovaní.	178
Obr. 378 Detail na roh spodnej hlavice po reštaurovaní.	179
Obr. 377 Detail na roh spodnej hlavice pred reštaurovaním.....	179
Obr. 379 Detail na roh dolnej hlavice pred reštaurovaním.	180
Obr. 380 Detail na roh dolnej hlavice po reštaurovaní.	180
Obr. 382 Detail na hranu prednej dosky po reštaurovaní.....	181
Obr. 381 Detail na hranu prednej dosky pred reštaurovaním.	181
Obr. 383 Zväčšený detail na hranu prednej dosky pred reštaurovaním.	182
Obr. 384 Zväčšený detail na hranu prednej dosky po reštaurovaní.	182
Obr. 385 Detail na hlavicu spodnej oriezky pred reštaurovaním.	183
Obr. 386 Detail na hlavicu spodnej oriezky po reštaurovaní.	183
Obr. 387 Celkový pohľad zreštaurovaného objektu v ochrannom obale.....	184
Obr. 388 Pohľad na objekt, košielku	185
a zasúvacie púzdro.	185
Obr. 389 Pohľad na objekt, rozloženú košielku a zasúvacie púzdro.	185
Obr. 390 Detailný pohľad na zasúvacie púzdro a košielku s podperným klinom. ..	185
Obr. 391 Meranie pH papierovej podložky.....	186
Obr. 392 Mechanické suché čistenie pokryvu gumou Cleanmaster.	186
Obr. 393 Mechanické suché čistenie gumou Cleanmaster v knižnom bloku.	187
Obr. 394 Mechanické suché čistenie knižného bloku štetcom s jemnými štetinami.	187
Obr. 396 Postupné vyrovnávanie grafických listou pod záťažou.	188
Obr. 395 Zvlhčovanie a spevňovanie ohybov papierovej podložky.	188
Obr. 397 Spevňovanie a dopĺňovanie papierovej podložky japonským papierom. .	189
Obr. 398 Zarovnávanie záplat japonského papiera na úroveň originálu.....	189
Obr. 399 Lepenie rozstrapkaných partií pokryvu v oblasti drážky.....	190
Obr. 400 Lepenie záplat z japonského papiera na poškodenú hlavicu knihy.	190

11 Zoznam grafov

Graf 1 Znárodnenie rozmerového pomeru (v cm) medzi jednotlivými knihami u jednotného typu väzieb.	193
Graf 2 Znárodnenie rozmerov (v cm) jednotlivých komponentov na polopergamenovej väzbe.	193
Graf 3 Znárodnenie rozmerového pomeru (v cm) medzi jednotlivými knihami u jednotného typu väzieb.	194
Graf 4 Znárodnenie rozmerového pomeru (v cm) medzi jednotlivými knihami u jednotného typu väzieb.	195

12 Zoznam tabuliek

Tab. 1.....	161
Tab. 2 Rozdelenie knižných väzieb podľa rozmiestnenia väzov z prvej polovice 18. storočia.	196
Tab. 3 Rozdelenie knižných väzieb podľa rozmiestnenia väzov z druhej polovice 18. storočia.	197

13 Zoznam textových príloh I. a II.

Výsledky mikrobiologickej analýzy.....	155
Výsledky chemicko-technologického prieskum.....	156
Tabuľka nameraných pH hodnôt papierovej podložky.....	157
Väzby s kombinovaným pokryvom v 1. polovici 18. storočia.....	190
Väzby s kombinovaným pokryvom v 2. polovici 18. storočia.....	191-192
Rozmiestnenie väzov.....	193-194

14 Grafická príloha

Nákresy k reštaurátorskej dokumentácii.....159-160